Эсэгэ ороноо, эхэ нютагаа эб хамта мандуулая!

Буряад үнэн

Бүгэдэ арадай сонин

1921 оной декабрьиин 21-hээ гарана

1997 июлиин 24

Зунай hүүл улаагшан хонин hарын 20

ЧЕТВЕРГ

№ 138 (19729)

Дүхэриг №20

4-5

Далан жэлэйнгээ ойн баярые дэмбэрэлтэй уттаба Захаамин

Булад гуурhа бахим барижа...

9

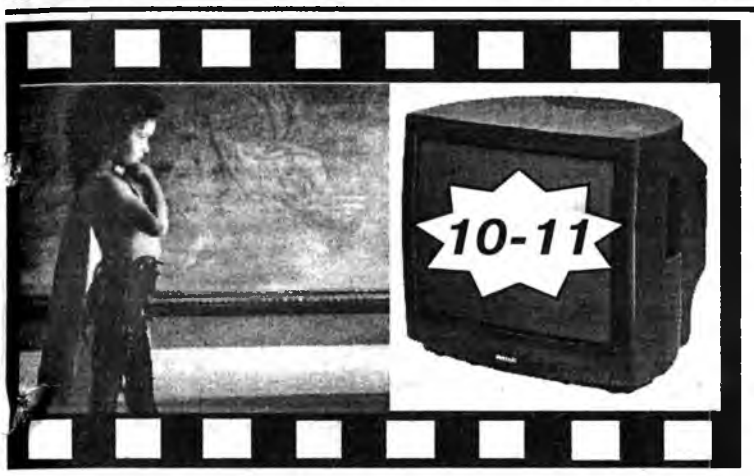

10-11

Зүрхэй

12

УВАЖАЕМЫЕ ЛЮБИТЕЛИ ВОЛЬНОЙ БОРЬБЫ!

Впервые сильнейшие борцы пяти континентов встречаются на берегах Енисея. Вы имеете уникальную возможность увидеть и встретиться с выдающимися спортсменами, тренерами и спортивными специалистами планеты.

Туристическая фирма "Юный динамовец" проводит организованный выезд на поезде с 26 августа по 3 сентября 1997 года в г. Красноярске для просмотра чемпионата мира по вольной борьбе.

Путёвки можно приобрести в Совете "Динамо" (670000, г. Улан-Удэ, Куйбышева, 39). Предварительная цена путёвки 1.900.000 рублей.

ВСЕ СПРАВКИ ПО ТЕЛЕФОНУ: 2-45-18.

ЯПОН ЭРДЭМТЭД ТУhАЛХАНЬ ГҮ?

Марико Фуджи

Эб найрамдалай түлөө Бүхэдэлхэйн эхэнэрнүүдэй федерациин президент госпожа Марико Фуджи үнгэрэгшэ жэлэй ноябрь hарада Улаан-Удэдэмнай айлшалжа, Корейн, Буряадай, Японой эхэнэрнүүдэй түлөөлэгшэдтэй уулзалгада хабаадаа hэн. Тэрэнэй hүүлээр госпожа Фуджи Байгалай региондо туhа хүргэхэ дуратай байhанаа мэдүүлhэн юм.

Японоо ошоод байхадаа, эрдэм шэнжэлгын институдта микроорганизмуудые аша үрэтэйгөөр шэнжэлдэг профессор Киоко Асаитай хөөрэлдэhэн байгаа. Тиигэжэ Буряад орондо ЭМ-технологи (эффективные микро-организмы) хэрэглэжэ, ургасын ашаг үрые дэшэлүүлгын эхин табигдаба гэшэ.

Японой зүүн-хойто региондо ЭМ-технологи шэнжэлдэг эрдэм шэнжэлэлгын институдай президент господин Иохио Сагавара, Японой зүүн-хойто регионой ЭМ-технологиин корпорациин директор госпожа Киоко Асаи, Бүхэдэлхэйн эб найрамдалай түлөө эхэнэрнүүдэй федерациин президент Марико Фуджи гэгшэд Буряадай гүрэнэй хүдөө ажахын академидэ эрдэмтэд болон журналистнуудтай уулзажа, пресс-конференци үнгэргэбэ.

Дэлхэй дээрэ hайн шанартай эдеэ хоол элбэгжүүлжэ, зоной элүүр энхэ байхын түлөө шэнжэлгэ хэнэбди. Манай хэжэ байhан хүдэлмэрим-най бүгэдэндэ туhа болог лэ гэжэ профессор И.Сагавара хэлээ.

Беларусида Чернобылиин атомна электростанциhаа 30 километр хажуу тээ обёос, бобы тарижа, ЭМ-технологи туршаhан тухай видеофильм харуулагдаа.

Энэ технологи хэрэглэхэдэ, ургамалай хлорофилл, белок гэхэ мэтэ зүйлнүүд ехэ боложо, ургасань оло дахин дээшэлнэ. Стронций, цезий болон бусад радиоактивна зүйлнүүд бага болоно гэжэ энэ фильм соо гэршэлэн харуулба.

Т. НИМБУЕВ.

Г. САМБЯЛОВАЙ фото.

Иохио Сагавара

Киоко Асаи

Банковская группа

СБСАГРО

АГРОПРОМБАНКЪ

Бурятский региональный филиал

предлагает

КРЕДИТОВАНИЕ ЮРИДИЧЕСКИХ И ФИЗИЧЕСКИХ ЛИЦ

- *Коммерческие кредиты на срок до 12 месяцев с фиксированной процентной ставкой.*
- *Кредитование векселями Агропромбанка на срок до 6 месяцев.*
- *Инвестиционные кредиты фермерам — предпринимателям и сельскохозяйственным артелям на срок до 18 месяцев по льготной процентной ставке.*
- *Инвестиционные кредиты на развитие производства на срок до 5 лет.*

Полную информацию об условиях кредитования Вы можете получить по адресу: бульвар Карла Маркса, 14 "б", 4 этаж, отдел кредитования т.3-84-34

А также во всех отделениях Агропромбанка республики.

Генеральная лицензия ЦБ РФ № 1575 от 27 декабря 1993 года

Внимание!

Акционерное общество

"ЭЛЕКТРОСВЯЗЬ"

Республики Бурятия

ПРИНИМАЕТ

ЗАЯВКИ

НА ПОДКЛЮЧЕНИЕ К СЕТИ

СОТОВОЙ ПОДВИЖНОЙ СВЯЗИ

федерального стандарта GSM-900

ПО ВОПРОСАМ ПОДАЧИ ЗАЯВОК ОБРАЩАТЬСЯ ПО ТЕЛЕФОНУ 1-06-41

СРОЧНО продаются дешёвые торговые зонты (арабские, пёстрые). **ТЕЛ. 1-62-62.**

МЕНЯЮ однокомнатную благоустроенную квартиру в г. Абакан 29,5 кв.м, в центре города. 3-й этаж, солнечная сторона на квартиру в г. Улан-Удэ. **ТЕЛ.7-09-58.**

Үдэрэй хэмнэл

БУРЯАД РЕСПУБЛИКЫН НЭГЭДЭХИ ЗАРЛАЛАЙ АРАДАЙ ХУРАЛАЙ ЭЭЛЖЭЭТЭБЭШЭ СЕССИ ТУХАЙ

ЗҮБЛЭХЭ ЗҮЙЛНҮҮД ҮНДЭhЭТЭЙ

Буряад Республикын Арадай Хуралай ээлжээтэбэшэ сесси боложо үнгэрбэ. Арадай Хуралай сессиин зүбшэхэ зүйлдэ хоёр асуудал табигдаа.

Нэгэдэхинь - "Буряад Республикын 1997 оной республиканска бюджет тухай" Буряад Республикын Хуулида нэмэлтэнүүдые оруулха тухай, хоёрдохинь - "Бурятэнерго" гэжэ нээмэл акционернэ обществын түлөө "Менатеп" гэдэг акционернэ коммерческэ банктай хэлсээ баталха эрхэ Буряад Республикын Правительствада олгохо тухай" асуудалнууд болоно. Эдэ хоёр асуудалнуудаар Буряад Республикын Правительствын Түрүүлэгшын нэгэдэхи орлогшо В.К.Агалов мэдээсэл хэ.

Арадай Хуралай ээлжээтэбэшэ сесси нэгэдэхи асуудалаар "Буряад Республикын 1997 оной республиканска бюджет тухай" Буряад Республикын Хуулиин 51-дэхи статьяда хубилалтануудые оруулха тухай Хуули, хоёрдохи асуудалаар - Буряад Республикын Правительствада "Менатеп" гэдэг коммерческэ банктай хэлсээ хэхэ эрхэ олгоhон тогтоол баталан абаба.

С.ОЧИРОВ.

ЗУРАГУУД ДЭЭРЭ: Буряад Республикын Правительствын Түрүүлэгшын нэгэдэхи орлогшо В.К. Агалов мэдээсэл хэнэ; сессиин үедэ.

М.ШАНТАКОВОЙ фото.

ДАМЧЕЕВТЭНЭЙ МЭРГЭН ГОДЛИНУУД...

Эдэ үдэрнүүдтэ Монголой Сэлэнгэ аймагта спортын зүйлнүүдээр уласхоорондын мүрысөөн үнгэргэгдэжэ, олон ороной түлөөлэгшэд уригдаhан байна.

Манай Буряад Республикын Зэдын аймагай Доод Бургалтайн түрүүлэгшэ Зоригто Дамчеев, энэл ажахын ахалагша экономист Туяна Дамчеева hур харбалгаан тус тустаа нэгэдэхи, хоёрдохи hууринуудые ээлжэ медальнуудтай, бэлэг сэлэгүүдтэй гэртээ бусаба.

Д.ЭРДЫНИЕВА.

НИГҮҮЛЭСХЫ СЭДЬХЭЛТЭЙГЭЭР

Түнхэнэй аймагай хүн зониие социальна талаар хамгаалгын таhагай үүсхэлээр эрэмдэг бэетэй, ганса эхэтэй гү, али ганса эсэгэтэй, муу байдалтай гэр бүлын 80 гаран үхибүүд энэ зун Хонгор-Уулын аршааанда амаржа байнхай. Бүхы аймагhаа суглуулагдаhан үхибүүд дүрбэн бүлэгтэ хубааараад, 10 үдэрөөр тус аршааанда бэе махабадаа hайжаруулха, hонирхолтойгоор сагаа үнгэргэхэ аргатай болоо юм.

Эдэ үхибүүдтэ хүн зониие социальна талаар хамгаалгын таhаг горитой анхаралаа хандуулна. Нютагуудай өөhэдын хүтэлбэриин захиргаануудтай тус асуудалнуудаар элдэб зүблөөнүүдые үнгэргэжэ, үхибүүдтээ туhалха арга бэдэрнэ.

В.АЮРОВ.

ЮРИСТНҮҮДЭЙ ЗҮБЛӨӨН — БАЙГАЛ ДАЛАЙН ЭРЬЕДЭ

Сибириин болон Алас Дурна зүгэй нютаг можонуудай (Хакасиин, Яхадай, Новосибирскын, Красноярскын, Магаданай, Агын - хамтадаа 20) Верховно Сүүдүүдэй түрүүлэгшэнэр Байгал далайн эрьедэхи үзэсхэлэн hайхан газарта оршодог "Култушная" санаторидо сугларжа, хоёр үдэрэй турша соо зүблэбэ.

Энэ зүблөөндэ Россин Федерациин Верховно Сүүдэй Түрүүлэгшэ В.М.Лебедев, Россин Федерациин судьянарай Советэй Түрүүлэгшэ Ю.И.Сидоренко, Россин Федерациин судьянарай мэргэжэл сэгнэлгын коллегиин Түрүүлэгшэ А.В.Жеребцов, "Российская юстиция" гэжэ журналай ахамад редактор В.М.Руднев ба бусад тушаалтад хабаадалсаhан байна.

Ехэ зиндаатай судьянарай тус зүблөөн дээрэ Россин Верховно Сүүдэй 1997 оной түрүүшын хахадай хүдэлмэриин дүн гаргагдахаhаа гадна, шэнэ уголовно кодексын зарим статьянууд зүбшэн хэлсэгдээ.

Б.ГЫНДЫНЦЫРЕНОВ.

ӨӨДЭЛХЭ АРГА БЭДЭРЭН...

Захааминай аймагай Утаата, Далахай нютагуудта үүрэй сайхын үеэр Закаменск хотоhоо ашаанай "ГАЗ-53" түхэлэй машина ерэжэ, нютагай зонhоо hү худалдажа абадаг юм. Нэгэ литр hүнэй сэн - 1500 түхэриг. Олзын хэрэг эрхилэгшэд ганса шье мүнгөөрнь абаха бэшэ, харин саахар, лапшаа, талхаар хүдөө нютагаархинтай андалдадаг. Утаата нютагай зон ехэ hү тушаана гэжэ аймагай "Ажалай тут" газетэдэшье бэшэгдэhэн байха.

Утаатын зарим айлнууд hарлаг үнеэдые hаадаг юм. Юрын үнеэнэй арбан литр hүнhөө хахад литр зөөхэйн гарадаг hаа hарлагай гурбан литр hүнhөө литр шахуу зөөхэй гарадаг гэдэг зэргэсүүлэлтэй.

Хүн бүхэн хоолойгоо тэжээхэеэ, мүнгэ олохоёо оролдодог болонхой гээшэ ааб даа. Утаатынхидшье тааруу арга олоо гээшэ.

А.БУДАЕВ.

БҮМБЭРСЭГЫЕ БҮhЭЛХЭ ЗОРИЛГОТОЙ

Бүхэдэлхэйн урилдаан Буряадаймнай ниислэлдэ буухань гээд мэдээсээ hэмди. Июлиин 17-до Выдрино тосхондо манай республикын түлөөлэгшэд урилдаанда хабаадагшадые угтаhан байха юм. Харин июлиин 20-до Эб найрамдалай Бүхэдэлхэйн урилдаанда хабаадагшад Буряад ороноймнай ниислэл - Улаан-Үдэ хотодо хүрэжэ ерэбэ.

Эндэ тэдэ Бүгэдэ Монголой урилдаанда хабаадагшадтай уулзаhан байна. Соведүүдэй талмай дээрэ Эб найрамдалай хоёр урилдаанда хабаадагшадые угталгын баяр ёhолол болоо. Тус хэмжээ ябуулга эмхидхэhэн "Шри Чинмойн түбэй" манай хотодохи эдэбхитэд, сугларhан зон, журналистнууд урилдаашадые угтаа.

Бүхы дэлхэйе бүhэлэн, ябагаар тойрохо зорилготой урилдаашад тус хэмжээ ябуулгаяа байгша оной апрелиин 17-до Нэгэдэмэл Нацинуудай Эмхиин байшанай хажууhаа эхилжэ, хэдэн оронуудай дэбисхэр дээгүүр олон мянган модоной зай гаталжа ябана гээшэ. hонирхолтой юумэниинь гэхэдэ, Бүхэдэлхэйн урилдаан гансал гэгээн сагаан үдэр байхада үргэлжэлдэг юм. Харин эдэ үдэрнүүдтэ манай республикын дэбисхэр дээгүүр гараха Бүгэдэ Монголой урилдаанда хабаадагшад үдэр hүнигүй замаа үргэлжэлүүлдэг.

Б.БАДМАСАНЖИН.

ЗУРАГУУД ДЭЭРЭ: Эб найрамдалай Бүхэдэлхэйн урилдаанда хабаадагшад Соведүүдэй талмай дээрэ.

Д.АЛТАЕВАЙ фото.

АМАРХАДА АЯТАЙ

Зун - амаралтын хаhа гээд бултанда мэдээжэ. Теэд хүн бүхэн ямаршьеб даа далайн эрьедэ зунай амаралтаяа үнгэргэхэ дуратай байдаг. Манай суута Байгал далайн эрьедэ амархада угаа гоё даа. Сүлөөтэй сагаа эгээл тунгалаг далайн элhэлиг эрьедэ үнгэргэхэ хүсэлтэй хэдэн зуугаад зон Байгал шадархи аяншалгын баазануудта сугларанхай.

Республикымнай томо предприяти болон эмхи зургаануудай ажалшадай амарха баазанууд Култушная станцида олон юм. Катерта hуужа далай дээгүүр тамаран сэнгэхэ, волейбол болон теннис наадаха гэхэhээ эхилээд, хангалгын олон янзанууд амарагшадта элбэгээр дурадхагдана. Нэгэ үгөөр хэлэбэл, хүсэ шадалаа нэмээхэ, hайнаар амарха бүхы арга боломжонууд тус баазануудта бии юм.

М.ШАНТАКОВОЙ фототекст.

САГАЙ УЛАРИЛ

Июлиин 24-25-най үдэрнүүдтэ республика дотор бага зэргээр хура бороо орохо, тэнгэри дуугарха, аадарлахаар хүлеэгдэнэ.

hүниндөө 10-15, хойто аймагуудта 5-10, үдэртөө 21-26, хойто нютагуудта 16-21 градус дулаан болохо.

Улаан-Удэ хотодо үдэртөө аадарлажа, шангаар hалхилжа магадгүй. hүниндөө 11-13, үдэртөө 24-26 градус дулаан байхаар багсаагдана.

Ц.ЖАЛСАНОВА,
Улаан-Удын гидрометобсерваториин таhагые даагша.

Ногал үүлэмта

Мэнэ hая болотор хүдөө нютагуудта гол түлэб хамтын, гүрэнэй ажахынуудай хамаг юумые гартаа абанхай байхада, үмсын, хубиин ажахынууд гэhэн үгэ олохон ноёдой шэхэндэ хажарханаар лэ дуулдадаг hааб даа.

Үнэндөө, ямаршье сагта хүдөөгэй зоной олонхинь гол ажахын ашаар хоолойгоо тэжээжэ, хэрэгээ бүтээжэ байгаа ха юм. Жэшээнь, Эсэгэ ороноо хамгаалгын Агууехэ дайнай үедэ, тэрэнэй хойнохи үлэн хооhон жэлнүүдтэ хэды олон айлнууд хоёр-нэгэн үнеэнэйнгээ hүөөр, газаагаа ургуулhан заа-зуухан хартаабха, овощоор үхибүүдээ эдеэлүүлжэ, өөдэнь болгоо гээшэб!

Мүнөөшье хэдэн hараар салин хүлhэеэ абадаггүй хүдөө нютагуудай зоной олонхинь хубиингаа ажахыгаар лэ ажамидарна гэхэдэ, алдуу болохогүй.

ҮРГЭМЖЭ ЕХЭТЭЙ ҮМСЫН АЖАХЫ

ҮХЭР МАЛАЙНГАА АШААР ҮЛДӨӨ, ДААРААГҮЙБДИ

Үнэхөөрөө хэзээдэ үргэмжэ ехэтэй үмсын ажахы гайтайхан гасалантай хашалантай, заримдаа аймшагтайшье үе соогуур гаража ерээл даа. Анхан хуу үмсын ажалтай, өөhэдын мэдэлэй сабшалан, таряалантай, адууhа малтай ажаhууhан зоной бүхы зөөриин совет засагай үедэ хуу хамталагдахадань, зарим айлай ганса ядуу үнеэнhээ hалахашье ушар болоо бээ. Яhала дундуур шадалтай, бараг малтай, зөөритэй хүнүүд баяшуул, нюдаргашуул гэгдэжэ, хамаг юумэеэ абхуулаад, гансал үмдэжэ ябаhан хубсаhаараа сүлэлгэдэ ябуулагдаха, түрмэ түлшэдэ хаагдахадаа, юун гэжэ hанажа ябаа гэхэбта?

Иигэжэл хэдэн үе, уг унги дамжажа ерэhэн зоной заншалта үмсын ажахы hалгаагдаа, hандаргадаа hааб даа. Харин би эдэ бүгэдые буруушаажа, урданай үмсын ажахы эрхилдэг байhан сагые шаналхаяа hананагүйб. "Саг сагтаа, сахилза хүхэдөө" гэдэг.

Имагтал хэдышье хашалтада ороо, элдэб хизаарлалга, хиналтын байгаашье hаа, хүдөөгэй зон хубиингаа ажахы эрхилhээр, адууhа мал үсхэбэрилhөөр лэ байгаа.

Минии багашаг ябахада, дайн соогуур эжымнай үмсэдөө 3-4 үхэртэй, арбаад хонидтой байгша hэн. Хүдөө ажахын налогто гээд жэл бүхэндэ тоhо, мяха, үндэгэ тушааха уялгата даабариин үгтэдэгшье hаань, сайгаа hүлэхэ, заваруухада хэжэ эдихэ hү, зөөхэй, үбэлдөө hулагүй үүсэтэй байдаг бэлэйбди. Хонидойнгоо нооhо ээрэжэ, эжымнай оймhо, баарья нэхэхэ, арhыень элдэжэ, хүдэhэн дэгэл, даха, малгай, бээлэй оёхо. Өөhэдын үхэр малгүй hаа, юугээ эдижэ, юугээ үмдэжэ ябаха байгаабибди? Гансал хашаха юумэн тэрэ үедэ үмсын малда hогооборишье үбhэ сабшуулхагүй, сабшахашье гэхэдэ, сүлөө туха байхагүй. Үдэр hүнигүй колхозой ажалда hалиржа ябаа ха юмши.

hүүлдэнь Н.С.Хрущёвой үедэ үмсын ажахы оройдоо хэрэггүй, хүнүүд хамтын ажалда хүдэлжэ, тэндэhээ хамаг юумэ абаха ёhотой гээд, үхэр мал, гахай, шубуу барихань хорюултай шахуу болоодшье байгаа. Тиихэдэ хүдөөгэй олохон айл адууhа малаа үгы болгоhон, хорёо хотоёо хооhолhон байха. Тэрэ үедэ аймагуудай түб hууринуудай, хүдэлмэришэдэй томо тосхонуудай айлнуудта адууhа мал хараа байса үсөөршэhэн юм. Урдань табяад онуудай hүүл багаар Улаан-Үдэ хотын захаархи Зауда, Сэлэнгын баруун бээ гэхэ мэтэ газарнуудта hуудаг зон үхэр яhала олоор баридаг, гахай тэжээдэг айлнуудшье үсөөн бэшэ бэлэй.

Теэд хүнүүдэй урма зориг, эрмэлзэлые уруу дарахада бэлэн. Адууhа мал олоор баринат, үмсынгөө ажалда ехээр hамарнат гэжэ шоо үзэжэ, шобто хаража байхадань, зарим хүнүүд "хяаран ошог саашаа" гээд, хубиингаа ажахые хаяжа, hүүлдэнь бүри залхуу болоод, сүлөөтэйдөө архи тамхяар бээ hамааруулдаг болоо бэшэ аа гү гэхээр агша.

Доодо Ивалга тосхондо ажаhуудаг үмсэдөө үхэр мал яhала олоор баридаг, үнэр баян Г.Ц.Цыреновтэн ашанараараа.

hАНААНАЙ БАЙХАДА hОЁО ХҮРЭНЭГҮЙ ГҮ, АЛИ..?

Мүнөө тэрэ урданай юумэнэй үгы болоо, хубиингаа ажахы хэдышье ехээр эрхилхэ, адууhа мал дуран соогоо үсхэбэрилхэдэ хамаагүй болоо гэлсэнэбди.

Нээрээшье, даб дээрэ урданай элдэб хашалта, хизаарлалта үгы, хубиин ажахынуудай хүгжэхэ арга боломжо яhала бии болонхой гэжэ hанахаар. hүүлэй жэлнүүдтэ хүдөөгэй зондо газаршье үгтэнэ. Тусхайлбал, диилэнхи олон аймагуудта айл бүхэндэ бууса шадарайнь газарhаа гадна үшөө 50-60 соото, 1 гектар хүрэтэр газар таhалагдажа үгтэнхэй. Республика соо эрхэтэдтэ, уг гарбалаараа, отогоороо нэгэдэhэн зондо 486,8 мянга гаран газар хубаагдаад байна гэжэ Газарай нөөсэнүүдэй болон газар эсхэмжэлгын гүрэнэй хороонhоо мэдээсэнэ.

Энээнтэй хамта хүдөөгэй хамтын ажахынуудай хойшоо гаража, анхаралай ёhоор табигдахаяа болиходо, тэндэ адууhа мал эрид үсөөржэ, харин хубиин ажахынуудта тэдэнь эли бодо олошоржо байна гэжэ тэмдэглэгдэнэ. Жэшээлбэл, үнгэрhэн hүүлэй 5 жэлдэ хүдөөгэй хүн зоной хубиин ажахынуудта гансахан эбэртэ бодо малайнь тоо 50 мянга гаран толгойгоор олон болоо гэхэ гү, али мүнөө тэндэ 220 мянга гаран үхэр харууhалагдана. Хэрбээ 5 жэлэй саана айлнуудта 72 мянга үлүүтэй hаалиин үнеэд байгаа hаа, тэрэнь мүнөө 100 мянганда дүтэлөө. Хүн зон үмсэдөө хони, ямаа, гахай, адуу мори, тахяа, галуу, нугаhашье яhала олоор барина.

Гэбэшье бүхы дээрээ хубиин ажахынуудта адууhа мал hанаhанда хүрэмөөр үшөөл олошорногүй. Үмсэдөө үхэр мал оройдоо баридаггүй, огородой эдеэ хартаабха өөhэдтөө тарижа ургуулдаггүй айлнууд үшөөл олон. Мүнөө хамтын ажахынуудай өөдтэй мяха hү үйлэдбэрилхэ, худалдахаяа болёод байхада, гол түлэб хубиин ажахынууд эдэ продуктнуудые ехээр абадаг болохо, гансашье өөhэдынгөө хэрэглэмжэ хүсэд хангаха бэшэ, зондо горитойгоор худалдажа, эдеэ хоол элбэгжүүлхэ хэрэгтэ хубитаяа оруулдаг болохо байгаа. Үнэндөө, тиимэ юумэн үшөөл болоногүй.

Энээндэнь олон шалтагаан бии. hаяшаг Ивалгын аймагта ябахадаа, энэ асуудалаар hонирхоо hэм. Энэмнай хүн зоной олон хото городто дүтэ байдаг, үлүү гараhан мяха, hүеэ, тоhо, зөөхэйгөө, огородой эдеэшье ехээр абажа, элбэгээр худалдажа байхада, таатай газар гээшэ ааб даа. Тиигэбэшье эндэхи зон үмсэдөө мал тиимэ олоор барина гэхын аргагүй. Аймаг соо 6700 гаран айл ажаhууна. Тэдээндэ бүхыдөө 7400 үхэр, тэрэ тоодо 3000 үнеэд, 2670 гахай, 1400 хонид ямаад харууhалагдана. Мал эгээл олоор бариха аргатай Оронго нютагай 1148 урхэтэ айл оройдоол 2 мянган үхэртэй, 1000 үлүүтэй үнеэд байха юм. Доодо Ивалга, Сотниково тосхонуудта адууhа малыень айл бүхэндэ хубаахада, тэдэнь бүришье үсөөн.

Мяха, hү элбэгээр абахын, тэрэнээ худалдажа, олзошье оруулхын тула айл бүхэн адагынь 2-3 үнеэдтэй, хэдэн хашараг, буруутай, 4-5 гахайтай, арбаад хонидтой байха зэргэтэй. Мүнөө аргатай hаа, хэдышье мал тэжээхэдэ, хорюул үгы ха юм. Гэбэшье аймагай нютаг тосхон бүхэндэ үмсэдөө мал баридаггүй, овощ, хартаабха, ургуулдаггүй айлнууд үсөөн бэшэ.

Нүгөө талаараа газар дайдаар бага, илангаяа сабшалан, бэлшээреэр муу Ивалга мэтэ нютагуудта дураараа мал олоор үсхэбэрилхэнь баhал бэлэн бэшэл хаш. Юундэб гэжэ гү?

ДҮРБЭН ХҮЛТЭЙ ШОНОhОО ХОЁР ХҮЛТЭЙНЬ АЙМШАГТАЙ

hаяшаг Ивалгын совхозтехникумдэ ябахадаа, тэндэ олон жэлдэ механизатораар хүдэлөөд, амаралтада гараhан Гарма Цыренович Цыреновтэндэ хүрөө hэм. Хүл дээрээ гараhан, хүдэлмэришэ олон хүбүүд, басагадтай, хэдышье мал бариха аргатай, хартаабха, овощ hайса ургуулха шадалтай айлайхи.

- Манайш эндэ үхэр мал олоор бариха, хартаабха, овощ ехээр тарихань бэрхэтэй газар юм даа. Бидэ арай гэжэ 2 үнеэ, хажуудань буруу, хашараг, 2 гахай, 7-8 хони, хурьга баринабди. Хайшаншье гэхэдээ, эдээнhээ олон мал бариха аргагүй. Үбhэ сабшаха газар байхагүй. Дүрбэ-табан малда адагынь 25-30 центнер үбhэн хэрэгтэй. Эгээл ехээр хашаха юумэн малай бэлшээри. Адуулгашанда үхэр бүхэнэй hарын 25 мянган түхэриг, мүнгэ түлэхэш. Энэмнай 4-5 hара соо хэды ехэ мүнгэн болоноб. Гахай олоор тэжээхэ гэхэдэш, өөhэдын таряа талхан байха бэшэ, холимол тэжээл килограммынь 1200 түхэригөөр худалдажа абахада, баhал гаргашатай, - гэжэ Гарма Цыренович хөөрэнэ.

- Теэд малайнгаа мяха, hү худалдажа, мүнгэн олзо оруулнагүй аалта? - гэжэ асуухада, Галина Доржиевна нүхэрынь хөөрэлдөөндэ оролсоно:

- Юу хэлээ гээшэбта? Городто байдаг долоон хүбүүд, басагадhаамнай гадна, олон ашанар , зээнэр байна ха юм. Тэдээндэмнай hү, зөөхэй, тоhомнай хүртэдэггүй. Хаа-яа хони, гахай гаргахадашье, үбэл үүсэеэшье хэхэдэ, хуу хубаари болоод лэ hалаа гүбэ. Тиигээдшье заа-зуу hүеэ город абаашажа худалдахаш, автобусоор урагша-хойшоо ябалганда хэды мүнгэн хэрэгтэйб?

-Үшөө нэгэ аймшагтай юумэнь гэхэдэ, хээрэ бэлшэжэ ябаhан малые хулуухаhаа байха, hүни, газааhаашье хашараг, буруу , hаамхай үнеэ үүсэлээд абажа ябашадаг хулгайшад, дээрмэшэд олон боложо байна. Адууhа малыемнай шоно нохой барина аа гү гэжэ зоной үдэр бүри айжа байхада, тэрээнhээ бүри аюултай дайсад нютаг бүхэндэ бии болоо гэлсэгшэ. Манайшье эндэ тиимэ юумэн ходо үзэгдэнэ. Юрэдөөл үмсын ажахы эрхилхэ гэхэдэ, хашаха, хааха юумэн олон даа, - гэжэ Гарма Цыренович hанаата болонгёор хэлэнэ.

Гэхэтэй хамта газар дайдаар баян Зэдын, Яруунын, Хориин, Хэжэнгын болон бусад зарим аймагуудаар үмсын ажахы үргэнөөр эрхилхэ, эдеэ хоол элбэгжүүлхэ арга бии ааб даа. Гансал хүн зониинь залхуурангүй, хүсэ хүлhэеэ гамнангүй хүдэлөө hаа, өөhэдынгөөшье, үри хүүгэдэйнгээшье хоолой тэжээхэ зониие эдеэлүүлхэ байна бшуу. "Гарай хүдэлхэдэ, аман хүдэлхэ", "Хэбтэhэн хүн хээли алдаха" гэдэг ха юм. Хубиин ажахы эзэдэйнгээ ажалые хэзээшье харюулхал даа.

Эгээл энээн дээрэhээ хүдөөгэй зониие эдэбхижүүлхэ, хубиинь ажахынуудые хүгжөөхын тула Буряад Республикын Президент Л.В. Потапов Зарлиг гаргажа, өөдэлхэеэ болиhон, гарза ехэтэй ажахынуудай эарим адууhа малые зондо 5 жэлэй арендээр үгэхэ, hайнаар, аша үрэтэйгөөр хүдэлөөд байгаа hаань, 5 жэлэй hүүлдэ тэдэ малыень үмсын болгожо үгэхэ гэhэн гурим тогтоогоо. Магад энэ онол арга үмсын ажахынуудые хүгжөөхэ хэрэгтэ түлхисэ боложо үгэхэ аалам?

М. НАМЖИЛОВ.

ТЭНГЭРИЙН ЗҮЙДЭЛ

ДАЛАН ЖЭЛЭЙНГЭЭ ОЙН БАЯРЫЕ ДЭМБЭРЭЛТЭЙ УГТАБА ЗАХААМИН

Сэнхир уняар соо манарһан
Сэлгеэ Захаамин нютагнай
Сэдьхэл зүрхыем дайраһан
Сэсэн захяатай адлирхуу...

Үргэн Буряад ороноймнай баруун урда зүгтэ оршодог Захааминай аймаг 1927 оной сентябрь һарада байгуулагдаһан юм. Аймагай түб тиихэдэ Цахир һууринда байгаа. Харин урдань Захааминай Хошуун Троицкосавска аймагай (түбынь Хяагта хото) бүридэлдэ ородог һэн. Зэдын аймаг үнгэрөөд Уляаһата горхонһоо эхилжэ, орьёл үндэр хада уулатай, ой модоор бүрхөөгдэһэн үнэр баян энэ хангайе үргэлжэ баруулан үнгэрбэл, хүбшэ тайгаһаа, хадын энгэрһээ эхиеэ абан, Түнхэн руу урдадаг Зуун-Морин голой эхин хүрэтэр 300 гаран километр болодог. Адууша, малша, ангууша, ашагта малтамал үйлэдбэрилхэ арга шадалтай ажалшадаараа, уран дархашуулаараа, шүлэгшэ, зохёолшо дуушадаараа суурхаһан зон эндэ ажаһуудаг...

Аймагай түб болохо Закаменск хотын мүнөө байһан газарта урдандаа ой тайга байһан юм. Геолог Мария Бесовагай вольфрам-молибденэй хэбтэшые эндэ олоһонһоо хойшо Джидастрой гэжэ ехэ барилга эхилээ һэн. Зэдын вольфрам-молибденэй комбинадай барилга 1934 онһоо захалһан түүхэтэй. Эсэгэ ороноо хамгаалгын агууехэ дайнай үедэ бүтээгдэһэн танкнуудай гурбанай нэгэндэнь Джидакомбинадта үйлэдбэрилэгдэһэн вольфрам хэрэглэгдэжэ байһан юм гэһэн һурагтай.

Захааминай аймаг мүнөө республикымнай томо аймагуудай нэгэн гэжэ тоологдоно. Эндэ 35300 хүн ажаһууна. Һуралсалай 30 гуламта бии. Саг хүндэ гэжэ гэмэржэ гэншэжэ байнгүй, Захааминай һургуулинууд мүнөө барандаа шахуу өөһэдын хамһабариин ажахынуудтай. Эбэртэ бодо мал, адуу, гахай тэндээ үсхэбэрилжэ, хартаабха, овощ ехээр ургуулна.

Ажал хэрэгүүдээрээ гансашье аймагтаа бэшэ, мүн республика дотороо суурхаһан хүнүүд эндэ олон. Тэдэнэй заримыень нэрлэбэл: ажалай болон дайнай ветеран, "Победа" гэжэ колхозой түрүүлэгшэ ябаһан Гомбо Гармаевич Цыдыпов, олон жэлдэ Джидакомбинадай хамһабариин ажахые хүтэлбэрилһэн, Буряад Республикын габьяата зоотехник Юлиан Карлович Мокрецкий, Хамниин суута хонишод Норбоевтоной, Базаровтанай гэр бүлэнүүд, Социалис Ажалай Герой Александр Филиппович Ваганов аймагай түрүү һургуулинуудай нэгэн болохо Закаменск хотын 5-дахи һургуулиин директор Тамара Ивановна Филиппова, Үлэгшэнэй дунда һургуулиин багша, Россин Федерациин габьяата тренер Шагдар Александрович Хазагаев болон бусад болоно.

Аймагай байгуулагдаһаар 70 жэлэй ойн баярта хабаадахаар республикымнай аймагуудһаа, Улаан-Үдэ хотоһоо олон тоото айлшад буугаа. Ниислэл хотын делегацинуудые хүтэлбэрилһэн Буряад Республикын Правительствын Түрүүлэгшын нэгэдэхи орлогшо Владимир Агалов, Арадай Хуралай Хорооной түрүүлэгшэ Владимир Саганов, Улаан-Үдын городской Советэй түрүүлэгшэ Бимба Дымбрылов амаршалгын үгэнүүдые хэлэжэ, бэлэг сэлэгүүдээ барюулаа. Мүн тиихэдэ Гэгээтэйн дасанай шэрээтэ, мэдээжэ поэт, эмшэн Матвей Чойбонов, Буряад Республикадахи ФСБ-гэй дарга, генерал-майор Валерий Халанов, СССР-эй арадай артист, мэдээжэ дуушан Дугаржап Дашиев, Буряад Республикын арадай поэт Лопсон Тапхаев, Буряад Республикын ветерануудай Советэй түрүүлэгшэ Мүнхэ Гармаев, республикымнай томо банкнуудай хүтэлбэрилэгшэд Эльвира Дудина, Леонид Турбянов, "Хадата Захаамин" гэжэ нютагаархидай эблэлэй түрүүлэгшэ Константин Дареев болон бусад айлшадай зүгһөө халуун мэндээ хэлэжэ, зониие амаршалаа. Бургалтайн дасанай ламанар баяр ёһололой найр нааданай хэмжээ ябуулганууудай һайн һайханаар үнгэрхын түлөө ном уншаа, бурхандаа зальбараа. Удаань Захааминай аймагай захиргаанай толгойлогшо Владимир Соктоев нютагаархидтаа хандажа, 70 жэлэй ойн баяраар амаршалһан байна.

Аймагай нютаг бүхэн өөрын буудал түхеержэ, тэндээ нютагайнгаа онсо шэнжэнүүдые харуулаа, уран гартайшуулайнгаа бүтээлнүүдые дэлгээ, сагаан эдеэгээрээ айлшадаа угтаа. Эндэ нэгэ һонирхолтойнь гэхэдэ - нютаг бүхэн өөрын герб, дуу болон бусад зүйлнүүдые бэлдэжэ, тэрэнээ олоной анхаралда дурадхаһан байха юм.

Угсаата зоноймнай эгээл гоё һайхан найр наадан - Сурхарбаан, жэл ерэхэ бүри үргэнөөр, дэлисэ ехэтэйгээр тэмдэглэгдэдэг гээшэ.

Аймагай 70 жэлэй ойдо зорюулагдаһан зунай энэ ехэ найр гурбан хубиһаа бүридэһэн байна.

Республикын габьяата малшан Елена Норбоева, Социалис Ажалай Герой Александр Ваганов Сурхарбаанай туг үргөө. "Дангина", "Хатан", "Абай Гэсэр" гэһэн конкурснуудта залуушуул олоороо хабаадажа, олоной анхарал татаа. Эндэ нютаг нютагаар уридшалан үнгэрһэн харалгануудта түрүүлһэн хүнүүд хабаадаһан байна.

"Одо мүшэд унтардаггүй" гэжэ нэрлэгдэһэн концерт гоё һайханаар эмхидхэгдэжэ, олониие хужарлуулаа. "Байгал" ансамблиин дуушад, хатаршад, Захаамин тоонто нютагтай Дымбрын Ринчинова, Леонид Бабалаев болон бусад уран бэлигээ олондо бэлэглээ.

Нютаг нютагай буудалнуудай харалга тон һонирхолтой байгаа гэжэ онсолон тэмдэглэмээр. Һэеы гэрнүүд шэмэглэгдэжэ, сэргэнүүд тодхогдоо. Буряад зоной байдал һуудал, аяга амһарта, хубсаһа хунар, эдеэ хоолой зүйлнүүд...

Олон тоото айлшадые, жюрин гэшүүдые түрүүлэн Санага нютагаархид угтаба. Нютагай захиргаанай толгойлогшо Евдокия Уржанова ажабайдал тухайгаа тобшохоноор хөөрэжэ үгөөд, конкурсдо бэлдэһэн зүйлнүүдээ харуулжа, ёохор хатараар айлшадаа баярлуулаа.

Найр нааданай гол хэмжээ ябуулгань - спортын зүйлнүүдээр мүрысөөнүүд.

Волейболоор мүрысөөндэ эрэшүүлэй 24, эхэнэрнүүдэй 12 команда хабаадаһан байха юм. Волейбол - Захааминда спортын хүндэтэй зүйлнүүдэй нэгэн болодог. Эндэһээ республикымнай мэдээжэ, түрүү волейболистнууд урган гараа. Һүүлэй гуша гаран жэлнүүдтэ Захааминай командануудреспублика соогоо түрүүлһээр лэ байдаг. Үдэшэ орой болотор үргэлжэлһэн нааданууудай дүнгөөр Дүтэлүүрэй эрэшүүлэй ба Закаменск хотын эхэнэрнүүдэй командануудтүрүү һууринуудые эзэлжэ, олзын хэрэг эрхилдэг Логиновтоной гэр бүлын тогтоохон шангуудта хүртөө. Удаадахи һууринуудые Санагын ба Закаменск хотын командануудэзэлһэн байна.

ПАНОРАМА

Һур харбалгаар һүүлэй үедэ Захааминһаа гансашье орон дотороо бэшэ, мүн дэлхэй дээрэ мэдээжэ болоһон мэргэшүүл үдэн гарана. Тэдэнэрэй дунда Үлэгшэн нютагай, Европын хоёр дахин чемпион, Атлантада болоһон Олимпиин нааданууудта хабаадаһан Бальжинима Цыремпиловые ба тэрэнэй эгэшэ, Россин Федерациин хоёр дахин чемпион, уласхоорондын спортын мастер, Гэрэлма Эрдынеевае нэрлэмээр. Эдэ бүхы амжалтануудта Россин габьяата тренер, Үлэгшэн нютагай Шагдар Хазагаевай, Буряад Республикын физическэ культурын габьяата хүдэлмэрилэгшэ Жэмбэ Цыремпиловэй габьяа ехэ. Һур харбалгын хүгжэлтэдэ тон ехэ хубитаяа оруулһан, энэл нютагай эдэбхитэн, Буряад Республикын габьяата агроном Пётр Очировай шангууд (дүн хамтадаа 10 миллион түхэригэй) шалгарагшадта барюулагдаһан байна. Эдир үетэн соohоо Закаменск хотын Баяр Ширапов, Мария Бадмаева хоёр түрүүлээ. Харин ветеринарнуудай хоорондо түрүү һуури эзэлхын түлөө тон һонирхолтой мүрысөөн болоо. Ушарынь гэхэдэ, суута Бальжинима ба Гэрэлма хоёрой абань Цыренжап Цыремпилов худа ураг болоһон, республикымнай мэдээжэ мэргэн, һур харбалгаар спортын түрүүшын мастер Даша-Нима Эрдынеевтэй хаба шадалаа туршаа ха юм. Дуршэлтэй мэргэн Д-Н. Эрдынеев энэ удэр шадамар бэрхээр харбажа, нэгэдэхи һуури эзэлээ. Эрэшүүлэй дунда спортын мастер Зоригто Батуев Бүргэ нютагай, Үлэгшэнэй Шагдар Хазагаевтай нэгэдэхи һуури буляалдахадаа, аза талаантай байшоо. Спортын мастер, Үлэгшэн нютагай Дулма Гомбоева эхэнэрнүүдэй дундаһаа нэгэдэхи һуури эзэлжэ, Японой үнгэтэ телевизор шанда хүртэһэн байна.

Гиир үргэлгөөр *мүрысэһэн бүхэшүүл соohоо Владимир Батуев (Бүргэ), Амгалан Жигжитов (Далахай), Андрей Попов, Владимир Дареев, Юрий Климов (ОВД) ба Сергей Щелкунов (Холтосон) гэгшэд өөһэдынгөө шэгнүүрнүүд соо эрхимлэжэ гараа.*

Хамта дээрээ 130 гаран бүхэшүүл хаба шадалаа туршалсажа гараһан байха юм.

60 килограмм *хүрэтэр шэгнүүртэй 76 бүхэшүүл соohоо БГУ-гай оюутан, Далахай нютагай Баяр Гармаев ба спортын мастер, Зэдын аймагай Дээдэ Үшөөтын Александр Гармаев нэгэдэхи һууриин түлөө тэмсэхэ болобо. Хоюулан тэдэнэр Россин Федерациин габьяата тренер Виталий Ивахиновай шабинар юм. 18-тай Баяр Гармаев шуран солбон байжа, аха нүхэрөө унагаажал һалаа. Энэ шэгнүүртээ шагнал тогтооһон, мэдээжэ барилдаашан, спортын ветеран Шарлай Бадмаев илагшадта шангуудые барюулаа. Нэгэдэхи һуури эзэлһэн Б.Гармаевта "Далахай" гэжэ таряашадай ажахынуудай эблэл агта хүлэг бэлэглээ.*

Аймаг соогоо, мүн республика дотороо түрүү һууринуудые оло дахин эзэлһэн Шагдар Амуровай тогтооһон шангууд 70 ***килограмм*** *шэгнүүртэн соohоо илагшадые урмашуулһан байна. Эндэ Ага нютагһаа ерэһэн айлшан, залуушуулай дунда Россин Федерациин чемпион байһан, спортын мастер Баатар Нимаев шалгаржа, мүн лэ агта хүлэгтэ хүртөө. Гусиноозёрск хотын Мүнхэ Тубанов, Утаата нютагай Аркадий Жамбалов гэгшэд гурбадахи һууринуудые эзэлһэн байна.*

80 ***килограмм*** *хүрэтэр шэгнүүртэй бүхэшүүл аймагай болон республикын Сурхарбаануудта нэгэнтэ бэшэ түрүү һууринуудые эзэлһэн. Утаата нютагай Илья Жалсановай шанда хүртэхын түлөө тэдэ мүрысөө. Эндэ спортын мастер Гомбо Шагдуржапов (Үлэгшэн) Сагаан Морин нютагай Саяан Дашиевтай үни тулалдабашье, тэрэнээ илажа, һүүлээрнь Санагын Содбо Табутаровые диилээд, чемпионой нэрэ зэргэдэ хүртэһэн байна.*

80 килограммһаа *дээшэ шэгнүүртэн соohоо Санага нютагай Булат Гармаев Ёнгорбойн Арсалан Батуев хоёр шуран солбоноор барилдажа, олоной һайшаалда хүртэбэ. А.Батуев шиидхэхы уулзалгадаа нүхэрһөө хүсэтэй байжа, мэдээжэ барилдаашан Хуртага нютагай Владимир Будаевай шанда хүртөө. Абсолютна чемпионой нэрэ зэргэдэ хүртэхын түлөө үнгэргэгдэһэн мүрысөөндэ Ага нютагай Баатар Нимаев урагшатай барилдажа, эрхимлэһэн байна. Тэрээндэ "ДЭУ" гэжэ үнгэтэ телевизор, Матвей Чойбоновой тогтооһон шан - Боргойн хонин барюулагдаа. Энэ мүрысөөндэ аймагай болон республикын Сурхарбаануудта түрүү һууринуудые эзэлжэ ябаһан Цахир нютагай Пүнсэг Цыреновэй дурасхаалай шангуудые тэрэнэй хүбүүн илагшадта барюулһан байха юм.*

Бүхы харалгануудай, мүрысөөнүүдэй дүнгүүдээр Санага нютагай команда нэгэдэхи һуури эзэлжэ, үлэгшэнөөрхин хоёрдохи һуурида гараа. Үдэшэлэн тээшэ түгэсэһэн найр нааданай эсэстэ үнинэй хүлеэгдэһэн бороон һуулга һабаар орожо, баяр дээрэ баяр нэмээ гэжэ хэлэхэдэ, алдуу болохогүй хаш. Үндэр ехэ тэнгэриһээ амидаралта аадар бороон адхаран, аймагай 70 жэлэй ойн баярта үршөөгдэжэ, улад зоной ажабайдалда үнэр баян, энхэ элүүрые хүсэжэ, ургаса таряанай урган һалбаржа, адуу малай тобир тарган байхыень хүсэһэн лэ һүлдэ тэмдэгтэй аа гү гэжэ һанахаар байгаа.

В.СЫДЕЕВ,
Россин Федерациин габьяата тренер, сониной штатнабэшэ корреспондент.

В. ИЛЬИНЭЙ зурагууд дээрэ: найр нааданай үедэ.

Үнэн дэлхэй

ХААНА ХЭЗЭЭ ҺАЙН БЭ ХААНАЙ ХАТАН БАЙХАДА?

Басагад хэзээдэшье, хаанашье үтытэй бэшэ баян, барлаг бэшэ ноён хүндэ хадамда гараха дуратайл байдаг бэзэ...

Гансал "Үүрэй толон" гэжэ Х.Намсараевай роман соо Бадма баянай бэри боложо үгэнгүй, үнэн дуратай Цыремпилтэеэ хуби заяагаа холбохоёо шиидэһэн Должодой ябадал өөгшөөдэг бэлэйбди. Энэмнай социалис үеын зохёол гэжэ мүнөө бү муушалая: Бадма баянаймнай хүбүүн Должид мэтэ басаганай яашье дурлахаар бэшэ һэмнай, инаг дуран юунһээшье дээгүүр гэһэн һайхан туужа бшуу!

Зөөри засаг хоёр инаг дуранай нангин оршомдо өөрын янза аргагүй оруулаад байдаг гэжэ мэдэнэбди. Урда сагай хаашуулай түүхэдэ хатанарайнь жаргалдаа умбаһаншье, зоболондоо дарагдаһаншье ушар дайралдаха.

Манай үеэдэ хаан хатан хоёрой хоорондо амар амгалан байдаг юм аабза гэтэр... „Эхо планеты" журнал (№24) "Развод по-президентски" гэһэн һонирхолтой статья толилбо. Эндэ Перугэй президент Фухимори 21 жэлдэ хамта һуурһан, 4 үхибүүтэй болоһон һамганһаа һалаба гэжэ бэшэнэ.

Фухимори тухай энэ жэл телевидени үдэр бүри шахуу хэлэдэг байгда. Юуб гэхэдэ, Перудэхи Японийн посольствые "Тупако Амару" гэдэг бүлгэмэйхид дала гаран хүнтэйгээр эзэмдэн баряад, өөһэдын эрилтэ дүүргэхыень президентые баалажа эхилээ. Хатуу шанга ушарта оробошье, Фухимори гайхалтай хүнгэнөөр энэ байдалһаань гаража шадаа, газар доогуур туннель нюусаар малтажа ерээд, гэнтэ добтолжо, посольствын байшан хэдыхэн минутын хоорондо абажархёо. Япон яһатан болохо Фухимори зүүн зүгэй зан абари харуулһаар үнишэй.

"Ещё в апреле 1992 года он предпринял шаг, который его соотечественники впоследствии окрестили "фухиморасо" - ударом Фухимори. Не желая терять времени на дискуссии с оппонентами, он разогнал демократически избранный парламент, изменил судебную систему и конституцию, в результате чего был благополучно переизбран на второй президентский срок.

Если раньше за азиатский склад лица и характера перуанцы закрепили за своим лидером, японцем по происхождению, прозвище "чино" - китаец, то после 92-го года у него появилось ещё одно имя. По прозрачной ассоциации с чилийским диктатором Фухимори стали называть "Чиночетом".

Но найти управу на непокорную жену для Фухимори оказалось посложнее, чем распустить парламент. Тут-то ему и пригодилась колдовская сила горного озера. "Наш брак с Сусаной Игуши отныне принадлежит истории, ни о каком примирении не может быть и речи", - категорично заявил президент. Он потребовал развода на основании того, что супруга "многократно выступала с лживыми заявлениями, запятнавшими его честь как главы государства". Тщетно каялась Сусана и публично, хотя с некоторым опозданием, объяснялась в любви к супругу. Тот оставался непреклонным и требовал раздела имущества.

За годы совместной жизни супруги приобрели в собственность пять жилищ, среди которых есть дома и квартиры как средние по классу, так и роскошные. Кроме того, ещё до вступления в брак Фухимори владел участком земли, а у Игуши была своя недвижимость. Все это им удалось разделить "полюбовно".

Журналисты донимают президента расспросами, собирается ли он вновь жениться и как долго его старшей, 20-летней дочери Кейко Софии придется исполнять протокольную роль первой дамы республики. Надо заметить, что этому "званию" в Перу придается существенно большое значение, чем во многих других латиноамериканских странах. "Надеюсь, что во втором браке судьба улыбнется мне шире, чем в первом", - объявил президент и поделился некоторыми соображениями о том, какими качествами, по его мнению, надлежит обладать претендентке на пост первой дамы: она должна быть простой в общении, иметь весёлый характер и ясный ум. Потом немного подумал и добавил, что, помимо всего прочего, у его новой избранницы должны быть "красивые ноги". "Не хочу, чтобы эта женщина делила со мной все радости и печали супружеской жизни только потому, что я - президент", - резюмировал Фухимори".

О, хүлнүүд!..

Сусана Игушиин хүлнүүд хүсэд һайхануд байгаагүй гээшэ гү гэһэн асуудал баһашье гараад ерэнэ.

Тэзд, саашань журналайнгаа хуудаһа һэхэ:

"...Подлинной сенсацией стало сообщение авторитетной столичной газеты "Комерсио" о том, что Фухимори уже "присмотрел" себе новую спутницу жизни. Она, утверждает газета, родилась и выросла в Японии, но часто посещает Перу как ученый-историк, причем президент "питает к ней весьма серьёзные чувства". Подхватив эту

Томо загаһа барижал ябаһан Фухимориин хахуулида юун торолдохонь бэ?

новость, бульварные газеты дополняют её самыми невероятными подробностями. Так, одни утверждают, что новая избранница президента не старше его дочери Кейко Софии. Другие уверяют, что она уже давно является тайной любовницей Фухимори. Именно это якобы и стало одной из причин бракоразводного процесса с Сусаной".

Үхэһэн хорхойн хүдэлшэмөөр үхинэй байхада, зарим нэгэ хаанай зүрхэн хаанаһаа тэсэхэ һэм даа!

Гэбэшье: "Шумное свержение Сусаны Игуши с престола первой дамы, переросшее в общественный скандал, - случай отнюдь не уникальный для Латинской Америки. Дочь состоятельных японцев, с утонченными чертами восточного лица, Сусана нисколько не похожа на своих "коллег" в соседних странах - гордую аргентинку Сулему Йома, молодую великосветскую красавицу из Бразилии Росану Мальта, искрометную и бедовую панамку Ану Мае Диас или же экстравагантную венесуэлку Бланку Ибаньес. Объединяет их одно: эти дамы связали свою судьбу с представителями высшей государственной власти, но удержаться в галерее первых леди Южной Америки им удалось лишь ненадолго.

Сулема, супруга президента Аргентины Карлоса Менема, была насильно удалена из его загородной резиденции.

Росану Мальту не выгоняли из дворца, так как её супруг, бывший президент Бразилии Фернандо Коллор де Мелло, просто не успел этого сделать. Поклявшись посадить в тюрьму коррумпированных правительственных функционеров, он сам оказался в их числе и лишился президентского кресла. В ходе следствия по его делу выяснилось, что его супруга тоже путала собственный карман с государственным и использовала в личных целях

Сусана Игуши. Аягань ехээр дундараадүй — хаанай хатан бэшэ, хатан хаан болохо бодол түрэнэ.

фонды "Бразильского легиона помощи".

Яркий след в дворцовых скандалах оставил венесуэльский президент Хайме Лусинчи. Проведя в президентском дворце десять лет, он ухитрился встроить в него "любовный треугольник". Своей секретарше Бланке Ибаньес глава государства уделял явно больше внимания, чем собственной жене.

Лусинчи развелся со своей супругой Гладис. Произошло это в 1989 году, в канун его ухода с поста главы государства. Гладис тогда заявила, что её супруг, использовав служебное положение, надавил на юридическую власть, чтобы ускорить бракоразводный процесс и жениться на Ибаньес, своей секретарше. Та, в свою очередь, торопила сановного любовника, чтобы побыстрее получить статус первой дамы. Но этой красивой мечте не суждено было сбыться.

Президентский дворец в Каракасе стал свидетелем ещё одной запретной любви во время правления Карлоса Андреса Переса, но достоянием гласности она стала лишь в мае нынешнего года.

Перес управлял Венесуэлой с 1974 по 1979 годы и во второй раз был избран президентом в 1988 году. Но его новый мандат был прерван досрочно, в мае 1994 года, когда Верховный суд Венесуэлы обвинил главу государства в коррупции. Через год он уже давал показания в том же суде и был признан виновным. Переса отправили в тюрьму, но через два месяца содержания за решеткой было заменено домашним арестом, который предусмотрен гуманным венесуэльским законодательством для лиц старше 70 лет. А в сентябре прошлого года срок наказания полностью истек.

В годы президентства Перес состоял в браке со своей племянницей Бланкой Родригес, которая подарила ему четверых детей. Но одновременно, как сейчас выяснилось, он делил ложе с Сесилией Матос, служившей в ту пору секретаршей в Национальном конгрессе республики. Она также была обвинена в коррупции и укрылась от венесуэльского правосудия в Нью-Йорке.

В заявлении местной газете экс-президент сообщил, что в ближайщее время намерен узаконить отношения с Сесилией Матос, своей давней возлюбленной, которая успела родить ему двух девочек. Перес признался, что уже давно намеревался сделать это, но решился только сейчас. По словам Переса, свадьба состоится в ближайщее время, однако Сесилия не намерена возвращаться на родину, опасаясь суда.

В отличие от изложенных выше драматических историй семейная жизнь Гильермо Эндары внешне складывалась благополучно. 57-летний президент Панамы, принадлежавший к состоятельному классу, женился на 27-летней Ане Мае Диас. Это был типичный мезальянс: избранница главы государства происходила из бедной семьи, к тому же в ней перемешались желтая (китайская), белая и черная кровь. Поначалу в президентском дворце царила идиллия, несмотря на большое различие в возрасте и социальном статусе его хозяев. Однако вскоре члены кабинета Эндары начали испытывать тревогу: уж слишком неожиданные, полемически острые заявления стала позволять себе эмоциональная первая леди из простолюдинок. Обострилась и обстановка в президентской семье. Панамцы стали склоняться к мнению, что домашние проблемы президентской пары вынуждают Эндару совершать серьезные ошибки в государственных делах...

Гайхалтай бэзэ? Энэ статьягай автор А.Трушин юун гэхэ юм ааб, шагная: "И все-таки нельзя не признать, что латиноамериканцы к любовным приключениям своих лидеров относятся не в пример благодушнее, чем их пуританские соседи в Северной Америке. Наверное, сказывается южный темперамент - сами небезгрешны".

"Байгаал юм аабза", - гээд, бидэшье эрхы хурганһаань эхилжэ даран тооложошье болохобди. Гансал хаашуул тухай бэшэ, тэдэнһээ тээ доохонуур, бүришье доогуур ноёдой нэрэнүүд гараад ерэхэшье аалам...

Чингис хаан 300 гү, али 500 һамгатай байгаа бэлэй.

Хуулита ёһоор олон һамгатай байхада яаха юм гэһэн хөөрэлдөөн нааданайхииешье юм гү, бүри һаяхан маанадай дунда гараад абана һэн бшуу.

Чингис хаан өөрынгөө түрүүшын хани нүхэр Бөртэ хатанаа бүхы наһан соогоо үндэр дээрэ тогтоон абаад ябаа. Бөртэ хатан хүүгэдэйнь эжы байхаһаа гадна, албатан зон соогоо амар жаргалые сахидаг, түрыншье хэрэгэй түүхэйрхэеэ һанахадань заһадаг һэн...

БРУНЕЙН СУЛТАН БЕРЕЗОВСКИЙ ХОЁР

"Форб" гэдэг американ журнал дэлхэйн эгээл баян 200 хүнүүдэй нэрэнүүдые толилбо.

Тэдэнэй тоодо "шэб шэнэ ородуул" бии. Борис Березовскиин зөөри 3 млрд. долларoор сэгнэгдэнэ.

Компьютерна программануудай дээдын "ехэ эзэн", "Майкрософт" корпорациин эзэн Билл Гейтс жэл соо зөөриёо хоёр дахин нэмээжэ шадаа: 36,8 млрд. долларто хүргэжэ, түрүүшын һуурин эзэлнэ. Засаг баряашад ондоо "шэгнүүртэ" юм хаш: нефтеэр баян Брунейн султан Хассанал Болкиах 38 млрд. долларой баялигтай.

ХОЙТО ЖЭЛДЭ БУРЯАД РЕСПУБЛИКЫН ПРЕЗИДЕНТЫН ҺУНГАЛТАДА ХЭД-МААНАДТА АЙЛШАЛХАБ?

Нижний Новгородой губернаторай тушаал эзэлхын түлөө И.Скляров Г.Ходырев хоёр тэмсэһэн байна.

"Визит Немцова, несомненно, помог Склярову победить", — гэжэ "Известия" бэшээ.

Һунгалтын үедэ гансашье Немцов бэшэ, мүн Г.Зюганов В.Жириновский мэтэ томошуул Арадай-патриотис хүсэнүүдһээ дэбжүүлэгдэһэн кандидадтаа туһалхаар эндэ ерэһэн байна.

ЯПОН - РОССИ: ЯАГААШЬЕ ҺАА, ҮҮЛЗАЖА БАЙХААР

Япон парламентаринууд энэ һарын эхиндэ Москва ерээ. Эдэнэрые Кэйдзо Обути, мүнөө засагта байһан либерально-демократическа партиие удагидагша, толгойлһон байна. Энэ хумнай Премьер-министр Рютаро Хасимототой нүхэд юм хаш.

Хасимото Борис Ельцинтэй Россин холын зүүн зүгэй нэгэ булан тохойдо уулзахаар бэлэн байһанаа мэдүүлээ.

Тэзд Обутиин Б.Немцовой урилгаар Сагаан байшан тээшэ гүйлгэжэ ябатарнь, уулзалга болохогүйнь гэжэ дуулгагдаба. Тиигэжэ Чубайсда 20 минутын туршада ороод гараха баатай болоо.

БАЛТИИН ГҮРЭНҮҮД — БАРУУН ЗҮҮНЭЙ БЭЛШЭР ДЭЭРЭ

"Балтиин гүрэнүүд НАТО-да орохо аргатай ёһоороо", - гэжэ США-гай госсекретарь Мадлен Олбрайт Вильнюсые 6 часай туршада дайраад гарахадаа хэлээ.

Урданайнгаа "аха дүү республикануудта" өөрын маягтай халхабша болон, хэзээдэшье аршалхаар бэлэн байхаарбди гэжэ Россиһанаатай хаш.

Тэзд Мадлен Олбрайт Санкт-Петербургда Е.Примаковтой уулзахадаа, Балтиин гүрэнүүд өөһэдөө энэ асуудалаа шиидхэнэ аабза гэбэ.

Энэ хуудаһа А.АНТАРОВАЙ "Эхо планеты" журнал, "Известия", "Комсомольская правда" газетэнүүдэй материалнуудые хэрэглэн бэлдэбэ.

Сагаан Сүүрэн

Шэрээтэ Жимбаа-Жамса Цыбеновэй дурасхаалда

СҮҮГЭЛЭЙ ДАСАН ТҮХАЙ

НЭМЖЫЖЭ оршодог хабтагай Ононой зүүн эрьедэ гоё һайхан, аглаг сэбэр агаартай Булгата гэжэ нэрэтэй, бага ехэ хада уулаар хүреэлэгдэһэн газарта Сүүгэлэй суута дасан оршодог юм.

Сүүгэлэй дасанай түхэл шарайе холоһоошье, дүтэһөөшье харахада, айхабтар гоё, хүн бүгэдын зүрхэ сэдьхэл хүдэлгэмөөр, ямар уран, бэрхээр, шадамараар бүтээгдэһэн дасан гээшэб! Ёһотойл дээдын ухаанай нарин нягта, алтан гараар мүндэлһэн архитектурна комплекс гэжэ тоолоходо, буруу бэшэ.

Дасанай барилга 1831 ондо эхилээ.

Пурбо Балданжаповай архив соohоо 1958, 1965 онуудай үеэр бэшэгдэһэн гар эхэ бэшэгүүдые оложо, үшөө энээндэ 1990, 1991, 1996 онуудай үеэр суглуулагдаһан материалнуудаа нэмэжэ бэшэбэб.

1991 оной урин дулаахан май һарын үдэр энэ тэрэ унаагаар дамжаһаар, Сүүгэлэй дасан хүрэжэ ерээ бэлэйбди. Дасан ерэжэ, шэрээтэ Жимбаа-Жамса Цыбенович Цыбеновтэй уулзажа, үнинэй танил байһан тула, Пурбо бидэ хоёрые өөрынгөө байрада хүлеэн абаа һэн. Иимэ һайнаар түбхинэжэ, майн 9-һөө 17 болотор байгаа һэмди. Юһэн хоногой турша соо Сүүгэлэй дасанай түүхэ, домогтой, мүнөө үеын байдалтай танилсалга - манай иишэ ерэһэнэймнай гол зорилго байһан юм даа.

Шэрээтэ Ж.Ж.Цыбенов ламбагайһаа гадна үндэр наһанай дабаан өөдэ гаража ябаһан Цыбегмитов Даша, Санжиев Дабаа-Самбуу ламбагайнартай уулзажа, одоол һанаһандаа хүрэтэр, үглөө, үдэшэ - орой болотор хөөрэлдэдэг байһан гээшэбди.

Үндэр наһатай ламбагайнартай хөөрэлдөөнһөө гол түлэбыень, мүн урдахи 1958, 1965, 1990 онуудай материалнуудта нэмэлтэ болгон бэшэхэдэ, иимэ байна.

Сүүгэлэй дасанай барилга анха түрүүн 1831 ондо эхилээд, 1834 ондо барилга дүүрэжэ, шэнэ дасан мүндэлжэ, зунай һайхан сагта арамнайлагдаһан байгаа. Тэрэ сагһаа хойшо зуун жаран гурбадахи жэл ябажа байна.

Сүүгэлэй дасан Буряадай ехэ-ехэ дасануудай нэгэниинь байһан ха юм даа.

Дасанай түүхэ байха ёһотой гэдэг. Зүгөөр, мүнөө хаана хадагалагдажа байһаниинь мэдэгдэнэгүй гэжэ ламбагайнар хэлэхэ байна.

Сүүгэлэй дасанай һуури анха түрүүн хэнэй табиһаниинь, ямар һарада табигдаһан тухай хүсэд һайн эли бэшэ гэхэ.

Энэ суутай дасанай түүхэ гээшэ Анаагай дасанһаа ерэһэн Дандарай ламбагайтай холбоотой, энэ хүнэй үүргэ угаа ехэ гэжэ тоологдодог юм байна.

Анха түрүүн Сүүгэлэй дасан модоор баригдаһан байгаа. Хэды жэлэй үнгэрһэн хойно модоор мандаһан дасан хайлашаһан байгаа юм ха. Тиигээд дасан шэнээр баригдажа эхилээ. Дасанай шэнэ барилга 1836-1837 онуудай эхеэр эхилһэн түүхэтэй.

СҮҮГЭЛЭЙ дасанай барилгые Шойбон гэжэ нэрэтэй лама эхилһэн байгаа. Энэ ламбагай айхабтар ухаатай, номтой, ехэ һургуулитай ябаһан хүн хаш даа. Дасанай барилгада Шойбон ламбагайһаа гадна бэрхэ-бэрхэ, уран гартай олон ламанар, нютагай хүн зон олоороо хабаадалсаһан байгаа һэн бэзэ.

Һүүлэй жэлнүүдэй үедэ Гүнсэнэй Шонхор гэдэг ехэл бэрхэ, уран гартай ламбагай энэ дасанай бүтээлдэ хубитаяа оруулһан байгаа гэдэг. Гүнсэнэй Шонхор ламбагай гайхамшаг ураар, нарин нягтаар, үзэсхэлэн гоёор Джангарай гоё сүмэ бүтээһэн юм гэлсэдэг. Уһатай, хадатай, орхимжоороо ниидэжэ ябаһан ламбагайтай бүтээл урлаһан гэжэ Даша ламбагайн хөөрэжэ байхые хажуудань һууһан Дабаа-Самбуу ламбагай дуулаад, дасан, дуганууудай амгалан мэндэ ябахын түлөө бүтээһэн байжашье болоо ёһотой. Мүнөө үедэ буддын шажанда хабаатай бүхы юумэн дахинаа эрьежэ байна ха юм даа, - гэжэ нэмээ һэн даа.

Уран гарта Шонхор ламын хуби заяан.

Энэ ехэ, дээдын гарай бүтээлшэ Шонхор ламбагай Совет засагай тогтожо эхилээд байхада, дасанай тон түрүүшын бүлэг ламанартай "дайсанай" тоодо орожо, түрмэдэ ябуулагдаһан ха.

Тусгаар саб сагаан үнгэтэй, гоё һайхан, наранай элшэ гэрэлдэ яларжа байдаг шулуун нэгэл газарта, Агын автономито тойрогой Могойтын районой дэбисхэр дээрэ, Сүүгэл дасанһаа яһала зайтай газарта байдаг юм гэхэ. Байгаалиин иимэ һайхан баялиг дасанай барилгада, хэрэглэгдэһэн байгаа. Энэ сагаан шулуугаар дасанай дубжаан гоёогдоһон байна.

Дасанай газаа талаһаа хоёрдохи, гурбадахи дабхарта гарадаг хоёр талын үзэсхэлэнтэ шэрэм гэшхүүрнүүд Петровск-Забайкальскын заводой хүдэлмэришэдэй уран гараар шудхагдаһан гэдэг. Эдэ хоёр гэшхүүрнүүд һайхан ёһотойл искусствын хоморой бүтээлнүүдэй тоодо оромоор даа! Дасанай һуури мүн лэ шулуугаар бүтээгдэһэн юм.

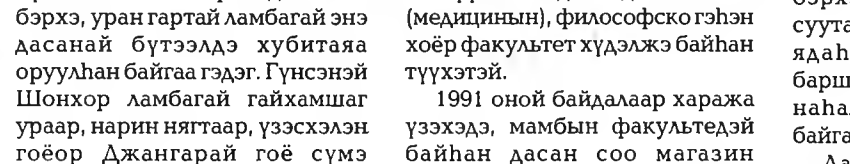

Цогчин сүмэһөө гадна олон дуганууд байгаа гэдэг. Майдариин сүмэтэй хамта зургаан сүмэ байһан ха. Энээнһээ гадна уг гарбалай дуганууд байгаа юм байна. Жэшээлхэдэ, баруун, зүүн баряахай харгана, хүбдүүд, зүүн, баруун хуасай, сагаангууд, галзууд, Дээдэ-Бооржо гэхэ мэтэ бултадаа өөһэд өөһэдын дугантай байһан гээд ламбагайнар хөөрэжэ үгөө бэлэй.

Сүүгэлэй дасанда мамбын (медицинын), философско гэһэн хоёр факультет хүдэлжэ байһан түүхэтэй.

1991 оной байдалаар хаража үзэхэдэ, мамбын факультедэй байһан дасан соо магазин байдаг һэн. Эндэхи мамбын факультедэй дасан соо тэрэ үни холын сагта хүн зониие үбшэн зоболонһоо хамгаалдаг, абардаг хүсэ ехэтэ Отошын хурал болодог һэн ха. Эндээл, энэл багтаа, эм домоо буйлуулдаг байһан юм байна. Эм домдо ородог элдэб зүйлнүүдые бүтээжэ ябаһан Сагаан Даша ламбагай энэ наһанаймни жаргал гэжэ тооложо, һанан дурдан һуудаг байгаа гэдэ.

Сүүгэлэй дасанай мамбын факультедэй габьяа солонь угаа ехэ: Гансашье Ага нютагай буряад зоной дунда бэшэ, аяар холын Монголой тала дайдаар сууда гараһан байна. Эм дом залаха, арга эмшэлгэдэ орохын тула элдэб олон үндэһэ яһатанай үри саданар буужа ерэдэг байһан гэжэ тэмдэглэе.

Эндэхи мамбын факультет дүүргэһэн эмшэ ламбагайнарай шудалһан мэргэжэл, мэргэн арганууудынь угаа үндэр, хүндэтэй, үлбэртэһэн хүн зондо тусгаар туһатай байһаниинь аяар холын Россин гүрэнэй хаанай ехэ Ордон хүрэтэр тараһан гэлсэдэг.

"Энэдхэг-түбэд эмшэлэлгын атлас" хаанаһаа залагдааб?

Сүүгэлэй дасанда олон тоото ном сударнуудые ланза (санскрит), түбэд хэлэнһээ монгол хэлэндэ оршуулдаг байгаа юм ха.

Дасанай мамбын факультедэй түүхэ Домогто хэтэ мүнхэдөө бүхэдэлхэйн олон гүрэнүүдэй эрдэмтэдэй дунда элитэ болоһон "Энэдхэг-түбэд эмшэлэлгын атлас" гэжэ нэрэтэй ном тусгаар һуури эзэлдэг байгаа.

Энэ дасанай мамбын факультет дүүргэһэн, үндэр наһатай Даша ламбагайн хэлэһээр, тус "Атлас" хадаа Зүүн-Түбэдэй Сэрток мамба-дасанһаа (һаса хотоһоо холо бэшэ оршодог дасан ха) Сүүгэлэй дасанда залагдаһан гэхэ. Иигэжэ олон лэ ламбагайнарай аша туһаар, хүн зоной алта мүнгөөр холын оронһоо залагдаа гэлсэдэг.

Сүүгэлэй дасанай лама ябаһан, эндээ ехэл хүндэтэй, номшо, ухаан бодол түгэс Шираб һөөнэйн гэдэг 1860-1870-аад онуудай үеэр залажа ерэһэн гэдэг юм байна.

Шираб һөөнэйн хадаа энэ дасанда мамбын һургуули дүүргээд, хэдэн олон хатуу бэрхэ дабалтануудые гаража, буддын шажантанай дунда суутай Түбэд орон ошожо, "зориһон хүн зол олохо" гэдэгтэл, тэндэ аяар арбан жэл соо түбэд эмнэлгын гүн ухаае шудалжа, эрдэмээ дээшэлүүлһэн түүхэтэй. Арга, эмнэлгын ухаанай эрдэмтэй болоһон Шираб һөөнэйн гэдэг Сүүгэлэй дасанда морилжо, удаадахи жэлнүүдтэ мэргэн, бэрхэ эмшэ ламбагай гэжэ суутай боложо, хүн зониие, ядаһан шадаһаниие үбшэ баршадһаань абаржа, ута наһа наһалжа, тагаалал болоһон байгаа.

Даша ламбагайн хэлэһээр, Сүүгэлэй дасанай мамбын факультедтэ зуугаад хубарагууд һурадаг байһан гэнэ. Энэ факультедтэ бэрхэ-бэрхэ, суутай болоһон эмшэ ламбагайнар багшалдаг байһан гэлсэдэг. Жэшээлхэдэ, Шойдогой Жалсан, Жамбалай Жалсан. Эдэ хоёр ламбагайнар зүүн-хойгуур гэртэйнүүд һуудаг байгаа гэжэ Даша ламбагай һануулаа бэлэй.

ЭНЭ ДАСАНДА жэлэй дүрбэн сагта хуралнууд үнгэргэгдэдэг байгаа һааб даа. Мүнөө эндэ үдэр бүри сахюусад, шэнын 8 бүхэндэ Отошо хурагдадаг.

Дасанай тон дээдэ шатада хүрөөд, ажал ябуулгаяа бүтээжэ байха үеэр 1400-гаад ламанартай, хубарагуудтай байгаа.

Сүүгэлэй дасанай дэргэдэхи типографида буддын шажанай һургаал, заабари үгэһэн, һуралсалай түсэбтэ хабаатай номууд барлагдадаг, нютаг ороноор тарадаг байгаа. Ланза (санскрит), түбэд хэлэнүүдһээ оршуулга хэгдэдэг, өөһэдөөшье ном судар зохёожорхидог, оюун бэлигтэй эрдэмтэй ламбагайнар олон лэ байһан ха.

Сүүгэлэй дасанай типографида барлагдаһан номууд дэлхэй дээрэ тараһан байдаг юм байна. Жэшээлхэдэ, "Алтан гэрэл", "Сундуй", "Жадамба".

Энэ дасанай түүхэтэй нягта холбоотой Ганжарвын гэгээн гэдэг эрдэмтэй ламбагай байһан гээшэ. Энэ дасанай ламбагайнар Ганжарвын гэгээн тухай иигээд хэлээ бэлэй: "Тусгаархан хүн энэмнай байһан гээшэ. Арбаад жэл соо Түбэдэй Лавран дасанда һургуули хэһэн, тиигэжэ эрдэмээ дээшэлүүлһэн. Үхэр жэлтэй хүн байгаа. Амиды мэндэ ябаа һаа, мүнөө 1991 ондо зуу гаража ябаха байгаал даа". Саашань Даша ламбагай нэмэжэ хэлэбэ: "Ганжарвын гэгээн Сүүгэлэй дасанда 1919 оной хабар морилоо гээшэ һэн ха. Би залуу ябаалби даа. Газаамнай үшөө хүйтэн байгаа. Би малгайтай ябаһанаа абаад, гартаа баринхай, уттамжада байһанаа тон элеэр һананаб. Гэгээн ламбагайн морилһондо, ехэл хурал болоо бэлэй. Хүн зоной олоороо сугларһан гээшэнь аргагүй һэн. Ганжарвын гэгээнэй шэрээ Агын дасанда, хоёрдохи дабхарта байдаг һэн. Найман арсалантай. Агын дасанда байха үедэ энээниие харадаг, мүргэдэг бэлэйб даа. Ганжарвын гэгээн гушаад оной үеэр Ленинград хотодо тагаалал болоһон тухай дуулаа һэмди.

Гэгээн ламбагайн дүтын түрэлэй үри саданар мүнөө үедэ Агаар, Улаан-Үдөөршье ажаһуудаг.

Сүүгэлэй дасанай мандажа, һалбаржа байха үеэр, Совет засаг тогтожо, бурхан шажантай холбоотой бүхы юумэн һандаржа эхилһэн гээшэ ааб даа.

Тиимэһээ ами наһаяа абархын тулада Сүүгэлэй дасанһаа гаража, Монгол орон руу гурбан зуугаад ламанар ябаһан байгаа ха даа.

1931 ондо үндэр наһатай, нэрэ солотой болоһон олон тоото ламбагайнар "дайсадай" тоодо орожо, түрмэдэ ороһон, сүлэгдэһэн байха юм. Үсөөниинь лэ нютаг ороноо бусаа даа.

Сүүгэлэй дасан 1934 оной январь һарада хаагдаа. Хоохоршоһон дасан, дуганнуудай үнэтэй сэнтэй, хоморой номой сан (библиотекэ), типографи гэхэ мэтэ дасанай бүхы зөөри Шэтэ, Улаан-Үдэ, аяар холын Ленинград хүрэтэр тараһан байна.

Сүүгэлэй дасанай, дуганнуудай, ламбагайнарай гэрнүүд тэрэ сагһаа эхилээд, 1989 он хүрэтэр гүрэн түрын мэдэлдэ ороһон ааб даа. Энэ дасан сэрэгэй зоной мэдэлдэ ороод, склад болонхой байһан гээшэ.

55 жэлэй үнгэрһэн хойно - 1989 ондо Сүүгэлэй дасанай хашаа соо, зүүн тээнь һэеы гэр табигдажа, энэ гэр соо дасан дахинаа мүндэлжэ, хуралаа хуража эхилээ.

Гэгээн түрэлтэ XIV Далайлама багшамнай энэ дасанда 1989 ондо морилжо, хүн зониие угаа ехээр баясуулаа һэн.

1990 оной декабрь һарада дүү хүбүүн Александр Дарижаповтай ябахадамнай, олон зоной хүсөөр, колхоз, совхозуудай аша туһаар богони сагай болзор соо ехэл ажал ябуулагдажа, һэеы гэрһээ гаража, шэнээр мүндэлһэн хоёр дабхар модон дуганда оронхой, хуралаа эндээ хурадаг болоод байгаа һэн.

Д.ДАРИЖАПОВА,
педагогическа эрдэмэй кандидат, доцент,
Россин һуралсалай отличник.

Тэнсүүри

"ШАЖАН МҮРГЭЛЭЙ НОМУУДТА ЭТИГЭДЭГГҮЙБ"

"Хэрбээ урдань, СССР-эй байхада, бурханда шүтэхэгүй ябадалай гүрэнэй удха шанартай хэрэг болоhон байгаа hаань, мүнөө тад ондоо байдал тохёолдобо хэбэртэй", - гэжэ Эрхүүhээ редакцида ерэhэн, бурханда шүтэдэггүй Петр Георгиевич Басков мэдүүлhэн байна. Тэрэнэй статьяе уншагшадай hонорто дурадханабди.

Шажан мүргэлэй ном - сэсэн мэргэн ном юм гээд оло дахин дуулаhан байбашье, тэрэниие уншаха сүлөө саг олдодоггүй hэн. Гэбэшье 60 наhанай дүтэлхэ үеэр (дээдэ hургуулитайб, КПСС-эй гэшүүн байгаагүйб, Россида "арадай капитализмын" тогтолые тон зүб гэжэ тоолодогби) шажан мүргэлэй ном тон hайнаар уншабаб. Минии hанахада, шажан мүргэлэй ном шэнгеэр ямаршье ондоо литература бурхан үгы гэжэ этигүүлжэ шадахагүй байна. Энэ хэлэhэн юумэеэ баталхын тула тус ном соohоо бэшэжэ абаhан багахан хэhэгүүдые уншагшадта дурадхабаб.

"Бурхан түрүүшээр тэнгэри газар хоёрые бии болгоо юм". Энэ үльгэртэ бурханда шүтэгшэд өөhэдөө этигэдэггүй байха. Эртэ урда сагай агууехэ материалистнуудай нэгэн Тит Лукреций Кар манай эрын урда тээхи 1-дэхи зуун жэлдэ иигэжэ бэшээ hэн:

"Бүхы юумэн хооhон байдалhаа бии болодоггүй юм, бии болоhон юумэн хооhон байдалда орожо, hаладаггүй юм".

"Бурхан багша хүниие газарай үнэhэнhөө бии болгоhон" гэжэ шажан мүргэлэй ном соо баталагдана. Гэбэшье Римэй папа Иоанн Павел II "хүн hармагшанhаа бии болоо юм" гэзд мэдэрээ hэн.

Үшөө нэгэ гажа буруу юумэн: "дайсадтаа дурлагты гэжэ би хэлэнэб", "зарлиг заабаринуудhамни дурагүй минии дайсадые наашань асараад, минии урда хэhээн сохигты". Хүнхадаа дайсадтаа дурлажа байгаад, тэдээнтэй тэмсэхэ болоно гү?

Шажан мүргэлэй ном саашань уншая: "Хоротой, хара hанаатай хүнүүдтэ эсэргүүсэхэ хэрэггүй гээд би танда хэлэнэб. Хэрбээ хэн нэгэнэй баруун хасарыеш альгадаа hаань, зүүн хасараа табижа үгэ".

"Хэн нэгэнэй сүүдэй хүсөөр самсыеш абаха гээ hаань, дэгэлээ тайлажа үгэлсөөрэй". Энэмнай юун гээшэб, дээрмэшэд болон хулгайшадые дэмжэхэ ябадал болоно гү?

Ород арад диилэнхи олоороо бурханда шүтэдэггүй байhаниинь гайхалтай бэшэ. "hайнаар адаглан хаража үзыт, ород арад бурханда мүргэдэггүй арад гээд ойлгохот," - гэжэ ород таряашан тухай агууехэ шүүмжэлэгшэ Белинский бэшэhэн байдаг. Бултанаймнай дурладаг Пушкин бурханда этигэдэггүй байгаа.

Поэт 1836 оной октябриин 19-дэ Чаадаевта зорюулhан бэшэг соогоо иигэжэ бэшээ hэн: "Талаан болоходо, шажан мүргэл манай hанаан бодолдо, ёhо заншалдамнай тааралдадаггүй байна..." Октябриин хубисхалай hүүлдэ Росси дотор ород hүмэнүүдые бута сохиhон ушар шалтаггүй ябуулга бэшэ ааб даа.

Бурханда шүтэгшэд хэр олон бэ гэhэн асуудал гарана ёhотой. "Пробудиев" гэhэн шажан мүргэлэй брошюрада этигэбэл, шүтэгшэд 4,9 миллиард, бурханда шүтэдэггүйшүүлынь 842 миллион болодог юм ха. Эдэмнай худал тоонууд гээ: бүхы дэлхэй дээрэ шажан мүргэлдэ шүтэгшэдые элирүүлхэ талаар асуулта байгаагүй. Гэбэшье эдэ мэдээнүүдтэ этигэhэн болоод, эрдэмтэдэй шэнжэлгэнүүдтэ хандая. Шажан мүргэлдэ шүтэгшэд 6 бүлэг болодог гээд эрдэмтэд тоолоно. Саашань энээниие ехээр тайлбарилангүй хеерэхэ болоо hаа, бурханда шүтэдэггүй хүнүүдэй тоо бодотоор бурханда шүтэгшэдhөө хэды дахин олон байха.

Шажан мүргэлдэ шүтэжэ эхилhэн хүнүүд 80-аад онуудта манай орон дотор 8-16 процент, залуушуул соohоо 3 процент болодог байгаа.

"Шажан мүргэл саашадаа хүгжэхэгүй байха гээд сэхэ хэлэнэб. Шажан мүргэл хэзээ нэгэтэ хоригдохо", - гэзд Англиин фантаст Артур Кларк тоолоно. Шажан мүргэлдэ шүтэхэ эрхэ хүн бүхэндэ үгтэнхэй гэзд суута уран зохёолшодо hануулаад лэ орхиёл. Энэ баталамжын хоёрдохи хубиие би зүбшөөхэ байнаб. Хүниие олоорнь хороодог hүүлэй үедэ дэлгэрhэн ушарнуудые нэрлэе.

1978 оной ноябриин 18. Америкын "Пиплз темпл" гэжэ шажан мүргэлэй сектын 914 гэшүүд өөhэдөө өөhэдыгөө хорооhон байна.

1993 оной апрелиин 19. (США-гай Техасштат) "Ветвь Давыдова" гэжэ сектын 90 гэшүүд, тэрэ тоодо 25 үхибүүд гал түймэртэ орожо шатаа.

1995 оной декабрь. Франциин Сен-Пьер-де-Шөрөн гэжэ hууринда 16 хүн шатаа, тэрэ тоодо 3 үхибүүд.

1997 оной март. США-гай Сан-Диего хотын дүтэхэнэ баhа шажан мүргэлэй сектын 39 залуу гэшүүд ами наhаяа бурхандаа үгөө.

"Шажан мүргэл гансашье ухаан бодолдо бэшэ, мүн hайн hайхан зүйлнүүдтэ аюултай. Хүнэй зол жаргалтай холбоогүй эрмэлзэл шуналые тэрэ номнодог гээшэ", - гэжэ Бернард Рассел бэшэhэн байдаг.

Ухаан бодолой диилэхэ хэрэгтэ үнэншэдэг, этигэдэг хүн байhан тула манай ороной арадууд XXI зуун жэлдэ шажан мүргэлдэ шүтэхэгүй гэжэ найданаб. Тиимэ саг хэзээ ерэхэб - тодорхойгоор хэлэхын аргагүй. Хариин гүрэнүүдэй, мүн манай ороной баяшуулай мүнгөөр тэдхэгдэдэг шажан мүргэлэй эмхинүүд ажал ябуулгаяа үргэн дэлисэтэйгээр ябуулна. Уран зохёолшод, багшанар, эрдэмтэд, политигууд энэ хэрэгтэ оролсоходоо, hайн жэшээ харуулдаггүй.

"Бидэндэ этигэгты - бидэ Бурханда этигэнэбди" гэзд Ангарскын нэгэ фирмэ өөрынгөө эд бараа олондо дурадхана. Өөhэдынгөө тала хаража, бурханда мүргэдэг хүнүүдые өөр тээшээ татаха дуратайнь эндэ харагдана бшуу.

"Хэрбээ шажан мүргэлые бусад арадуудые дарлахын, мэдэлдээ абахын тула туhалагша болгон хэрэглэдэг hаань, тэрэниие усадхаха ёhотой" гэжэ XVIII зуун жэлэй француз элитэ материалист Пауль Гольбахын бэшэhэн үгэнүүд мүнөөшье удха шанараа алдаагүй байhан зандаа.

Петр БАСКОВ.

Эрхүү хото.
"Россин газетэhээ" абтаба.

"hэшхэл бодолой болон шүгэхэ талаар сүлөө байлга, тэрэ тоодо гансаараа гү, али бусад зонтой хамта ямаршье шажанда шүтэхэ гү, али оройдоо шүтэхэгүй, шажан мүргэлэй ба бусад үзэл бодолнуудые сүлөөтэйгөөр hунгажа баримталха, тарааха, тэрээнтэеэ таарууагаар ажал ябуулгаяа эрхилхэ эрхэ хүн бүхэндэ лаб хангагдадаг".

(Буряад Республикын Конституциин 26-дахи статья).

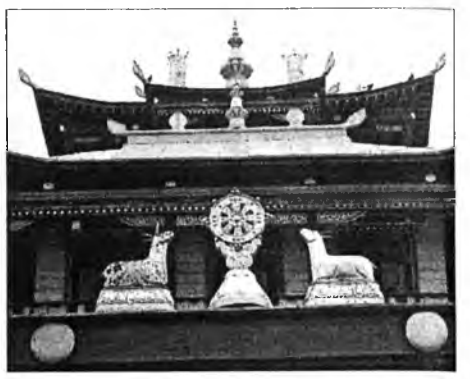

"hАЛБАРАН МАНДАХА БОЛТОГОЙ!"

Буддын шажанай анханайнь гүн удхые ялас гэмээр илган тодоруулhан Түбэд ороной Богдо Зонхобо (1357-1419 онууд) түбэд, монгол, буряад арадай дунда үеын үедэ суурхаhан, хамагай аша туhада Бурханай бэе, хэлэ, сэдьхэл энэ нарандаа олоhон, гүн ухаатай, оюун бэлигтэй хүн байhан юм. Зонхобын бэшэhэн бүтээл зохёолнууд соо Бурхан шажанай hургаал заабаринуудтодорхойгоор үгтэнхэй байдаг. Тон түрүүн тэрэнэй агуу зохёол болодог "Ламрим чен-мо" - "Боди мүрэй ехэ зэргые" эндэ нэрлэхэ шухала. Далай ламанар хадаа Хоншон бодисада Арьяа-Баалын амиды hүнэhэн түрэнэ гээд тоологдодог. Нэгэ Далай ламын наhанhаа нүгшэхэдэ, Арьяа-Баала бодисадын hүнэhэн дахяад хүмүүнэй бэе оложо, нарай үхибүүн боложо түрэдэг байна. Тиин эрэ үхибүүн шэнэ Далай лама боложо тодордог удхатай.

Ушар тиимэhээ XIV Далай-лама Данзан Жамцо 1940 ондо "олдоhон" юм. Түбэдэй Хүхэ-нуурhаа холо бэшэхэнэ оршодог Тагцер гэжэ hууринда 1935 ондо түрэhэн гээшэ. Тэрэнэй Далай ламын сэнхиидэ тусхайтаар залагдатар үшөө 13 жэл үлэhэн байгаа.

Түрэhэн нютагайнь урда талаар hубариhан шобхо үндэр хада уулануудhүрөөтэй гүндүүгээр харагдадаг. Тэндэ арса, уляангир, интоор, чавга болон бусад жэмэс дэлгэржэ байдаг. Далай ламын түрэhэн нютагта үнгэ бүриин сэсэгүүд алаглан анхилжа, агаар тэнгэридэнь жэгүүртэ шубууд элин халин ниидэжэ, хада уула, тала дайдаарнь буга, гүрөөhэн буухиралдажа, hармагшанууд модо дамжан наадажа байхань үзэсхэлэн hайхан юм. Гэбэшье, Далай лама түрэл нютагаа орхижо, Энэдхэг руу тэрьедэжэ ошохо баатай болоо hэн.

"Би Энэдхэг ороной нютаг дэбисхэр дээрэ гэдэhэ садхалан, дэлхэйн олон оронуудай хүнүүдтэй hанал бодолоо андалдажа, оюун ухаагаа баяжуулжа hуунаб. Түрэжэ үдэhэн Түбэд орон нютагаа, мүнхэ саhата хада уулануудаа, түргэн урасхаалта гол мүрэнөө, шубуудаар шууяhан нуур сөөрэмүүдээ, үндэhэн хэлэеэ, арад зоноо зүрхэнэйнгөө оёорто хадагалжа ябабашье, гүн сэдьхэлэй, ухаан бодолой буянгаар нюур шарайдаа баяр баясхалангай тэмдэгтэй ябадаг хүм", - гэжэ үндэр түрэлтэ Далай лама өөрөө хэлэhэн байдаг.

Гэгээн түрэлтэ Далай лама Данзан Жамцо Буддын шажанай hургаалые арад зондо түхөөхэhөө гадна эб найрамдалай түлөө, түрэл hайхан Түбэд ороной нойгоо энхэ тайбанай түлөө тэмсэл ябуулдаг. Гэгээн түрэлтэ Далай лама тухай юундэ иимэ дэлгэрэнгыгээр бэшээбиб гэхэдэ, олон хүнүүд эдэ түүхэтэ баримтануудые hайн мэдэхэгүй байна ха юм. Россин арад Буддын шажанай гүрэнэй эрхэтэй болгогдоhоор 260 жэлэй ой дүтэлжэ ябана. Анхан 2500-гаад жэлэй саанаhаа Ази түбиин газар нютагуудта Буддын шажанай дэлгэрhэн ушар гүнзэгы удха шанартай. Хитад, Япон, Монгол, Энэдхэг, Тайланд, Малайзи, Солонгос болон Азиин бусад оронуудай арадууд - бүхы бүмбэрсэг дэлхэйн хахадhаа үлүү тоотой зон Буддын шажанай hургаалаар ажаhууна, аглаг дэлхэй дээрэ ажал хэрэгээ эрхилнэ. Бурхан багшада шүтэдэг, мүргэдэг буряад зон өөhэдынгөө шажанай гүрэнэй эрхэтэй болгогдоhон сагhаа мүнөө хүрэтэр амгалан тайбан, арюун сэбэр, урагшатай, урматай ажаhууна гээд онсолон тэмдэглэхэ байнаб. Үдэр бүри маани, мэгзэмээ уншадаг хүнүүд Бурхан багшын ашаар ажабайдалайнгаа замые арюудхажа, Бурхан, Гурбан Эрдэнидэ, Далай ламада үнэн этигэлтэй ябаhанаа гэршэлдэг гээшэ.

Гэбэшье "ёhо мэдэхэгүй хүндэ ёро хүрэдэггүй юм" гээд хэлсэдэг. Тиимэшье байжа болоо. Үнэн дээрээ шажан мүргэлдэ этигэдэггүй хүнүүд ёhо заншалгүй, журам заршам мэдэхэгүй, Бурхан багшын hургаалhаа хадууржа, тэргэлжэ, төөрижэ ябаhан зон гээшэ бээ.

Манай Буряад орондо арад зомнай hүүлэй жэлнүүдтэ дасан дуганаа hэргээн бодхоожо, энээнэй ашаар сэдьхэл бодолоо арюудхажа, бусад амитанда аша туhатай ябаха гэжэ айлададаг Бурханай Ном суртаалай hайн hайхан зорилгые хубиингаа ажабайдалда бэелүүлжэ ябадаг. Энэ ушарые hайшаангүй байхын аргагүйл.

Буддын шажанда гүнзэгыгөөр шүтэхэ, Бурхандаа мүргэхэ гээшэ нангин уялга мүн. Ушар тиимэhээ энээхэн статьягаа "Буддын шажан хэтэ мүнхэдөө hалбаран мандаха болтогой!", "Ум маани бад мэ хум" гэжэ түгэсхэхэмни.

В.ОЧИРОВ,
эрдэм hуралсалай ажалай ветеран.

Бэлигэй дээжэ

БУЛАД ГУУРhА ГАРТАА БАРИЖА, БУРЯАДАЙНГАА ТҮҮХЭ БЭШЭЛСЭГШЭ

*Мүнөөдэрэйнгөө "Бэлигэй дээжэдэ" уншагшадаа бэлигтэй журналист **Мижитцырен Дарижапович НАМЖИЛОВТАЙ** дүтөөр танилсуулха гэжэ шиидэбэбди. М.Д.Намжилов-Буряад Республикын соёлой габьяата хүдэлмэрилэгшэ мүн. hаяхан аха нүхэрнай гүрэн түрын үндэр шагналаар-Хани Барисаанай орденоор шагнагдаhан байна. Энэ дэмбэрэлтэ ушараар Мижитцырен Дарижаповичиие "Буряад үнэнэйхид" халуунаар амаршална.*

Ямаршье хүн өөрынгөө дуратай ажал хэхэдээ, сэдьхэлээ хананги ябадаг гэшэ бээз. Харин дурагүй ажалда хүдэлхэдөө, хэхэ юумэеэ түргэхэнөөр хээд лэ, яаража, гэртээ ябаhайб гэhэн бодолдо абтадаг байгаа ёhотой. Өөрынгөө хүсэл hанаанда тааруулжа, мэргэжэлээ шэлэхэ гэшэ хэсүүхэн, харюусалгатайхан хэрэг даа. Дурагүй хүдэлмэридэ хүдэлхэдэш, хэhэн юумэншни бүтэсэгүй байдаг гэжэ мэдээжэ. Орон нютагтаа, арад зондоо туhатай байхын түлөө, гүрэн түрынгөө бүхы эрхэтэдтэй нэгэ адли ажабайдалтай байхын түлөө мэргэжэлээ зүбөөр шэлэхэ шухала. Үгы hаа, бүхы наhан соогоо өөрөөшье зобохош, тойрожо байhан зоноошье зобоохош, хүндэ ямаршье аша туhа асархагүйш.

"Амиды ябахадаа, элдэб юумэ үзэхысэ үзэхэш даа, - гээд нагаса эжымни дабтаха дуратай агша hэн. -Али олон хүнүүдтэй ушархаш, али олон ажал хэхэш..." Үнэхөөрөөшье, наhанайнгаа ябаха бүри, үдэрhөө үдэртэ томо, болбосоронги боложо ябахадаш, угаа hонин даа: өөрынгөө, үетэнэйнгөө, аха нүхэдэйнгөө, танил талынгаа, суг хүдэлдэг зонойнгоо абари зан шэнжэлжэ, хэнэйнь хэн байhые ойлгожо абахаш, үйлэ хэрэг бүхэндэ өөрын сэгнэлтэ үгэхэш...

"Үнэндэ" hая ерээд байхадамни, Мижитцырен Дарижапович Намжилов тухай иигэжэ хөөрөө hэн: "Манайшни эндэ айхабтар бэлигтэй нэгэ хүн бии юм. Хамаг материалнуудаа бэшэхэдээ, баримта бүхэндэ яаха аргагүй харюусалгатайгаар, наринаар хандадаг хүн даа. "Үнэнэймнай" эрхим журналистнуудай нэгэн гээд олохон хүнүүд хэлсэдэг. Энэньшье угаа зүб.

Хамаг материалаа толгой соогоо шэнээр "бэшээд", hүүлдэнь лэ сааhан дээрэ буулгаха. Тиихэдэнь наанаандань тааранан бэшэлгэнь уншагшадайшье анхарал татахаараал татадаг..."

Үнэхөөрөө hонирхолтой, тоб гэмэ үгүүлбэритэй, зураглагдаhан зүйлөө тааруу үгэнүүдээр шэмэглэжэ, уншагшадта ойлгосотой болгоhон материалнуудынь үдэр бүри шахуу "Үнэнэйнгөө" нюурнуудта уншажа урмашагшаб.

- "Бэлигэй дээжэдэ" тан тухай бэшэхэм гү?" - гэжэ Мижитцырен Дарижаповичта хандахадамни, тэрэ таhа арсаа бэлэй. "Газетэдэ бэшүүлхын тула хүн онсо габьяатай байха ёhотой юм", - гээ hэн. Энэнь Мижитцырен ахайн абари зангай, хүн шанарайнь талые элеэр харуулаадхина бшуу. Номгон даруу зантай тула өөр тухайгаа хөөрэхэшье дурагүй юм...

Уншагшаднай М.Намжилов гэhэн гар табилгатай материалнуудтай hайн танил ёhотой. Теэд ямаршье газетэдэ али олон юумэ уншаад, бэшэhэн автор тухайнь хэн hонирхохоб даа. Энэ дутагдал заhаха hэдэлгэ хэнгээ, тус бэшэлгэ соогоо би Буряад оронойнгоо хүн зондо, "Үнэн" сонинойнгоо дүшөөд мянган уншагшадта республикын эрхим журналистнуудай нэгэн, редакциин экономикын таhагые даагшын уялганнуудые дүүргэгшэ М.Д.Намжилов тухай хөөрэхэ гэжэ шиидээ hэм.

Мижитцырен Дарижапович Намжилов 1929 ондо хэбэд номхон Хэжэнгын Могсохон нютагта түрэhэн юм.

- Ямар hарын хэдыдэхи үдэр түрэhэмта? - гэжэ hурахадамни, Мижитцырен ахай: "Мэдэхэ юумэн үгы дөө, Сагаалган соогуур лэ нэгэ наhа нэмэбэб гээд ябадагби", - гэбэ. Нээрээшье, тэрэ үеын олохон зонтой хөөрэлдэхэдэ, түрэhэн үдэрөө тоб байса хэлэхэгүй. Саг, байдалай эрилтэ тиимэ байгаа ха юм даа. "Түрүүшын паспорт соомни "1929 оной ноябрь hарада түрөө" гэжэ бэшээтэй hэн, харин мүнөө абажа ябадаг паспорт соомни - "түрэhэн hарань - март" гэжэ заагданхай", - гээд, Мижитцырен Дарижапович энеэбхилэн hуугаа hэн...

Могсохондо тоонтотой дүрбэн басагатай Дарижабай Намжилтан хүбүүгүйдөө ехэл голхордог байгаа ёhотой. Тиимэhээл Цыжип басаганайнгаа хүбүү түрэхэдэ, өөhэдынгөө нэрэдэ оруулжа абаха гэжэ шиидээ бээз. Нагаса аба, эжытээ хүлөө шоройдоо боложо ябатарнь, тэдэ хоёрынь наhа барашоо hэн. Табатайхан Мижитцырениие нагаса эгэшэнь болохо hамажаб хээтэй хүмүүжүүлжэ, хоёрдохи эхэнь болоо бэлэй. Мижитцырен ахай өөрөөшье хоёр эжытэй хүнби гэжэ хэлэдэг.

"Наhаа эдижэ" (өөрынь хэлэгшээр) hургуулида оронон юм: Сагаан-Нуур гэжэ газарhаа Тураасгай нютаг асарагдабашье, хуушан нэрээрээ нэрлэгдэдэг эрдэмэй гуламтын богоhо найматай болоhон Мижитцырен хүбүүн 1938 ондо анха түрүүшынхеэ алхажа ороо бшуу. Түрэhэн нютаг Могсохонhоонь долоон модоной зайда оршодог Тураасгайдахи hургуулиин шабинар гурбан тосхонhоо суглуулагдадаг hэн: Могсохон, Тураасгай, Үлзытэhээ.

hургуулида hуража байхадань, Эсэгэ ороноо хамгаалгын Агууехэ дайн эхилжэ, хаа хаанагүй, орёохон байдал тогтоо нааб даа. Үбшэн дээрэ үхэл гэдэгтэл, дайнай үеыйн үндэ хүшэр байдалда оронон хүдөө нютагай үхибүүд эшэргэнээн гэжэ үбшэндэ нэрбэгдэжэ, олоор наhа барагаhан юм. Дүрбэдэхи классай hурагша Мижитцырен Намжилов үбэлэй амаралтада гэртээ ошоhон аад, hургуулидаа бусабагүй. Гайхаhан багшанарайнгаа Могсохон ерэхэдэнь, шабинь дуугаа хангюурдан, борной шэрэжэ ябахадань яахабши! Колхозой ажалда хам оролсоhон хаhань энэл даа. Багшанарынь hурагшадаа: "Хабартаа hургуулидаа ерэжэ, миин лэ шалгалтануудые баряад, дүрбэдэхи класс дүүргэхэш", - гэжэ хэлээд, мордохо баатай болоо hэн. Тиигэжэ ерээдүйн журналист дүрбэн жэлэй hургуули дүүргэhэн юм. Энэмнай 1942 оной май hара болоно.

Эсэгэ ороноо хамгаалгын Агууехэ дайнай үедэ ара талада үлэhэн бүхы совет хүнүүдтэл, Мижитцырен хүбүүн унаhан малгайгаа абангүй хүдэлөө. Хэжэнгын аймагай В.М.Молотовой нэрэмжэтэ колхозой гэшүүн боложо, ямар ажалда тэрэ ябаагүйб даа: таряа хуряалгада, үбhэ тэжээл бэлдэлгэдэ эсэхэ сусахые мэдэнгүй хүдэлөө, адуушье манаа, үхэршье адуулаа. Өөрынь хэлэгшээр, гансал хонин ажалда хүдэлжэ үзөөгүй юм.

1947 ондо колхозой правлениин шиидхэбэреэр М.Намжилов Загарайн аймагай Элхи нютаг эльгээгдэжэ, трактористнуудай гурбан hарын курсада hураhан байха юм. Хоёр жэлэй туршада түрэл колхоздоо механизатораар ажаллаад, 1949 ондо Совет Армида сэрэгэй албанда мордоо бэлэй. Гурбан жэлэй туршада Магадандахи тусхай батальондо (зэбсэгжүүлэгдэмэл харуулда) албаяа хаагаад, Мижитцырен Дарижапович 1952 ондо түрэл нютагаа бусаба. Теэд колхоздоо хуушан ажалдаа оронгүй, Хэжэнгын аймагай дотоодын хэрэгүүдэй таhагай хүдэлмэришэн болоhон. Мижитцырен шэнэ уялганнуудаа жэншэдгүй дүүргэдэгээрээ бусадhаа илгараа hэн. Жэл тухай Хэжэнгэ тосхоной участково милиционерээр ажаллаад, М.Д.Намжилов 1954 ондо Омск хотодохи милициин hургуулида эльгээгдэбэ. Тус hургуулияа 1956 ондо амжалтатайгаар дүүргэжэ, мэргэжэлтэ милиционер болоhон Намжилов Загарай, Улаан-Удэдэ дотоодын хэрэгүүдэй таhагуудта мүрдэгшөөр, оперуполномоченноор ажаллаа юм. Энэл ажалда хүдэлжэ байха үедөө, 1956 ондо наhанайнгаа нүхэр Надежда Михайловна Тумуроватай танилсаа. Уданшьегүй гэр бүлэтэй, хүбүүтэй болоhон юм.

1957 оной октябрь hарада Мижитцырен Дарижапович "Буряад үнэн" сониной хүдөө ажахын таhагай корреспондент болошобол даа. Редакциин үгэhэн даабари дүүргэжэ, эндэ ажалда орохынгоо урда тээ мүрдэгшэ Намжилов анха түрүүшынгээ "Адуушан" гэhэн рассказ бэшэhэн юм. Тэрэнь редакциинхидай магтаалда хүртэжэ, автортаа туhа хүргэжэ болоо.

- Тэрэ үедэ редакциин хүдөө ажахын таhагые даагшаар Бата Аюшеевич Гылыков ажаллажа байгаа бэлэй. Редакторнай - Даша Лобсанович Лобсанов. Ехэ эбтэй эетэй коллективэй гэшүүн боложо, Буряад оронойнгоо нютаг бүхэнэй шахуу түлөөлэгшэдтэй хамта ажаллаhан хүм, - гээд, Мижитцырен ахай омогорхон хөөрэхэ юм.

Сэрэгэй албанда ябахадаа, нарин бэшэгэй даргын, уран зураашын ажалтай дүтөөр танилсаhан, дотоодын хэрэгүүдэй органуудта мүрдэгшөөр ажаллаха үедөө гэмтэ ябадал хэгшэдэй хэрэгүүдые бүридхэжэ, бэшэлгэдэ нилээн дүршэhэн Мижитцырен Дарижапович "Үнэнэй" ажалшан болоходоо, мэргэжэлэй талаар ехэ бэрхэшээлнүүдтэй балай ушардаггүй hэн. Жэлhээ жэлдэ бэлиг шадабарияа мүлижэ, дээдэ гарай журналист болоhон Мижитцырен Дарижапович Намжилов тэбхэр дүшэн жэлэй туршада булад гуурhа гартаа барижа ябана. Тэрэнэй зохёохы ажалай тематика айхабтар үргэн юм. Олон тоото очерк, статья, корреспонденцинүүд соогоо хүдөө ажахын түрүү хүдэлмэришэдэй дүй дүршэд, шиидхэгдээгүй асуудалнуудые эли тодоор харуулдаг. Экономикын талаар гүнзэгы тобшололтой материалнуудые эршэмтэйгээр бэшэдэг Мижитцырен Дарижапович республика соо боложо байhан бүхы үйлэ хэрэгүүд тушаа өөрын hанамжатай юм. Имагтал эрхим журналист гээшэмнай түрэл тоонтынгоо, орон нютагайнгаа, гүрэн түрынгөө түүхые мүнхэлдэг гээшэ. Мижитцырен ахай дүшөөд жэлэй туршада хүнгэн бэшэ энэ уялгаяа эрхим бэрхээр дүүргэжэ ябана гэхэдээ, алдуу хэхэгүйб. Тэрэниие Буряад оронойнгоо түүхые бэшэлсэгшэ гэжэ нэрлэхэ хэрэгтэй.

Эрхим журналистнууд өөhэдөө фото-зураг хэжэ шадаха ёhотой. Энэшье ажал Мижитцырен Дарижапович олон жэлэй туршада хэhэн юм.

Гүрэн түрынгөө урда габьяатай байhанайнгаа түлөө М.Д.Намжилов шагнал хайрада нэгэнтэ бэшэ хүртэhэн байха. Хүндэлэлэй грамотануудтухай хэлээдшье яалай, олон тоото медальнуудшье энгэрынь шэмэглэдэг. hаяхан аха нүхэрнай Россин Федерациин үндэр шагналда хүртөө. Ороной Президент Б.Н.Ельцинэй гар табилгатай үнэмшэлгэ Хани Барисаанай ордентойгоор тэрээндэ тээсгэн барюулхадаа, Буряад Республикын Президент Л.В.Потапов эрхим журналистын ажалай иимэ үндэрөөр сэгнэгдэhэндэ баяраа мэдүүлээ hэн.

... Буурал толгойтой, залуумар шарайтай үбгэжөөлэй хүнгэхэнөөр алхалан, редакциин байшан руу орохыень харахадаа, сэдьхэлээрээ залуу Мижитцырен ахайда үшөө ехэ амжалта туйлахыень хүсэхэ дурамни хүрэдэг. Үшөө олон удаан жэлнүүдтэ омог дорюунаар алхалжа, ажабайдалайнгаа бэрхэшээлнүүдые урданайхидаал адляар хүнгэнөөр гаталжа, арад зонтоёо нэгэ амяар амилжа ябыт даа, Мижитцырен ахай!

... Булад гуурhаяа гартаа батаар адхажа, түрэл арадайнгаа, түрэhэн нютагайнгаа түүхэ бэшэлсэжэ ябаhан Мижитцырен Дарижапович Намжилов сагай эрилтэнүүдые тон хурсаар мэдэрдэг. Сагтаяа адли алхалжа ябаха гээшэмнай жаргал бэшэ аал? Жаргал даа...

Баяр БАЛДАНОВ.

ПРОГРАММА ТЕЛЕ-РАДИОПЕРЕДАЧ

с 28 июля по 3 августа 1997 года

28 ИЮЛЯ, ПОНЕДЕЛЬНИК

КАНАЛ "ОРТ"

07.00 Доброе утро!
10.00 Новости.
10.15 "Девушка по имени Судьба".
11.00 Поле чудес.
12.00 Футбольное обозрение.
12.25 Домашняя библиотека.
12.35 Угадай мелодию.
13.00 Новости.
16.00 Новости.
16.15 Мультсериал.
16.45 Марафон-15.
17.05 Звездный час.
17.40 "Гарри - снежный человек".
18.05 До 16 и старше...
18.30 Вокруг света.
19.00 Новости.
19.20 "Девушка по имени Судьба".
20.10 Час пик.
20.35 Угадай мелодию.
21.05 Мы.
21.45 Спокойной ночи, малыши!
22.00 Время.
22.40 "Полтергейст-2".
23.30 Чтобы помнили... Иван Миколайчук.
00.10 Москва XX. Мировое кино: х/ф "Белая птица с черной отметиной".
02.00 Новости.

КАНАЛ "РОССИЯ"

09.00 Лукоморье.
09.30 Посмотри на себя.
09.40 Православный календарь.
09.45 "Клубничка".
10.15 Сам себе режиссер.
10.50 "Санта-Барбара".
11.40 Телемагазин.
11.55 Соотечественники
12.20 Амплитуда успеха.
12.55 Магазин недвижимости.
13.00 Вести.
13.20 Х/ф "Медвежья свадьба".
14.50 Подиум.
15.30 Хозяин.
16.00 Вести.
16.15 Ретро-шлягер.
16.30 Кто мы? (передача 1-я).

БУРЯТСКОЕ ТВ

17.10 "Санта Барбара".
18.00 Байгал.
18.15 Курьер.
18.25 Путь длиною в век. Из цикла "Земля за Байкалом".
18.50 65 лет музыкальному колледжу.
19.40 Служба спасения.
20.05 Видеофильм "По Селенге к Байкалу".
20.30 Панорама.
20.50 Реклама.

КАНАЛ "РОССИЯ"

21.00 Вести.
21.25 Добрый вечер!
22.10 Х/ф "Гений", 1 с.
23.30 Мультфильм для взрослых.
23.45 Звуковая дорожка.
00.40 Товары - почтой.
01.00 Вести.
01.30 Дежурная часть.

АРИГ УС

16.00 М/ф "Жили-были", "Кавардак"
16.25 Нон-стоп-лист
16.30 Ералаш
16.55 Аптека
17.05 Христианская программа "Благая весть"
17.35 Сериал для подростков: "Флиппер" 16 с.
18.05 Сериал: "Семья Кэмпбэллов" 59-60 с.
19.00 Музыкальный подарок
19.15 Шесть новостей
19.25 Нон-стоп-лист
19.30 Территория ТВ-6 "Свобод-ный: Солнце всходит и заходит"
20.00 Скандалы недели
20.30 ТРК "Ариг Ус" представляет программа "Сельское время"
21.00 Конкурс телереклама "Золотая карта"
21.10 Х/ф "Государственная граница" ф.3: "Восточный рубеж" 1с.
22.25 Нон-стоп-лист
22.30 Спорт недели в гостях у Владислава Третьяка
23.00 Рутгер Хауэр, Кэтлин Тернер в х/ф "Редкий вид"
00.45 Дорожный патруль

ТИВИКОМ

10.00 Анонс, "XX век в войнах" док. сериал
11.00 "Сегодня утром"
14.15 "Полиция Нью-Йорка" 10 с.
15.15 Пойми меня
15.45 Новости кино
16.00 "Госпожа следователь"
17.00 Сегодня
17.20 "Дог шоу"
17.50 Мультфильм "Том и Джерри в детстве"
18.00 "Голубое дерево"
18.50 Телегазета
19.00 Анонс, Сегодня - новости НТВ
19.20 Муз. поздравления
20.00 "Мельницы богов" 2 с.
20.50 Телегазета
21.00 Мир кино: "Робот-полицейский - 2"
23 00 д/ф "Чекисты: /История КГБ/ 1 часть
00 00 Сегодня
00 35 Дистанция 60

АЗИЯ-ТВ

11.00 Муз. программа телекомпании "TBN".
12.00 Муз. программы.
14.00 "Сейлормун".
14.25 "Мечты и зеркала".
15.45 Новости "2х2".
18.00 - 21.30, 22.45 - 01.00 Программа телекомпании "ТВ-3 "Россия".
21.30 Объявления, реклама, информация.
21.45 "Гваделупе".

РАДИО

6.12 - Утренний концерт
6.25 - "Земля родная". Беседа с министром сельского хозяйства и продовольствия П.М.Болоневым
6.50-7.00 - Информация, объявления
7.22 - Программа "Анфас"
7.45-8.10 - Радиостудия "Биракан". Продолжение передачи "Как живешь, община?"
19.22-19.52 - Республиканские известия (выпуск на бур. и рус. яз.)

29 ИЮЛЯ, ВТОРНИК

КАНАЛ "ОРТ"

07.00 Доброе утро!
10.00 Новости.
10.15 "Девушка по имени Судьба".
11.00 Мы.
11.50 Смехопанорама.
12.25 Домашняя библиотека.
12.30 Угадай мелодию.
13.00 Новости.
16.00 Новости.
16.15 Мультсериал.
16.45 Мультитроллия.
17.15 Волшебный мир, или Синема.
17.40 "Гарри - снежный человек".
18.05 До 16 и старше...
18.30 Вокруг света.
19.00 Новости.
19.20 "Девушка по имени Судьба".
20.10 Час пик.
20.35 Угадай мелодию.
21.05 Тема.
21.45 Спокойной ночи, малыши!
22.00 Время.
22.40 Лучший фильм Московского кинофестиваля 1995 г. "Французская женщина".
00.20 Футбольное обозрение.
00.50 Серебряный шар.
01.30 Новости.
01.55 Пресс-экспресс.

КАНАЛ "РОССИЯ"

09.00 Вести.
09.35 Лукоморье.
10.00 Посмотри на себя.
10.10 Православный календарь.
10.15 "Клубничка".
10.45 Караоке по-русски.
11.20 "Санта Барбара".
12.10 Телемагазин.
12.25 Пульс.
12.55 Магазин недвижимости.
13.00 Вести.
15.15 Арена для сенсаций.
15.45 Мультфильм.
16.00 Вести.
16.15 Кто мы? (передача 2-я).

БУРЯТСКОЕ ТВ

16.55 "Санта Барбара".
17.50 Байгал.
18.05 Курьер.
18.15 Радуга забав.
18.50 Улгур. Узоры Севера.
19.20 Дела деревенские.
19.45 Память поколений (передача 1-я).
20.30 Панорама.
20.50 Реклама.

КАНАЛ "РОССИЯ"

21.00 Вести.
21.25 Добрый вечер!
22.10 Х/ф "Гений", 2 с.
23.45 Момент истины.
00.15 Кафе "Обломов".
01.00 Вести.
01.35 Товары - почтой.
01.45 История острова Кипр.

АРИГ УС

16.00 М/ф "Весёлый цыпленок", "Иванко и Вороний царь", "Луна-это жёлтый сыр"
16.35 Нон-стоп-лист
16.40 Диск-канал
17.00 Аптека
17.10 Христианская программа "Благая весть"
17.40 Сериал для подростков: "Флиппер" 17 с.
18.10 "Семья Кэмпбэллов" 61-62 с.
19.05 Музыкальный подарок
19.15 Шесть новостей
19.25 Нон-стоп-лист
19.30 Катастрофы недели
20.00 Музыка и пресса: Акулы пера: Василий Шумов
20.55 Нон-стоп-лист
21.00 Конкурс телереклама "Золотая карта"
21.05 Х/ф "Государственная граница" ф.3: "Восточный рубеж" 2с.
22.15 Аналитическая программа "Обозреватель"
23.00 Х/ф "Дорога домой"
00.45 Дорожный патруль

ТИВИКОМ

10.00 Анонс, "Мельницы богов" сериал
11.00 "Сегодня утром"
14.15 "Полиция Нью-Йорка" с
15.15 "Пойми меня"
15.45 Новости кино
16.00 "Госпожа следователь" 7 с
17.00 Сегодня
17.20 "Русские гвозди"
17.50 Мультфильм "Том и Джерри в детстве"
18.00 "Голубое дерево"
18.50 Телегазета
19.00 Анонс, Сегодня
19.20 Муз. поздравления
20.00 Час сериала: "Мельницы богов" сериал
20.50 Телегазета
21.00 Сегодня
21.10 "Энциклопедия чудес"
21.35 "Футбольный клуб"
22.05 Премия "Оскар": "Амаркорд"
00 00 Сегодня
00.35 Дистанция 60

АЗИЯ-ТВ

11.00 Муз. программа телекомпании "TBN".
12.00 Муз. программы.
14.00 "Сейлормун".
14.25 "Мечты и зеркала".
15.45 Новости "2х2".
18.00 - 21.30, 22.45 - 01.00 Программа телекомпании "ТВ-3 "Россия".
21.30 Объявления, реклама, информация.
21.45 "Гваделупе".

РАДИО

6.12 - Республиканские известия (выпуск на рус. и бур. яз.)
6.42 - Обзор республиканских газет
6.50 - 7.00 - Информация, объявления
7.22 - "А я бы сделал так" - передача из цикла "Обратная связь".
7.45-8.10 - "Народный Хурал: Дела. Заботы. Проблемы" (на бур. яз.)
12.10-13.00 - Передача музыкальной редакции из цикла "Встреча для вас" (на бур. яз.)
19.22-19.52 - Республиканские известия (выпуск на бур. и рус. яз.)

30 ИЮЛЯ, СРЕДА

КАНАЛ "ОРТ"

07.00 Доброе утро!
10.00 Новости.
10.15 "Девушка по имени Судьба".
11.00 Тема.
11.50 В мире животных.
12.25 Домашняя библиотека.
12.30 Угадай мелодию.
13.00 Новости.
16.00 Новости.
16.15 Мультсериал, закл. серия.
16.45 Кактус и К.
16.55 Домисолька.
17.15 Зов джунглей.
17.40 "Гарри - снежный человек".
18.05 До 16 и старше...
18.30 Вокруг света.
19.00 Новости.
19.20 "Девушка по имени Судьба".
20.10 Час пик.
20.35 Угадай мелодию.
21.05 Чтобы помнили... Сергей Лукьянов.
21.45 Спокойной ночи, малыши!
22.00 Время.
22.40 Сергей Лукьянов и Борис Андреев в х/ф "Большая семья".
00.30 Серебряный шар.
01.10 Московский XX. Закрытие кинофестиваля.
01.50 Новости.
02.15 Пресс-экспресс.

КАНАЛ "РОССИЯ"

09.00 Вести.
09.35 Лукоморье.
10.00 Посмотри на себя.
10.10 Православный календарь.
10.15 "Клубничка".
10.45 L-клуб.
11.15 Д/ф "Русское счастье".
12.10 Телемагазин.
12.25 Новое пятое колесо.
12.55 Магазин недвижимости.
13.00 Вести.
13.20 Х/ф "Преступление со многими неизвестными", 1 с.
14.25 "Путешествие к заокеанским алкоголикам", фильм 10-й.
14.45 Мультфильм.
14.50 "День и век Бориса Ефимова" (фильм 1-й).
15.20 Кто мы? (передача 3-я).
16.00 Вести.
16.15 Ретро-шлягер.
16.30 Ноу-хау.

БУРЯТСКОЕ ТВ

16.45 Мультфильм.
17.00 "Санта Барбара".
17.50 Тамир. Международный турнир по боксу "Байкал-97".
18.15 Информ.-муз. программа.
18.40 Байгал.
18.55 Курьер.
19.05 Ая-ганга. Встреча с интересным человеком.
19.25 "Новый день" представляет...
20.00 Поговорим...
20.30 Панорама.
20.50 Реклама.

КАНАЛ "РОССИЯ"

21.00 Вести.
21.25 Добрый вечер!
22.15 Звезды в Кремле. Елена Образцова.
22.55 Футбол. Чемпионат России.
01.00 Вести.
01.35 Мультфильм для взрослых.
01.50 Товары - почтой.

АРИГ УС

16.00 М/ф "Встречайте бабушку", "Парасолька на охоте"
16.25 Нон-стоп-лист
16.30 Диск-канал
17.00 Аптека
17.10 Христианская программа "Благая весть"
17.40 Сериал для подростков: "Флиппер" 18 с.
18.10 "Семья Кэмпбэллов" 63-64 с.
19.05 Музыкальный подарок
19.15 Шесть новостей
19.25 Нон-стоп-лист
19.30 Париж-париж
20.00 "Я сама": "Тайна за семью печатями"
20.55 Нон-стоп-лист
21.00 Конкурс телереклама "Золотая карта"
21.05 Х/ф "Государственная граница" ф.4: "Красный песок" 1с.
22.10 Те кто
22.35 Х/ф "Герцогиня де Ланже" (Франция)
00.10 Дорожный патруль
00.20 Диск-канал. Ночной гость: Эдвис Пресли

ТИВИКОМ

10.00 Анонс, "Мельницы богов" сериал
11.00 Сегодня
14.15 "Полиция Нью-Йорка" 12 с.
15.15 "Улица Сезам"
15.45 Новости кино
16.00 "Госпожа следователь" 8 с
17.00 Сегодня
17.20 "Своя игра"
17.50 "Том и Джерри в детстве"
18.00 "Голубое дерево"
18.50 Телегазета
19.00 Анонс, "Сегодня"
17.20 Муз. поздравления
20.00 "Мельницы богов" 4 закл. с.
20.50 Телегазета
21.00 Сегодня
21.10 "Энциклопедия чудес"
21.35 "Новости Голливуда"
22.05 Мир кино: "Джордано Бруно"
00 00 "Сегодня"
0035 Дистанция 60

АЗИЯ-ТВ

11.00 Муз. программа телекомпании "TBN".
12.00 Муз. программы.
14.00 "Сейлормун".
14.25 "Мечты и зеркала".
15.45 Новости "2х2".
18.00 - 21.30, 22.45 - 01.00 Программа телекомпании "ТВ-3 "Россия".
21.30 Объявления, реклама, информация.
21.45 "Гваделупе".

РАДИО

6.12 - Республиканские известия
6.45 - Обзор республиканских газет
6.50-7.00 - Информация, объявления
7.22 - Программа "Выбор"
19.22 - Республиканские известия (выпуск на бур. и рус. яз.)
19.52-20.07 - Передача для детей "Алтан зула"

31 ИЮЛЯ, ЧЕТВЕРГ

КАНАЛ "ОРТ"

07.00 Доброе утро!
10.00 Новости.
10.15 "Девушка по имени Судьба".
11.00 Чтобы помнили...
11.45 Клуб путешественников.
12.30 Домашняя библиотека.
12.40 Смак.
13.00 Новости.
16.00 Новости.
16.15 Мультфильмы.
16.45 Остров Чунга-Чанга.
17.20 Лего-го.
17.45 "Гарри - снежный человек".
18.10 До 16 и старше...
18.35 Вокруг света.
19.00 Новости.
19.20 "Девушка по имени Судьба".
20.10 Час пик.
20.35 Джентльмен-шоу.
21.05 Моя семья.
21.45 Спокойной ночи, малыши!
22.00 Время.
22.40 Боевик "Лесной воин".
00.25 Магия: мир сверхъестественного.
00.55 Серебряный шар.
01.35 Новости.
02.00 Пресс-экспресс.

КАНАЛ "РОССИЯ"

09.00 Вести.
09.35 Лукоморье.
10.00 Посмотри на себя.
10.10 Православный календарь.
10.15 "Клубничка".
10.45 Аншлаг.
11.20 "Санта Барбара".
12.10 Телемагазин.
12.25 Д/ф "Плясуны".
12.55 Магазин недвижимости.
13.00 Вести.
13.20 Х/ф "Преступление со многими неизвестными", 2 с.
14.30 Мультфильм.
14.40 "Путешествие к заокеанским алкоголикам", фильм 11-й.
15.00 Ретро-шлягер.
15.15 "День и век Бориса Ефимова" (фильм 2-й).
15.45 Репортаж ни о чем.
16.00 Вести.

БУРЯТСКОЕ ТВ

16.15 "Санта Барбара".
17.10 Мунхэ зула.
17.40 Турнир памяти Героя Социалистического Труда Б.Ц. Данзанова.
18.00 Байгал.
18.15 Курьер.
18.25 Народный Хурал за работой.
18.55 АО "Бурятэнерго": дела, проблемы.
19.10 "Новый день" представляет...
19.35 Биоселен: живительная сила.
20.00 Память поколений (передача 2-я).
20.30 Панорама.
20.50 Реклама.

КАНАЛ "РОССИЯ"

21.00 Вести.
21.25 Добрый вечер!
22.10 Х/ф "Убийца".
23.35 Хамелеон.
00.05 "К-2" представляет...
01.00 Вести.
01.40 Мультфильм для взрослых.
01.50 Товары - почтой.

АРИГ УС

16.00 М/ф "Парасолька на рыбалке", "Парасолька и автомобиль", "Вовка-тренер"
16.35 Нон-стоп-лист
16.40 Диск-канал
17.00 Христианская программа "Благая весть"
17.40 Сериал для подростков: "Флиппер" 19 с.
18.10 "Семья Кэмпбэллов" 65-66 с.
19.05 Музыкальный подарок
19.15 Шесть новостей
19.25 Нон-стоп-лист
19.30 Короткометражные фильмы: "Опоссум. Месть Тана", "Гримасы атмосферы"
20.00 М/ф "Козлик и ослик",

"Топчумба"
20.25 Киноподробно
20.50 Нон-стоп-лист
21.55 Конкурс телереклама "Золотая карта"
21.00 Х/ф "Государственная граница" ф.4: "Красный песок" 2 с.
22.10 Те кто
22.35 Ив. Монтан, Луи де Фюнес в комедии "Мания величия" (Франция)
00.30 Дорожный патруль
00.40 Диск-канал: "Мелодия любви"

ТИВИКОМ

10.00 Анонс, "Пески времени" 1 с.
11.00 "Сегодня утром"
14.15 "Полиция Нью-Йорка" 8 с.
15.15 Улица Сезам
15.45 Новости кино
16.00 "Госпожа следователь"
17.00 "Сегодня"
17.20 Устами младенца
17.50 Мультфильм "Том и Джерри"
18.00 "Голубое дерево"
18.50 Телегазета
19.00 Анонс, "Сегодня"
19.20 Муз. поздравления
20.00 Сериал: "Пески времени" 1 с.
20.50 Телегазета
21.00 Сегодня
21.10 "Энциклопедия чудес"
21.30 "Радар спорт - Спонсор "Улан-Удэнский мясоконсервный комбинат"
22.05 Мир кино: "Детсадовский полицейский"
00.00 Сегодня
00.35 Дистанция 60.

АЗИЯ-ТВ

11.00 Муз. программа телекомпании "TBN".
12.00 Муз. программы.
14.00 "Сейлормун".
14.25 "Мечты и зеркала".
15.45 Новости "2х2".
18.00 - 21.30, 22.45 - 01.00 Программа телекомпании "ТВ-3 "Россия".
21.30 Объявления, реклама, информация.
21.45 "Гваделупе".

РАДИО

6.12 - Республиканские известия (выпуск на рус. и бур. яз.)
6.42 - Обзор республиканских газет
6.50-7.00 - Информация, объявления
7.22-8.00 - Программа "Вера. Надежда. Любовь". Тема: Патриархальный быт.. Воспитание, осознание Родины
12.10-13.00 - Передача музыкальной редакции из цикла "О времени и о себе"
19.22-19.52 - Республиканские известия (выпуск на бур. и рус. яз.)

1 АВГУСТА, ПЯТНИЦА

КАНАЛ "ОРТ"

07.00 Доброе утро!
10.00 Новости.
10.15 "Девушка по имени Судьба".
11.05 Моя семья.
11.50 Пока все дома.
12.20 Домашняя библиотека.
12.30 Играй, гармонь любимая!
13.00 Новости.
16.00 Новости.
16.15 Видеофильм "Круг чистой воды".
18.05 50х50.
18.35 Вокруг света.
19.00 Новости.
19.20 "Девушка по имени Судьба".
20.15 Человек и закон.
20.50 Поле чудес.
21.45 Спокойной ночи, малыши!
22.00 Время.
22.40 Х/ф "Строго на юг", 11 с.
23.30 Взгляд.
00.15 Фантастическая комедия "Земные девушки доступны".
02.00 Новости.
02.25 Пресс-экспресс.

КАНАЛ "РОССИЯ"

09.00 Вести.
09.35 Лукоморье.
10.00 Посмотри на себя.
10.10 Православный календарь.
10.15 "Клубничка".
10.45 Док. фильм.
11.00 Минарет.
11.20 "Санта Барбара".
12.10 Телемагазин.
12.15 Люди. Деньги. Жизнь.
12.55 Магазин недвижимости.
13.00 Вести.
13.20 Х/ф "Преступление со многими неизвестными", 3 с.
14.35 "Путешествие к заокеанским алкоголикам", фильм 12-й.
14.55 Ретро-шлягер.
15.15 Красная книга.
15.30 Момент истины.
16.00 Вести.

БУРЯТСКОЕ ТВ

16.15 Время московское.
17.00 3 августа - День железнодорожника.
19.00 Буряад орон.
19.45 Примите поздравления...
20.15 Панорама.
20.50 Курьер.

КАНАЛ "РОССИЯ"

21.00 Вести.
21.25 Добрый вечер!
22.10 Х/ф "С любимыми не расставайтесь".
23.40 Мультфильм для взрослых.
23.55 "Аншлаг" и К.
01.00 Вести.
01.30 Ночной экспресс.
02.10 Товары - почтой.

АРИГ УС

16.00 М/ф "Бабушка", "Жар-птица", "Вожак"
16.30 Нон-стоп-лист
16.35 Диск-канал
17.00 Аптека
17.10 Христианская программа "Благая весть"
17.40 Сериал для подростков: "Флиппер" 20 с.
18.10 "Семья Кэмпбэллов" 67-68 с.
19.05 Музыкальный подарок
19.15 Шесть новостей
19.25 Нон-стоп-лист
19.30 Вы-очевидец
20.00 Ток-шоу "Профессия: "Тренер"
20.55 Нон-стоп-лист
21.00 Конкурс-телереклама "Золотая карта"
21.05 Майкл Джей Фокс в фильме "Волчонок"
22.55 Те кто
23.20 Х/ф "Волчонок-2"

ТИВИКОМ

10.00 Анонс, "Пески времени" 2с.
11.00 Сегодня
14.15 "Полиция Нью-Йорка" 14 с.
15.15 "Улица Сезам"
15.45 Новости кино
17.00 Сегодня
17.20 "Маски шоу"
17.50 Мультфильм
18.00 "Голубое дерево" с.
18.50 Телегазета
19.00 Анонс, "Сегодня"
19.20 Муз. поздравления
20.00 Сериал: "Пески времени"
20.50 Телегазета
21.00 Сегодня
21.10 "Энциклопедия чудес"
21.35 "Трюкачи Голливуда"
22.05 Мир кино: "Козерог-1"
00.00 Сегодня
00.35 Дистанция 60

АЗИЯ-ТВ

11.00 Муз. программа телекомпании "TBN".
12.00 Муз. программы.
14.00 "Сейлормун".
14.25 "Мечты и зеркала".
15.45 Новости "2х2".
18.00 - 21.30, 22.45 - 01.00 Программа телекомпании "ТВ-3 "Россия".
21.30 Объявления, реклама, информация.
21.45 "Гваделупе".

РАДИО

6.12 - Республиканские известия (выпуск на рус. и бур. яз.)
6.40 - Обзор республиканских газет
6.45-6.55 - С Днём железнодорожника. Выступление начальника представительства Восточно-Сибирской железной дороги в республике Бурятия А.С.Коренева
6.55-7.00 - Информация, объявления
7.22 - Программа "Встречи". Тема: Жилищно-коммунальная реформа
7.45-8.10 - "Тоонто нютаг". Передача из цикла "Как живёшь, ветеран?" (на бур. яз.)
12.00-13.00 - Музыкальная программа по заявкам радиослушателей "Час вашего письма"
19.02-19.52 - Информационный выпуск программы "Вчера. Сегодня. Завтра"

2 АВГУСТА, СУББОТА

КАНАЛ "ОРТ"

09.00 Жанна Прохоренко и Анатолий Солоницын в боевике "Один шанс из тысячи".
10.20 Мультфильм.
10.40 Лотто-миллион.
10.45 Домашняя библиотека.
11.00 Новости.
11.10 Слово пастыря.
11.30 Утренняя почта.
12.05 Каламбур.
12.35 Смак.
12.55 Возвращение Третьяковки.
13.20 Алиса Фрейндлих и Борис Андреев в х/ф "Сергей Иванович уходит на пенсию".
14.40 Поет Георг Отс.
15.15 Серебряный шар. Евгений Евстигнеев.
16.00 Новости.
16.20 Очевидное-невероятное.
16.50 Мультфильмы.
17.40 Америка с Михаилом Таратутой.
18.10 В мире животных.
19.00 Новости.
19.20 Поет Эдита Пьеха.
20.05 Колесо истории.
20.55 Х/ф "Строго на юг", 12 с.
21.45 Спокойной ночи, малыши!
22.00 Время.
22.40 Золотая серия: х/ф "В зоне особого внимания".
00.20 Футбол. Чемпионат России.
01.15 Коллекция I канала: х/ф "Зажги красный фонарь".
03.25 Пресс-экспресс.

КАНАЛ "РОССИЯ"

09.00 Вести.
09.30 Утренний экспресс.
10.25 Товары - почтой.
10.35 Клуб "Адреналин".
10.50 Меморина.
11.15 Доброе утро, страна!
12.00 Вести в 11.
12.15 В мире животных.
12.45 Вестник потребителя.
13.10 Хочу в артисты!
13.50 Мультфильм.
14.15 Анонимные собеседники.
14.45 Караоке по-русски.
15.10 "Квантум" представляет...
15.25 Х/ф "Арабелла".
16.30 У всех на устах.
16.40 Двойной портрет.
17.10 Бесконечное путешествие.
17.40 Телескоп.
18.20 Мужчина и женщина.
19.00 Вести про...
19.25 Открытие чемпионата мира по легкой атлетике.
20.55 Легенды Большого.
21.50 Сам себе режиссер.
22.30 Момент истины.
23.30 Муки творчества.
23.55 Легкая атлетика. Чемпионат мира.
01.00 Вести.
01.30 Представляет "Проект "Арсенал"...
01.40 Природа острова Кипр.
01.55 Репортер.
02.10 Легкая атлетика. Чемпионат мира.
03.00 Программа "А".

АРИГ УС

09.00 90х60х90
09.15 М/ф "Ушастик и его друзья", "Синичкин календарь. Лето", "Фантодром. Состязание"
09.50 Детский сеанс: "Остров колдун"
11.00 Нон-стоп-лист
11.05 Сериал о природе
12.05 Михаил Жаров в х/ф "Путёвка в жизнь"
13.45 Нон-стоп-лист
13.50 Диск-канал для детей
14.40 Х/ф "Далёкий канал" (Австралия)
16.20 Кинескоп
17.20 Нон-стоп-лист
17.25 Христианская программа "Благая весть"
17.55 Сериал по выходным: "Семья Робинзонов" 13-14 с.
18.50 Мультфильм
19.00 Музыкальный подарок
19.15 Нон-стоп-лист
19.20 Х/ф "Уходя-уходи"
21.05 Ток-шоу "Моё кино"
21.50 Нон-стоп-лист
21.55 Х/ф "Сэн Мар" (Франция)
23.50 Диск-канал Филипп Киркоров
00.50 Ночной сеанс: х/ф "Во власти ночи"

ТИВИКОМ

10.00 Анонс, "Криминал"
10.05 "Я телохранитель"
10.15 "Впрок"
10.30 Футб. клуб.
11.00 Кино 80-х: "Одинокая женщина желает познакомиться"
12.40 "Алло, Фима"
12.50 Телегазета
13.00 Сегодня
13.15 Кумиры старого кино: "Девушка с характером"
14.40 Муз. короткометр. фильм: "Зонтик"
15.00 Детям "Необычайные приключения доктора Дулитла"
15.30 "Пойми меня"
16.00 Сериал "Повелитель джунглей"с.
16.30 Мультфильм: "Как львёнок и черепаха пели песню"
16.45 "От винта"
17.00 Сегодня
17.15 Сериал: "Комиссар Рекс" 6 с.
18.00 Анонс, Муз. поздравления
18.50 Телегазета
19.00 Футб. клуб
19.30 "Проще простого"
20.10 "Живые новости"
20.30 "Панорама"
21.20 Док. сериал: "XX век в войнах" фильм 4
22.20 Сериал по выходным: "Саванна" 6 с.
23.15 Новости дня
23.30 "Дог шоу"
00.00 "Сегодня"
00.30 Мир кино: "Джеймс Бонд-агент 007"

АЗИЯ-ТВ

13.00 Муз. программа телекомпании "TBN".
14.00, 18.30 Муз. программы.
16.00, 19.30 "Сейлормун".
16.25, 20.05 "Мечты и зеркала".
18.00, 19.55 Телемагазин "Квантум".
21.30 Мой чемпион.
21.45 "Детектив Леа Соммерс".
23.00 - 01.00 Программа телекомпании "ТВ-3 "Россия".

РАДИО

6.40 - Обзор республиканских газет
6.50-7.00 - Информация, объявления
7.22 - "Народное образование: Сегодня. Завтра". Радиорассказ о русской классической гимназии N 59
7.45-8.00 - "Радиобиблиотека". Новые стихи В.Намсараева (на бур. яз.)
8.10-9.00 - Информационный выпуск программы "Вчера. Сегодня. Завтра"
19.01-19.58 - "Степные мелодии". Радиожурнал

3 АВГУСТА, ВОСКРЕСЕНЬЕ

КАНАЛ "ОРТ"

09.00 Приключенческий х/ф "Поезд вне расписания".
10.20 Мультфильмы.
10.55 Спортлото.
11.00 Новости.
11.15 Непутевые заметки.
11.30 Пока все дома.
12.05 Утренняя звезда.
13.00 Служу России!
13.35 Играй, гармонь любимая!
14.05 Сельский час.
14.35 "Подводная одиссея команды Кусто".
15.25 Смехопанорама.
16.00 Новости.
16.15 Приглашение к музыке.
17.10 Клуб путешественников.
17.55 Мультфейерверк.
18.50 Счастливый случай.
19.40 КВН-ассорти.
20.15 Песня-97.
21.00 Х/ф "Строго на юг", 13 с.
21.50 Киноафиша.
22.00 Время.
22.55 Золотая серия: боевик "Ответный ход".
00.25 Остросюжетный фильм "Дурной глаз".
02.10 Новости.

КАНАЛ "РОССИЯ"

09.00 Утренний экспресс.
09.55 Торговый дом.
10.10 Новая дислокация.
10.35 Мультфильм.
10.50 Доброе утро, страна!
11.30 Присяга.
12.00 Вести в 11.
12.15 Книжная лавка.
12.40 Репортаж ни о чем.
12.55 Без пяти двенадцать.
13.00 Человек на земле.
13.30 Новая Россия.
13.50 Мультфильм.
14.10 Легкая атлетика. Чемпионат мира.
14.50 Наш сад.
15.20 Х/ф "Арабелла".
16.30 Сад культуры.
16.55 Волшебный мир Диснея.
17.50 Довгань-шоу.
18.20 L-клуб.
19.00 Вести.
19.20 Концерт Надежды Бабкиной.
20.45 Аншлаг.
21.20 Старая квартира. 1952 г. (часть 1-я).
22.20 Русское лото.
23.05 "К-2" представляет...
24.00 У Ксюши.
00.30 Ночная жизнь городов мира.
01.00 Вести.
01.55 История острова Кипр.

АРИГ УС

09.00 90х60х90
09.15 М/ф "Пирог со смеяникой", "Ссора", "Старинная баллада"
09.45 Детский сеанс: "Пропал друг"
11.00 Нон-стоп-лист
11.05 Сериал о природе
11.40 Шоу еды "Пальчики оближешь"
12.10 "Назло рекордам"
12.35 Нон-стоп-лист
12.40 Ток-шоу "Сделай шаг"
13.36 История государства российского: "Бег" 1 с.
15.15 Нон-стоп-лист
15.20 История государства российского: "Бег" 2 с.
17.05 Христианская программа "Благая весть"
17.35 Сериал по выходным: "Семья Робинзонов" 15-16 с.
18.30 Ютти-смейт
19.00 Музыкальный подарок
19.15 Х/ф Наталья Андрейченко, Игорь Костолевский "Прости"
20.50 ОСП-студия
21.35 Нон-стоп-лист
21.40 Шоу Ивана Демидова "Обоз"
22.30 Х/ф "Чёрная акула"
00.10 Теледискотека "Партийная зона"

ТИВИКОМ

10.00 Анонс, "Куклы"
10.15 Сериал по выходным: "Байки из склепа"
11.15 Футб. клуб 21 тур.
12.05 Большой ринг "Звёзды профессионального спорта"
12.50 Телегазета
13.00 Сегодня
13.15 Кумиры старого кино: "Сердца четырёх"
14.50 "Добро пожаловать" м/ф
15.00 "Устами младенца"
15.30 "Пойми меня"
16.00 "Повелитель джунглей" сериал
16.30 Мультфильм "Козлёнок"
16.45 "От винта"
17.00 Сегодня
17.15 "6 соток"
17.30 "Что почём"
18.00 Анонс, Муз. поздравления
18.50 Телегазета
19.00 Комедийный сериал: "Каролина в Нью-Йорке" 18 с.
19.30 Новости Голливуда
20.00 Время "Ч"
20.30 Телеигра "Своя игра"
21.00 Сегодня
21.20 "Мечтательница" х/ф
22.00 "Саванна" 7с.
23.15 Новости дня
23.30 Воскресная передача Н. Фоменко "Русские гвозди"
00.00 Сегодня
00.30 "Маски шоу"

АЗИЯ-ТВ

13.00 Муз. программа телекомпании "TBN".
14.00, 18.30 Муз. программы.
16.00, 19.30 "Сейлормун".
16.25, 20.05 "Мечты и зеркала".
18.00, 19.55 Телемагазин "Квантум".
21.30 Дамский клуб "Элита".
21.45 "Детектив Леа Соммерс".
23.00 - 01.00 Программа телекомпании "ТВ-3 "Россия".

РАДИО

7.22 - Информация, объявления
7.25-8.00 - Литературно-музыкальная композиция "Песни лета"
8.10-9.00 - Литературно-художественная программа "Алтаргана"
9.10-10.00 - Школьный канал

РОССИЙСКАЯ
НАЦИОНАЛЬНАЯ ПРОГРАММА
НАРОДНЫЙ ТЕЛЕФОН

ЛЕТНЯЯ СКИДКА
С 1 ИЮЛЯ на установку телефона по ДОГОВОРУ телефонного займа.
700 $ прежняя стоимость
450 $ стоимость со скидкой
Городская телефонная сеть (ГТС) приглашает жителей центральной части Советского района, 1 квартала Железнодорожного района для заключения ДОГОВОРОВ телефонного займа **по адресу: ул. Жуковского, 1, ГТС, тел. 6-15-11.**

Зүрхай

мүргэхэ, буян үйлэдэхэ, эм найруулха, юумэ худалдаха, худалдажа абаха, эд бараа бүтээхэ, лусуудта үргэл үргэхэ, лүн абаха, очирой болон пүрбын харюулга хэхэ, хубсаһа оёхо, тангаригаа болюулха, сараха, ламые бараалхаха, мүн хатуу үйлэнүүдые үйлэдэхэдэ һайн гэнэ. Гэхэ зуура үхибүүхүлдэ оруулха, багашуулые гэрһээ гаргаад, ондоо тээшэнь ябуулха, үхибүү үргэжэ абаха, улай гаргаха, хадаг табиха, бэри буулгаха, наһа барагшын хэрэг үйлэдэхэ мэтые тэбшэлтэй. Энэ үдэр

XVII жаранай гал улаагшан үхэр жэл (1997-1998 онууд)

ЗУНАЙ һҮҮЛ УЛААГШАН ХОНИН һАРА

Буряад литэ	24	25	26	27	28	29	30
Европын литэ	28	29	30	31	1	2	3
Гараг Нэрэ Үдэр	Даваа Һара понед.	Мягмар Марс Вторник	Һагва Меркури среда	Пүрбэ Юпитер четверг	Баасан Солбон пятница	Бимбэ Сатурн суббота	Ним Наран Воскр.
Үигэ Үдэр	сагаагшан хонин	хара бишэн	харагшан тахяа	хүхэ нохой	хүхэгшэн гахай	улаан хилгана	улаагшан үхэр
Мэнгэ	6 сагаан	5 шара	4 ногоон	3 хүхэ	2 хара	1 сагаан	9 улаан
Һуудал	өгторгой	үһан	үүла	модон	хиш	гал	шорой

Гарагай 2-то хуушанай 24 (июлиин 28).

Сагаагшан хонин, 6 сагаан мэнгын, огторгойдо һуудалтай үдэр. Бурханда мүргэхэ, нүгэлөө наманшалха, лусуудта үргэл үргэхэ, тэнгэриин үүдэ сахиха, ехэ хүниие бараалхаха, хии бараа сараха, дуган, субарга, бурхан бүтээхэ, даллага абаха, мал ханаха, мори, сар һургаха, гэр бариха гэхэ мэтын үйлэнүүдтэ һайн. Гэбэшье шэнэ хубсаһа үмдэхэ, эм ууха, замда гараха, юумэ бузарлаха, хүниие үзэн ядаха, ехэ хэрэг эхилхэ мэтын үйлые тэбшэлтэй. Энэ үдэр хүнэй үһэ абабал, үбшэн хэжэг хүрэхэ.

Гарагай 3-да хуушанай 25 (июлиин 29).

Хара бишэн, 5 шара мэнгын, үһанда һуудалтай үдэр. Бурханда мүргэхэ, тахиха, лусуудта үргэл үргэхэ, хии бараа сараха, ном оршуулха, дасан (дуган), субарга, бурхан, ном һэльбэн заһабарилха, арамнайлха, сэсэг һуулгаха, модо тариха, шэмэг зүүдхэл зүүхэ, бүжэг наада эмхидхэхэ, бурханай ёһо, тарни бүтээхэ, хулалдаа наймаа эрхилхэ, дайсаниие болон ада шүдхэр дараха мэтын хатуу үйлэ үйлэдэхэдэ, һайн. Харин бэри буулгаха, наһа барагшын хэрэг үйлэдэхэ, ехэ үһа гаталха, загаһа бариха, гэр байшан бодхоохо, хубсаһа эсхэхэ мэтын үйлэнүүдые тэбшэхээр. Энэ үдэр хүнэй үһэ абабал, нюдэнэй хараа муудаха.

Гарагай 4-дэ хуушанай 26 (июлиин 30).

Харагшан тахяа, 4 ногоон мэнгын, хада уулада һуудалтай үдэр. Бурханда дайсаниие номгоруулха мэтын үйлэнүүдтэ һайн. Зүгөөр үгэльгэ үгэхэ, гуйраншадта юумэ үгэхэ, мори һургаха, үһэеэ угааха, бага үхибүү гэрһээ ондоо тээшэнь ябуулха мэтые тэбшэгты гэнэ. Энэ үдэр хүнэй үһэ абабал, зол ушарха.

Гарагай 5-да хуушанай 27 (июлиин 31).

Хүхэ нохой, 3 хүхэ мэнгын, модондо һуудалтай үдэр. Бурханда мүргэхэ, зальбарха, сахюуса, тэнгэри тахиха, лусуудта үргэл үргэхэ, модо һуулгаха, гэрэй һуури табиха, буян үйлэдэхэ мэтын үйлэнүүдтэ һайн. Зүгөөр модо отолхо, замда гараха, шэмэг зүүдхэл зүүхэ мэтын үйлэнүүдые сээрлэхээр. Энэ үдэр хүнэй үһэ абабал, амгалан байдал ушарха.

Гарагай 6-да хуушанай 28 (августын 1).

Хүхэгшэн гахай, 2 хара мэнгын, хиидэ һуудалтай үдэр. Тантрын тарнинуудые уншаха, баярта ушараа тэмдэглэн һайндэрлэхэ, галзуу (һогтууе) номгодхохо, хулгай дээрмые дараха, дайсаниие номгоруулха, лусууд тахиха, эм залаха мэтын үйлэнүүдтэ һайн. Зүгөөр бурханда мүргэхэ, ехэ хэрэг эхилхэ, бөөгэй хэрэг эрхилхэ, модо үндэһэтэйнь унагааха, бэри буулгаха, наһа барагшые хүдөөлхэ мэтые сээрлэхэ гэнэ. Энэ үдэр хүнэй үһэ абабал, хэрүүл шууяан гараха.

Гарагай 7-до хуушанай 29 (августын 2).

Улаан хулгана, 1 сагаан мэнгын, галда һуудалтай үдэр. Бурханда мүргэхэ, зальбарха, лусууд тахиха, хяһа гаргаха, муу үйлэ хүнэй үһэ абабал, һүнэһэн зайлажа төөрихэ.

Гарагай 1-дэ хуушанай 30 (августын 3).

Улаагшан үхэр, 9 улаан мэнгын, шоройдо һуудалтай үдэр. Бисалгал үйлэдэхэ, сахюуса хураха, газарай нүхэ бүглэхэ, түмэрөөр, модоор дарха хэхэ, мал үүсэлхэ, эм залаха, дасан (дуган), мүргэл шүтээнэй бусад зүйлнүүдые бүтээхэ, арамнайлха, дайсаниие, ада шүдхэр дараха, үһэ угааха мэтын үйлэнүүдтэ һайн. Гэбэшье хадаг табиха, бэри буудгаха, түрэ хэхэ, наһа барагшын хэрэг үйлэдэхэ, бурханда мүргэхэ, тахиха мэтые сээрлэхээр. Энэ үдэр хүнэй үһэ абабал, эрлигтэй ушарха.

АЖАГЛАЛТА: Зунай һүүл улаагшан хонин һара түгэсэбэ. Гарагай 2-то намарай эхин шара бишэн һара гараха. Энэ һара 8 сагаан мэнгэтэй, үһанда һуудалтай байха. Хүнэй ажал, үйлэ тухай хэлэбэл, хулгана, луу жэлтэндэ һайн, харин бар жэлтэндэ муу нүлөөтэй байжа магадгүй.

Хүнэй бэе тухай хэлэбэл, урдахи һарада адлирхуу байха байна. Могой, морин жэлтэн үбшэлбэл, хүндэ байха тула эмшэдтэ яаралтайгаар хандаха шухала. Энэ һарын 19-дэ (августын 22) одон зурхайн 22 саг 23 минутада Наран Арсаланай гэртэ шэлжэжэ, энэ үдэр хура бороо оробол, орон нютаг бүхэндэ амгалан, 5-дахи үдэртэнь хура ороо һаа, газар гүйсэд дэбтэжэ, үрэ тарыа арьбажаха. Мүн энэ үдэр урдаһаа гү, али хойноһоо һалхилбал, таряан, үбһэн, ургамал һайн гараха.

Үндэр наһатай болоод, һаяшаг мордоһон Болгариин мэдэлшэ эхэнэр Ванга мэндэ байхадаа, бүхы дэлхэйгээр суурхаһан юм. Тэрэнэй наһан соо хэсүү хүндэ хүлгөөтэй үдэрнүүд оло дахин тохёолдоһон байха. Гэбэшье тэрэнэй мүнгэ зөөреэр баригдаһан дун сагаан сүмые арамнайлһан үдэр онсо тэмдэгтэй байгаа. Энэ сүмэ Петрич гэһэн багахан хото шадар, мэдэлшэ эхэнэрэй түрэһэн нютагай Гупите гэһэн һууринда бодхоогдожо, Гэгээн Петкын (Пётрой) нэрэтэй болоо һэн.

Ванга эдир залуудаа нюдэнэй хараагүй болобошье, орондонь оюун сэдьхэлэй гайхамшаг хараа мэдэлтэй болоһон байна. Гол түлэб энэл ушарһаа абаралша эхэнэр арад зондоо сүмэ бэлэглэхэ гэжэ шиидэһэн байгаа хаш.

ЗУРАГ ДЭЭРЭ: Болгариин мэдэлшэ эхэнэр Ванга сүмэ нээлгын үедэ. (БТА-ИТАР-ТАСС).

Дээдэ Түбиин Хиидэй сахюусантай уулзалга

ВАНГА: "ТАНАЙ БУРЯАД ОРОН - БУРХАНАЙ ТҮХӨӨһЭН ГАЗАР"

Манай Дэлхэйдэ амидыдаа мэргэн үзэлшэ гэжэ алдаршаһан, нёдондо жэлдэ һахюуһан боложо Дээдэ тэнгэридэ мордоһон Вангатай холбоо барисаа тогтоожо, гарахаяа байгааша Улаагшан Үхэр жэлэй Сагаалганай һайндэрые угтуулан, тэрээнтэй замбуулинаар уулзаха хүсэлөө Замбуулинтай харилсагша Галина Александровна ТУРИК гэгшэдэ дуулгаһамни, тэрэ дуратайгаар зүбшөөлөө үгөө һэн.

Т. Амар сайн, Ванга. Би Замбуулинтай харилсагшаб. Галина Александровна гэжэ нэрэтэйб. Таниие шахардуулһаниие мэнай хүлисыт. Газар Дэлхэй дээрэ ажаһуужа байха үедэтнай бэеэрээ уулзаха аргамни болоогүй, тиимэһээ мүнөө зарим хэды асуудалнуудые Танда табяа һаамни, болохо гээшэ гү?

В. Амар мэндэ, Галина Александровна. Би ехэл урматайгаар танай асуудалнуудта харюусахаб. Юуб гэхэдэ, Танда Бурханай зарлигаар иимэ ехэ эди шэди үгтэһэн байгаа, үшөөшье үгтэхэ юм байна. Та Буряад орондоо мэдээжэ болохот. Хари гүрэнөөршье нэрэтнай дуулдаха.

Т. һайн даа. Гарахаа байһан Улаагшан Үхэр жэл Газар Дэлхэйн хүгжэлтэдэ, Россида, Буряадта ямар үүргэтэй байха гэжэ һананабта?

В. Энэ гараха жэлдэ Газар дэлхэй дээрэ номгон, үлүүсэ ехэ һандарал, эбдэрэл үзэгдэхэгүй байна.

Харин Россида гаража байһан жэлэй үнгэртэр эршэмтэй ехэ хубилалтануд болохонь. Мүнөө үедэ Россида һуудаг арад зон ехэл хэсүү байдалда байһаар. Зүгөөр энэ жэлэй тэн болотор тад ондоо мэдээн үзэгдэжэ, ажабайдалтнай һайн харгы руу орожо эхилхэнь. Одоол Россие дахин һэргээжэ, тэрэниие шадалтай, хүсэ ехэтэй болгожо шадаха хүбүүд олдохонь.

В.Д. (редакциһаа: оршуулагша, энэ статьягай автор) Вангада ябууд асуудал табиба: "Чечня ямар хуби заяатайб?"

В. Политикада орохогүйб, таниие тиимэ асуудалнуудаар бү һонирхыт гэхэ байнаб.

Буряад арадай дэбисхэр гээшэ үнэр баян, хэшэгтэй газар байна. Арад зонтнай бэлигтэй хурса, һонирхомоор, һайн һайхан, эелдэр сэдьхэлтэй, зантай улад байна гэжэ мэдэбэб. Байгалай үмэнэхи хүн зон мүнөө сагта баһал хүшэр байдалда ерээд ябана. Зүгөөр һайн хубилалтануд эндэтнай болохо.

Таанар үзэсхэлэн һайхан орон нютагтайт. Танайхиһаа гоё байгаалитай булангууд Түби Дэлхэй дээрэ үгы хэбэртэй. Ой модото үргэн ехэ тайгатай, дэлхэй дээрэ гансахан зэндэмэни һайхан Байгал нуурттнай танай сэнгүй үнэтэ баялигууд гээшэ. Буряад, ород болон бэшэ яһатанай зон Буряад орондотнай ходо хэзээдэ эбтэй эетэй, үгэ нэгэтэй ажана амгалан ажаһууха.

Буряадтатнай удангүй ехэ һайн хубилалтануд боложо эхилхэ гэжэ таниие баярлуулха хүсэлтэйб. Ажабайдалтнай омогорхомоор аша үүргэтэй болохо. Хүндэ хүшэр байдал дабагдажа, таанарай дахин жаргалаа эдлэжэ һууха сагтнай ерэхэ.

Буряадта, оршон тойрондотнай ямаршье аюулта ушарнууд болохогүй.

Т. Энэ дүүрэхэеэ байгааша мянган жэлэй литын хаһатар Байгаали ямар нэгэ нюусаяа хүн зондо нээхэ гү?

В. Галихан, (шамда иигэжэ бага балшар наһанайшни нэрээр хандажархибаб, хүлисөөрэйш, эжы, абашни иигэжэ шамаяа нэрлэдэг һэмнай даа), энэ мянган жэлэй тоололгын үнгэртэр Байгаали ямаршье нюусаяа нээхэгүй, бүхы юумэн өөһэдынгөө гуримаар лэ һубариха.

("Байкал-Космос-Байкал" гэһэн газетын 3-дахи номерһоо абтаба. Энэ хөөрэлдөөндэ хабаадаһан тус газетын В.Ц.Дабаев энэ материал буряадшалба).

(Түгэсхэлынь хожом гараха).

Тоонто

Гутай һууринай байгуулагдаһаар 60 жэлэй ойдо

ТООНТО НЮТАГНАЙ ТООҺОГҮЙ ҺАЛБАРАГ!

Хёлго хатан эжы гэгдэдэг ехэ мүрэндэ шудхадаг гурбан голой бэлшэрээр хори 11 эсэгын гушад болон хуаасай хоёр отогой зон хэр угһаа ажаһуудаг байгаа юм. Чингис хаан Хайсхар хүрөөд, "Хори буряадай баруун заха хүрэбэб" гэһэн гэдэг. Заряа хаан гэжэ шобхогорхон хадын үхэр шулуунууд дээрэ Чингис хаанай өөрынь һууһан, моринойнь табгайн мүрнүүд бии гэлсэхэ. Гутайнхид Заряа хаанаа гансал дурдалгадаа нэрлэдэг, " тахижа болохогүй, уһан дэлбэрхэ" гэдэг байгаа. Баруун хажуудань дээдэ үеын монголшуудай хүүрнүүдые хадагалһан хүнөө шулуунууд добо газарһаа бултайдаг. Зүүн хажуудань эндэ-тэндэ - ногоон талмайнууд. "Тэнгэриин хүүхэдэй наададаг газар, һэндэжэ болохогүй", - гэжэ үбгэд, хүгшэд ехэл хоридог һэн. Ехэ-Гутайн баруун бэеэршье обоо шулуунууд элбэг бэлэй. Һүүлдэнь уһаяа хаажа, плотина барихада, тэдэ шулуунуудые хэрэглээ гэлсэгшэ.

Гутай нютагай урданай түүхые уудалаа һаа, угаа баян ааб даа.

Гутайн зон урдандаа ехэл таруугаар һуудаг байгаал даа. Баруун-Гутайда (мүнөө Новосретенка, Мотня гэжэ ород һууринууд тэндэл оршодог) Жараанай-Үбэр гэжэ газарта Дамбаатан, Хүүгэйтэн, Цэбэгтэн, Доотон, Доогойн хоёр хүбүүд - Балюутан, Цэрэнтэн, Дашын Шагдартан, Степанхатан, Дэнжэдтэн гээд һуудаг байгаа.

Доо гээшэ ехэ баян, шадалтай, олон малтай, адуутай айлайхи байһан юм гэдэг. Үхэрэйнгөө тоое зуу хүргэхэ гэжэ өөнэдынгөө мал алажа эдидэгүй, борхообходо гарахан мори шэмээшэгүүдһээ асаржа үүсэлдэг байгаа юм гэдэг. Малайнгаа зуу болоходо, нэгэ хүгшэн үнеэнэйнгээ зогдор отолжо һанжуулаа ха. Хэды зогдортойб, тэды зуун малтай гэжэ хүн хараад мэдэхэ байгаа. Хоёр хүбүүдээ айл болгожо һалгаахадаа, 30-30 адуу, 50-50 үхэр, хэдэн зуун хони үгэһэн юм гэжэ хүгшэд хөөрэдэг һэн. Доогой Цэрэн гэжэ хүбүүн модошо ехэ дархан байгаа. Тэргэ дархалхадань, хорообхо соонь уһан тогтошодог һэн ха. Тэргынгээ оёорые нюусаар хоёр дабхараар хэжэ, монгол-хитадай аралжаа наймаанда ошожо, тэндэһээ асардаг байгаа гэдэг. Тиигэжэ ябахадаа, тамуужанда нэгэтэшье баригдаагүй юм.

Гурбан Гутайда хубисхалай һүүлээр арбаад хотон байгаа. Дээдэ хотон, Дунда хотон, Доодо хотон, Нарин-Гутай, Баруун-Гутай, Дэрһэн-Булам, Шаан-Добо, Гутайн-Адаг. Хотон бүри 10-10-аад айл.

Нарин Гутайда Нарин Бадматан, Мүнхэ баабайтан, Будажап абгайтан, Тогоошо абгайтан, Дугдан абгайтан, Сүлтөөм абгайтан гэхэ зэргын айлнууд һуугаа.

Гутайн-Адагта - Сандаг абгайтан, Бамбаатан, Дүүдэйтэн, Даниваатан.

Баруун-Үбэртэ - Балдантан... (хөөрэжэ үгэгшэд энээнһээ ондоо нэрэ һанажа ядаа).

Дэрһэн-Буламда - Содномтон, Дархан Дамбатан гэхэ мэтэ.

Хүгшэд олон зониие һананагүй даа. Заримашуул Монгол руу зөөшэһэн, нүгөөдүүлынь сүлэлгэдэ ябуулагдаһан байна. 3-4 айл сүлэлгэһөө бусажа ерээд, мүнөө үри саданарынь нютагтаашье, Улаан-Үдэдэшье һайн һуудаг.

Гушаад онуудай эхеэр Гутайда ТОЗ болон "Ажалай туяа" гэжэ коммуна эмхидхэгдээ. Хамаг малаа коммунада тушаагаад, тэндэһээ үдэрэй 1 литр һү абадаг болоһон үе байгаал даа. Тиигэжэ байтар, Карл Марксын нэрэмжэтэ колхоз бии болоо. "1937 ондо барандаа нэгэ газарта зөөжэ ерээд, энэ һуурин бии болоод, анхандаа таража һууһан зон 60-80 соото газартай боложо, үйлсэлжэ һууһамди",- гэжэ минии хөөрэлдэһэн хүгшэдэй нэгэн хэлэнэ бэлэй.

1936-1937 онуудта олон хүн хамалганда абтаһан, зариманиинь тэндээ хосорһон байна. Тэдэнэртээ дурасхаалай хүшөө табиха һанаатай мүнгэ суглуулһан аад, мүнөө хонжэн, абяа аниргүй.

Эсэгэ ороноо хамгаалгын Агууехэ дайнай эхилхэдэ, олон хүбүүд сэрэгтэ татагдаһан юм. Зариманиинь шархатаад, ордентой, медальтай, мэндэ бусажа ерэһэн ааб даа. Арбаад хүбүүд бусаагүй. Тэдээндэ нэгэ бишыхан хүшөө бодхоогдонхой.

- Хүдэр шанга хүбүүдээ алдаад, нютагтаа үлэһэн зоной хүзүүн дээрэ гайтайхан хүндэ ашаан буугаа һэн даа. Үхибүүдтэ хөөрэхэдэш, ухаан соонь тогтодог юм гү, али үгы гү? - гэжэ үндэр наһатай хүгшэн, колхозойнгоо бэрхэ ажалшадай нэгэн ябаһан Хандажапова Цыпилма хээтэй хөөрөө һэн.

Үнэхөөрөөшье, хаанахишье нютагта һэнэгтэй хамаг эрэшүүлэй сэрэгтэ мордошоходо, нютагтаа үлгэ-һалга үбгэд, хүгшэд, үхибүүд лэ үлөө һааб даа. Хүсэд хүдэржөөгүй, үшөө мэнгээрһэн яһатай 13-14-тэй хүбүүд, басагад морин анзаһаар газар хахалха. Ажалай журам шанга даа. Газар хахалха нормо ехэ, морин эсэхэ. Бэрхэ хүбүүд эмниг мори һургажа, гурбадахи моритой боложо, нормоо дүүргэхэ. Залуу басагад мори һургажа шадахагүй хадаа ехэл зобохо. Тиихэдэнь хүбүүдһээ морииень буляагаад, басагадта үгэхэ. Хүбүүд дахин эмнигые һургаха. 15-20 анзаһанай ябахаар газ-генератор, ЧТЗ гэжэ муухан тракторнууд байха. Тэдээндэ жэжэ түлеэн хэрэгтэй болохо. Һургуулиин бишыхан һурагшадые заража, түлеэ тайруулха. Юрын түлеэнэй полеэнэһээ хэдэн дахин богони, хоёр гарай хюрөөгөөр тиимэ юумэ тайрахада, хэды шэнээн хүндэ, хашартай байгаа гэхэбта? Мүн ногооной ургаадүйдэ сабшаланай газар дээгүүр хэбтэһэн шулуунуудые түүлгэхэ. Олон хүүгэдэй гар "хоротой", ехэл юумэ тэдэ хэдэг байгаа бшуу даа. Баһа үхибүүд зумбараануудые (газар нютагта үрхэ гэдэг ха) алажа, арһыень тушаадаг нормотой бэлэй. Мүн лэ һургуулиинхид хабартаа, намартаа таряалан дээрэ хоолос түүжэ, тэдэнээ амбаарта тушаадаг һэн.

Үбһэ сабшаха хаһын эхилхэдэ, хүлөөрөө дүрөөдэ хүрэхэгүй үхибүүд бухал шэрэхэ. Ехэшүүлээр тон адли бүхэли үдэртөө ажаллахал даа.

Хатаһан үбһэеэ тармажа, бухал табихыень залуушуулые намнадаг бэлэй.

Үбэлдөө модоной бэлэдхэлдэ үнөөхил залуушуул зарагдажа, Хандагатайн гү, али ондоошье леспромхоздо эльгээгдэхэ. Заганай дабаанай харгые хоёр талаһаань заһадаг байгаа. Хойноһоонь Мухар-Шэбэрэй залуушуул ерэхэ. Урдаһаань - бэшүүрэйхид. Тиигэжэ хоёр аймагай залуушуул танилсажа, гэр бүлэ болодог ушар байгаа дэншээ. Тиигээд Дулма хээтэй шомшорхо:

- Энэ юу хэжэ байһан үхибүүдбта? - гээд гонзогорхон модоор буруздаагай хоорондохи гүнзэгые хэмжэхэ.

Трактористнуудта учётчик Сандаг абгай тон гамтайгаар харшиин хубааха. Тэрэ үедэ хоёр боошхо харшиин Хуниһаа (Куналей) паар морёор асарагдадаг байгаа. Сүүдхэ соо тэрэнь хүрэхэ ёһотой һэн. Бишыханаар газарта харшиин дуһааһан хүндэ өөр дээрэнь ашажархиха юм ха.

Һууринай урда тээ Номгон (Эрдэнийн) Чимитцу газар хахалуулаад, хэдэн һамгадые дахуулаад, колхоздоо ехэ огород тариһан юм. Юу таридаг байгааб гэбэл, хартаабха, капуста, морхооб, мангир гэхэ мэтые. Доржо дархан гэжэ алдаршаад, Шэбэртэдэ һуудаг байһан хитад хүнһөө хэшээл абажа, газарай эдеэ яагаад ургуулхаб гэжэ ойлгодог байгаа. Капуста дабһалха, хартаабхынгаа үрэнэ хадагалха мэтын ажал байха даа.

Һүүлдэнь Чимитцу Эрдынеевна малай фермэ даагшаар ажаллажа, баһал амжалта туйлаа юм.

Тэрэ үедэ колхоз 100 адуутай, мүн үхэрэй, хониной, гахайн, тахяагай фермэнүүдтэй байһан байна. Зүгын зуугаад гэртэй (пасека) байгаа. Мүнхэ баабай гэжэ үндэр сагаан үбгэн зүгын тоһо (мёд) гаргахадаа, шахадаһыень үхибүүдтэ үгэдэг бэлэй. Харин зүгынгөө тоһые үрэндэ тушааха даа.

Тэрэ үедэ бэлэдхэлдэ (заготовко) гээд, хамаг эдихэ юумые хуу хамажа абадаг байһыень намһаа дээшэ, минии үеынхид һайн мэдэхэ: үндэгэ, мяха, тоһо, һү, арһа...

- Зарим үедэ гуталай улашье хэхэ арһан олдохогүй. 1953 оной сентябрьһаа байдалнай яһала һайжараа агша һэн. Тиигэжэ байтарнай, Хрущёвнай гэнтэ зангаа хубилгаад, хамаг малыемнай хуу үгы хүүлэжэ захалаа һэмнай даа. Һөөргөө артель шэнги болошоо: 1 үнеэтэй, 2 буруутай бологдоо. Хони үсөөрүүлээ. Нэгэл гахай барихаш. Ямаадаа хуу тушаагаабди, - гэжэ ажалай ветеран, 86 наһатай Хандажапова Цыпилма хээтэй намда хөөрөө һэн. - Үмсэ байхадаа, бүришье тулюур байдалтай байгаа хүмди даа. Баян үгытэйгээрээ газар дээрэ аягаа табихаһаа наагуур сай уужа байһан саг байгаа. Совет гүрэн тогтоод, хэдэн арбаад жэлэй туршада һайн болоһон юм гээшэ. Мүнөө юун гээшэб? Табан жэлэй хугасаада хамаг юумэн хуу һандаргагдаа. Малшье үгы, газаршье бага.

Саашань хөөрэхэдөө, тэрэ иигэжэ мэдүүлээ һэн:

- Үнэн дээрээ Баруун-Гутай манай анханай нютаг байгаал даа. Тэрэ һайн газарыемнай шэмээшэгүүд буляаха тооной абаһан юм. Хамаг һайн гэр байраяа шахуу худалдаад, эндэ ерэжэ түбхинэһэн зомди даа...

Гутайн коммунын түрүүлэгшэ Очиров Номогон байгаа. Колхоз болоходо, олон түрүүлэгшэнэр һэлгэлдэһэн байна. Тоолобол, Очиров Мэжит, Цыбикжапов Данзан, Цыренов Еши, Цыбиков Жалсарай, Содномов Гомбо, Базарон Эрдэни гээд тоологдохо.

Шэбэртын, Дабаатын колхозуудтай Карл Марксын нэрэмжэтэ колхозыемнай нэгэдүүлжэ, "Коммунизм" колхоз бии болгоо. Цыбиков Ёндон, Гармаев Митап, Маников Василий гэжэ байжа, нютагайшье, ерүүлшье хүнүүд колхозой правлениин түрүүлэгшэнэр ябаа. Юмсунов Балданай түрүүлэгшэ байха үедэ колхознай Бэшүүрэй совхоз болгогдоо бэлэй. Бэшүүрэй совхозһоо һүүлдэ Бодонгуудай совхоз таһараа һааб даа.

Энэ үедэ Гутайн олон айл Шэбэртэ руу нүүһэн байха. Тиигээд Гутай бага һууринуудай тоодо орожо, үгы болохо тээшээ дүтэлөө һэн. Галуута-Нуур, Улаан-Үдэ руушье ошоһон зон байха. Нэгэ хирэ оройдоол 20 гаран үрхэтэ айл Гутайда үлөөд байгаа. Тиигэжэ байтар, бага һууринуудые һэргээхэ хүдэлөөн эхилжэ, зарим залуушуул нютагаа бусаад, гүрэнһөө ссуда абажа, гэр баряа, түбхинөө.

Һургуулиин тухай ондоо хөөрөөн соо хэлэгдэхэ. Харин нютагаймнай клуб хайрын орон болонхой. Гутайда фермые даагша байһан Мункуев Доржын оролдолгоор оройдоол 1961 ондо баригдаһан клуб хэдэн жэлдэ эзэгүй байжа, үһээнь үмхиржэ унаа. Доржо Мункуевые нютагай зон һайхан үгөөр дурдадаг юм. Тэрэнэй ажаллажа байхада, һаалишад совхоз соогоо шалгаржа, "коммунис ажалай бригада" гэһэн "үндэр солодо хүртэһэн алдартай...

Гансахан бэшэг соо нютагай бүхы түүхые багтааха гээшэ хэсүү. Гэбэшье оролдогдобо.

Энэ бэшэг бүрилдүүлхэ хэрэгтэмни сэгнэшэгүй ехэ туһа хүргэһэн нютагайнгаа үндэр наһатанда, онсолбол, 80 гаратай Будытова Борхойдо, 86-тай Хандажапова Цыпилмада, эгэшэ, дүүнэр Степанова Цыпилма, Дулма гэгшэдтэ, Гылыков Цыренжабта, Очиров Чимит-Дугарта, Бадмадоржиева Цыренцуда гүн сэдьхэлэй баяр хүргэнэб.

Тоонто нютагнай тооһогүй сэбэрээр саашадаа һалбараг лэ!

Г.ОЧИРОВА,
Буряад Республикын гүрэнэй архивай хүдэлмэрилэгшэ.

ЗУРАГУУД ДЭЭРЭ: огородой бригадын бригадир, МТФ-е даагша ябаһан Ч.Э.Эрдынеева (наһа баранхай); ажалай ветеран Х.Ц.Хандажапова; залуухаанаар бригадир боложо, олон жэлдэ ажаллаһан Чимит-Дугар Очиров (баруун гарһаа).

Үран үгэ

(Үргэлжэлэл. Эхинииньмартын 12 - hоо июлиин 17 хүрэтэр "Дүхэригэй" дугаарнуудта).

Кайенн - Ц. Жамцарано

Хуушан монголhоо Чингис ***Гомбоин*** *буряадшалба*

Уужам таhалга соо Жаные түлхин оруулба. Дахажа ябаhан, Жаные бариhан зон ямаршье сүүдгүйгөөр тэрэниие алаха hэдэлгэеэ орхёогүй - хэдэн тээhээнь шэмхэнэ, шаана. Хоёр сэрэгшэд Жаные тэдэнэй гарhаа буляан абажа, тусхай ендэр дээрэ hууhан судьянуудта дүтэлүүлбэ. Бэшэ сэрэгшэд уур сухалаар билтаржа байгаа олон зониие номгоруулжа захалба.

АРБАН ЗУРГААДАХИ БҮЛЭГ

ХҮХЭ МОНГОЛНУУД

Сэрэгшэд зониие арайш гэжэ номгоруулжа, саг зуура энэ таhаг соо хон жэн болобо. Энэ үедэ Жана эндэ hууhан зонуудые хаража үрдибэ. Урдань ендэр дээрэ hууhан судьянууд торгон шара хубсаhатайнууд, малгайнуудынь үндэр, хара лентээр хүбөөлhэн, тэрэ хүбөөень тархиинь ара талада эрбээхэйн далидал нарбайна. Эдэ зоной ахалагша муухан монгол хэлэн дээрэ Жаные бадашаба:

- Хойто зүгэй зэрлиг хүбүүн (варвар) үтэр түргэн үбдэг дээрээ сүхэрин hүгэдэ!

Хуушан, юумэнhөө айдаггүй, түхэлдөө орohон Жана омогоор харюусаба:

- Хитад судьянар! Би мусульман шажантай хүнби, тиимэhээ гансал Аллах бурханай урда, тиигээд минии эзэн Илагдашагүй Тэмүүжэнэй урда үбдэгөө нутылгадаг хүнби!

Эдэ үгэнүүдые дуулаhан сугларааша олон зон хүүелдэн, оог хашхараа табилдаба.

- Шагнаба гүт? Энэ өөрөө гэмээ мэдэрбэ. Нюусаяа хэлэбэ! - гээд судьянаршье хашхаралдаба. - Өөрөө хэлэбэ ха юм. Манда бүгэдэ эли болобо. Шиидхэбэрил абаха хэрэг үлөөд байна, - гэлдэбэ.

- Соносожо бай, монголой дээрмэшэн! - гэжэ судьянуудай ахалагша үгэеэ эхилбэ. - Үглөөдэр шамай сохижо зобоогоод, нүгөөдэр шамай боожо алаха!

Судьянуудай нэгэн томо саарhа абаад, биирээр юушьеб зураад, хара тамга табиба. Ахалагша судья Жанада хандаба: " Хэн гэжэ нэрэтэй, хэн юун гээшэбши? Харюуса бушуу!"

Балай саашалыень бодомжолонгүй, Жана сэхэ руунь табиба: "Би Жана гээшэб. Эктельмигэй хүбүүнби, Зэбын тугшан гээшэб!"

Зэбын нэрэ дуулахатаяа хамта сугларагша зон дахинаа галзуурба, Жанада гар хүрэхэ гэжэ урагшаа дугташалданад. Арай шамайхан зэбсэгтэ сэрэгшэд зониие номгоруулба. Энэ үедэ ахалагша судья hуурihаа бодожо, юушьеб даа хитадаар уншаба. Сугларhан зон баяртайгаар хашхаралдан, тэрэ үгэнүүдыень шагнаба. Шуурянай замхаhанай хойно баhа нэгэ судья ядуухан монгол хэлэн дээрэ Жанада ахалагша судьягай шиидхэбэритэй саарhа оршуулан үгүүлбэ:

"Дээдэ түрэлтэ Дундада ба Огторгойн хаан түрын императорай нэрээр би, Ганг-чеу хотын ахалагша судья, иигэжэ тогтоол абабабди. Соносожо, шэшэрэн-hалганан дээдын зарлиг хадуужа аба! Нүгөөдэр үдын тэн багаар монголой дээрмэшэн, зэбүүрхэмэ муухай Зэбын барлаг, хойто зүгэй варварнуудай тагнуулшан Шара талмай гэдэг хотын түб газарта сахада үлгүүлэн хосорхо!"

Эндэ сугларhан улад мүн лэ баярай хашхараагаар энэ үгэнүүдые уттаба. Хүнэй гэмтэй гэмгүйе элирүүлжэ, шиидхэбэри абадаг суглаан дүүрэбэ. Зүгөөр үнэн бэеэ бэелжэ, энэ хүлеэгдээгүй ушарhаа гараха болгоомжо үгы гэжэ тухайлаашье hаа, огсом тодо хоолойгоор Жана хашхарба.

- Хара нохой! Юун муухай худалшан гээшэбши! Яагаад намайе монголой тагнуулшан гэхэ болобош? Энэдхэг оронhоо онгосоор ерэhээр би часшье танай хотодо болоогүй байнаб. Намайе доромжолhонойнгоо түлөө, Зэбэ баатарые доромжолhоной түлөө харюусаха болохот!

Зэбэ гэhэн зэбүүрхэмэ нэрэ дахин дуулаhан зон баhал гааралдаба. Судья тэмдэг үгэжэ, Жаные абаашагты гэжэ захирба. Сэрэгшэд Жаные хоёр тээhээнь баряад, галзууржа байhан зонууд соогуур харанхы хаалта абаашан хаяба. Хаалтын үүдэ газаahаань хүшөөд, сэрэгшэд саашалба. Хаалта соо харанхы, нойтон, хүйтэн. Сүлөөтэ талын хүбүүн энэ харанхы муухай хаалта соо хаягдаба. Толгойн саазада хүртэбэ. Юунэй түлөө, ямар гэм хээ гээшэбиб!

Одоол бүхы наhандаа харанхы түрмын оёорто хаягдахаяа ходо айжа ябадаг сүлөөтэ хүбүүн юун тухай бодоноб, яажа мэгдэнэб гэхын бэрхэтэй!

Нюдэнэйнгөө харанхыда халта дадахадань Жана энэ түрмэ-хаалтаяа шэртэн шэнжэлбэ. Ханада дээхэнүүр нэгэ заахан онгоошхо нүхөөр үдэрэй толон халта бүрэг-бараг гэхые обёорбо. Тэндэнь толгойншье багтахагүй сонхошуу юумэн түмэр решёткоор бүглэгдэнхэй. Жана тэмтэрэн тэрэ толон тээшэ дугташаба. Энэ үедэ араhаань хэншьеб даа монгол хэлэн дээрэ хошонгуу зугаатайгаар үгүүлбэ:

- Эй, ши, нүхэн соохи нүхэр минуу, нюураараа нам тээшэ эрьелдыш! Энэ муухай хитадууд манай хаалтада баhа хэниие хаяба гээшэб? hонирхоноб!

Жана залд гэжэ абаба:

- Аллах бурханаар, тэрэнэй пророк Магомедээр тангаригланаб, - гэжэ баярлаhаншье, гайхаhаншье янзатай hүхирбэ. - Энэ Маргузай зэбсэг баряаша Этьен французай хоолойдо ямар адли хоолойб!

- Шүдхэр абаг! Энэ Жанын, Хара рыцариин хоолой бэшэ аал!?

Тэдэ хоёр шангаар тэбэрилдэбэ. Жана үбдэг дээрээ сомсойн hуужа, дээдэ бурханда иимэ газарта, иимэ hанагдаагүй хүнтэй ушарха золтойдоо баясан мүргэбэ.

- Нүхэр минуу, хэлыш түргөөр, ямар тиимэ аза талаангаар эндэ намтай ушарба гээшэбши? Юунэй түлөө шамай энэ харанхы нүхэндэ хааха болооб?!

- Тиихэдээ та нээрээшье юунэй түлөө энэ хаалтада хаягдаhанаа мэдэнэгүй гээшэ хат. Мэдэнэгүй гүт? - гэжэ Этьен асууба.

- Үгы, оройдоошье мэдэнэгүйлби, - гэжэ Жана харюусаба. - Энэ үглөөгүүр Энэдхэгhээ ерэhэн онгосohоо газарта буужа, хонохо газар хаанаhаа олохобиб гэжэ асуухадамни иимэ юумэн болоол даа.

- Ямар хэлэн дээрэ дуугараа hэмта?

- Монголоор лэ бэд даа. Теэд асуужа дүүргээгүй байхадам, тэндэ тохёолдohон зон намда аhалдашоод, зэр зэбсэгыемни буляажа абаа.

- Та ехэл аза талаантай хүн байнат! Яажа таниие тэндэтнай удара татаагүй гээшэб? - гэжэ гайхангяар Этьен hураба.

- Юунэй аза талаан гэнэш! - гэжэ Жана гомдонгёор үгүүлбэ. - Би хэндэшье хургааршье хүрөөгүйб. Харин намда добтолжо сохёод, hүүлдэнь сүүд абаашажа шиидхэбэри гаргахадаа, түрүүн зобоохо, бэе мүсыемни гэмтээхэ, hүүлдэнь сахада боожо алаха гэхэдээ, аза талаан гээшэ аал? Иигэжэ хэлэхэдээ, шимни ухаа муудаа бэшэ бэзэш?

- Үгы, ухаамни hонор, - гэжэ үнэн зүрхэнhөө Этьен харюусаба. - Та мүнөө гурбан hара соо хүреэлэгдэ байhан Хитадай ниислэл ерээд, маанадта сохигдожо, үглөө мүнөө абтахаяа байhан хотын зондо монгол хэлэн дээрэ үгүүлхэдэтнай тэдэ яаха байгааб? Толгойн саазада хүртэhэндөө бү гайхагты.

- Юушье ойлгоногүйб. Юун тэрэ "бидэ хүреэлээбди, манда сохюулжа байна" гэhэн үгэнүүдшни юун бэ? Бидэ гэхэдээ хэнээ хэлэнэбши, анда минуу?

- Бидэ гэжэ гү? Зүб даа. Бидэ, хүхэ монголнууд! Бидэ хамаг түби дэлхэйе хаман абаха хүсэтэй, бидэ илагдашагүй Тэмүжэн эзэнэй үнэн зарасанар гээшэбди, - гэжэ хоолойн шадал байна гэжэ Этьен шангаар хашхарба. - Зүб даа, танай анханда анда болohон хүхюу Этьен, зугааша Этьен тандал адли Хүхэ Монголой Хүхэ туг доро дабшана. Би мүнөө Зэбэ-Шонын сэрэгэй буу зэбсэгэй ахалагша, хото балгаануудые буталан абадаг мэргэжэлтэн гээшэб.

Хэлэшэгүйгөөр баярлаhан Жана хашхарба:

- Аллах бурхан, тэрэнэй пророк Мухаммед мандатугай!

Хаалтын үүдэндэ ошожо ерээд тэрэниие үдьхэлжэ захалба:

- Эй, бузар хитадууд, аймхай нохойнууд, - шэшэрhэн хоолойгоор зүрхөө хүдэлгэн hүхирбэ. - Би мүн лэ Хүхэ тугай сэрэгшэн гээшэб! Хүхэ монголнууд хэтэ мүнхэдөө мандаха болтогой! Энэ хана бута сохин газаашаа, сүлөөдэ гарая, - гэжэ Этьендэ хандаба.

- Хаана байhанаа мартаа гүш? Хананнуудынь бэхи ха юм, - гэжэ Этьен уйтайгаар харюусаба.

Энэ үедэ газаа айхабтар шанга абяан гараба, газар тэнгэри хоёрой ниилэжэ байhан юумэдэл түршэгэнөөн, таршаганаан зэдэлээд, уйтан онгоошхоор гал дүтэлэн туяарба.

- Энэ юун боложо байна гээшэб? - гэжэ энэ шуурянхүүеэнhээ халта сошод гэhэн Жана нүхэрhөө асууба.

- Энэ хадаа минии оньhон зэбсэгүүд хүдэлжэ захалба гээшэ, - гээд Этьен харюусаба. - Минии түhалагша Ахмед Перваначи миниингээ хэдэг ажал ябуулhаар гээшэ. Энэ хадаа манай хүхэ монголнууд энэ хархис хитадуудай хотын бэхи хананнуудые бута сохидог хэрэгсэлнүүдтэй. Мүн баhа галтай бочконуудые хана дээгүүр хото балгаанай гудамжануудаар шэдэдэг оньhожоруулганнуудтай юм. Үхэhэн адуу малай hэе мүн лэ тиигэжэ хото руу шэдэжэ, тэндэ тахал үбшэ тараахые мүн лэ шададаг болонхой. Энэ мүнөө hүүлшын добтолгын урда иимэ юумэн боложо байна гээшэ, - гэжэ Этьен Жанада ойлгуулба.

Зүб даа, энэл ха юм Жаныа дүүргэhэн, Тэмүүжэн хаанай тэрээндэ даалгаhан даабариин үри!..

- Ши мүнөө яажа хёморгоондо абтабаш, хайшан гэжэ энэ харанхы хаалтада хаюулбаш?- гэжэ Жана асууба.

- Энэ бүхэ хананнуудые хаанань тэhэлээ hаа, дээрэ гээшэб гэжэ мэдэхэеэ үсөөхэн сэрэгшэдтэй хотын ханада дан дүтэ ерэшэhэн байгааб. Дайсад маниие обёороод, гэнтэ добтолжо, манай үсөөхэн сэрэгүүдые алаа, заримыемнай барижа, манда түhалхаяа ерэhэн гол сэрэгэй дүтэлхэдэ, hөөргөө хотоёо хорожо зугадаа. Талаамни болоходоо, хитадууд намайе Ганг-чеу хотые хүреэлээд байhан монгол сэрэгэй үхэр буугай (артиллериин) дарга гэжэ мэдээгүй. Үгы hаа, арhыемни амидыгаар хуулажа абаха hэн ха. Зүгөөр би үхэлhөө айнагүйб. Минии заабари дүүргэжэ, түhалагшамни Ахмед Перваначи хотын бүхэлhэн ханын доогуур нүхэ малтажа, ехэхэн даряар тэhэрхэ зүйл бэлдээд, мэнэ hаяар тэhэлхэеэ бэлдэжэ байна ёнотой.

Удангүй Хара Хитадай ниислэл Ганг-чеу илагдашагүй монголой гарта орохонь дамжаггүй. Манай сэрэгые Зэбэнойон, Алаг мэтэ баатарнууд толгойлно ха юм, - гэжэ Этьен омогтойгоор хөөрэбэ.

- Алаг мүн лэ эндэ гү? - гэжэ Жана баярлан асууба.

- Тиимэ даа. Түрүү сэрэгэй (авангардын) хэhэгэй мянгаи сэрэгшэдэй дарга. Харин энэ ниислэл хото хүреэлээдбүhэлөөд байhан хамаг сэрэгые Зэбэ-нойон ударидана. Эндэ hаяхан, долоон хоног болобо ха, Хитадай императорай хүбүүн Зэбэ-нойондо иимэрхүү удхатай бэшэг эльгээгээ hэн: "Бидэ шамайе үгытэй хүн гэжэ соносообди. Дахуулhан сэрэгээ hөөргэнь бусаажа, манай ниислэл хотые сүлөөлөө hааш, бидэ шамда наhанайш баялигые, алта мүнгэ, адуу мал үгэхэбди.

Урал үгэ

Сэрэгээ хуряажа абыш!" Харюудань манай жанжан иигэжэ харюу үгэhэн байна: "Би шамайе нээрээшье айхабтар баян хаан гэжэ дуулааб. Зай, тиимэhээ Ганг-чеу хото эзэлэн абахадаа, би шамайе тэмээнэй бүхэнhөө үлгэжэ-боожо алахаб. Үгэдөө хүрэхыемни мэдэжэ бай!"

- Зүб лэ даа! Зэбэл хадаа Зэбэ! - гэжэ Жана баяртайгаар миhэрбэ.

- Маргуз андамни хаана гээшэб?

- Маргуз гү? Баhал маанадаар! Тэрэмнай Алагай ударидадаг мянганай нэгэ зуун кереит сэрэгэй дарга. Мүнөө Маргуз хэбтэриин болоод байна - сээжэеэ шархатаа. Алаг нэгэ мэргэжэл ехэтэй эмшые олоод, Маргузые хүл дээрэнь гаргаха гэжэ тэрэ эмшэдэ захирал үгэнхэй. Эмшын хэлэhээр, Маргуз андашни hаяын сагта хүл дээрээ гараха байха. hаяхан уулзахадам, бэень яhала hайн боложо байна бэлэй.

- Тиихэдээ кереидүүд манай тала баридаг улад болоно ха юм?

- Юун манай тала баридаг зон гэжэ? - Этьен үгүүлбэ. - Тэдэшни ёhотой манай улад гээшэл - монгол аймагай зон. Манай эзэн императорай харьяатад, тэрэнэй үнэн зарасанар гээшэ. Гансал кереидүүд бэшэ, мүн аруулууд, уйгарнууд, наймангууд, хунгарад улад – бүгэдэ манай аймагайхид - монголнууд гээшэл!

- Эдэнэр бүгэдэ манай Хүхэ Туг доро, манай Ехэ Уласай харьяатад болоно ха юм даа. Харин хүсэ ехэтэ Унг-хаан ба дээгүүр hанаатай тэрэнэй хүбүүн Сэнгүн гэдэгүүд хаана гээшэб?

- Тэдэ хоёр мантай нэгэдэхэ дурагүй байжа үhэрилдөөд хосороо!

- Ай даа, зугааша Этьен, ши минии дуулаагүй юумэ хөөрэжэ, ехэтэ баясуулбаш. Зай, саашань манай аймагай баатаршалгын замые хөөрэжэ үгыш. Яажа, ямар бэрхэшээлнүүдые дабажа, энэ алдар солодо хүртэбэ гээшэб?!

Энэ үедэ газаа газар доhолжо, гэрэй хананууд шэшэрбэ, үндэр орой дээгүүрынь томо-томо шулуунууд нарьян буужа, мэнэ болоод, гэр байра бута буухаар мэтэ болобо - уйтахан онгоошхоор гал дүлэн ялас гэжэ, эдэнэй харанхы нүхые гэрэлтүүлбэ. Халта юумэнэй намдаhан хойно Этьен хөөрөөгөө үргэлжэлүүлбэ:

- Таанадhаа хахасаhанай hүүлээр тамплиернүүдые дахажа, бүгэдэ бидэ Иерусалим хото ябаа бэлэйбди. Тэндэhээ алад саашаа морилжо, Армениин Лаяс гэдэг хото христос шажантай Лев Великий гэдэг императорта зорёо бэлэйбди. Лаяснаа олон бэрхэшээлнүүдые дабажа, Константинополь хүрөөд, баhал саашаа ябаа hэмди. Кипчагуудай орон хүрэжэ, Маргузай тэдэ уладай хэлэ мэдэхэ байhандань, яhала hаадгүй кипчагуудай тала гаталжа, Эжэл гэдэг мүрэнэй эрьедэ оршодог булгарнуудай ниислэл хүрөөд, тэндэhээ башкир, киргиз уладуудай газар дамжан, мэргэдүүдэй орон дайда хүрөө hэмди.

Тэрэ мэргэд (меркит) уладуудай дунда байха үедөө монгол кереид хоёрой хоорондо дайн болоо гэжэ дуулаабди. Кереидүүд монголнуудаар нэгэ хэды тулалдаад, Хулан-Буир гэдэг газарта байлдажа, бута сохигдоо бэлэй. Сэнгүн Түгэд орон зугадажа, тэндээ дээрмэшэдтэ алуулhан байна. Харин Ван-хаан (Унг-хаан) эсэгэнь үнинэй дайсад болохо наймангуудай нютаг тэрьедээд, тэндээ наймангуудта баригдажа, толгойгоо таhалуулhан намтартай.

Сэнгүнэй дүү басаган Чингис хаанай ехэ хүбүүн Жучида хадамда үгтэжэ, кереид монгол хоёр түрэл гарал боложо, нэгэл аймаг арад болоо гээшэ. Кереид Маргуз монголнуудай туг доро байлдаха сэрэгшэн болоо бэлэй. Эзэн-император намайе албанда абажа, хамаг зэбсэг түхеэрдэг, хото хэрэмүүдэй бэхижүүлhэн хананууудые бута сохихо оньhото түхеэрэлгэнүүдые бүтээдэг зоной ахалагшаар табяа бэлэй. Тиигэжэ би монголнуудай сэрэгшэ болоhон гээшэб. Би шэнэ эзэн-императортаа урдань тэдэнэй мэдэхэгүй баллиста, катапульта гэхэ мэтын оньhон түхеэрэлгэ дархалжа үгөөб! Тэрэнэйнгээ түлөө хайрадашье хүртэhэн байхаб, - гэжэ эжэлүүдгүй омогорхон Этьен үгүүлбэ. - 1205 ондо тангут болон татаарнуудтай дайн боложо, манай монголнууд илаа hэн. Мүн хамаг мэргэд, (меркит) татаар уладууд илагдажа, монголнуудай мэдэлэй болоо hэн. 1206 ондо Ононой хүбөөдэ, Дэлюун Болдогто Тэмүүжэн бүгэдэ монголой, татаар болон тюркнүүдэй эзэн-хаан император болоо бэлэй.

Ехэ Асари Хүхочи бөө Тэмүүжэн эзэндэ бүгэдэ арадай урда Дээдэ мүнхэ тэнгэриин зарлигаар илагдашагүй Чингис хаан гэhэн нэрэ соло үгэhэн бэлэй. Тиигэжэ манай эзэн Ехэ уласай (империин) хаан-император гэгдэдэг болоо бэлэй!

- Чингис хаан мандатугай! - гэжэ Жана эжэлүүдгүй хашхарба. - Мүнөө Хүхочи бөөмнай хаанаб?

- hөөргөө тэнгэридээ морилоо, - гэжэ Этьен харюусаба.

Тиигэжэ хэлээд, Этьен Жанада бүри дүтэлжэ, энэ харанхы нүхэн соо эдээнhээ бэшэ хэншьегүй гэжэ мэдэжэшье байгаа hаа, шэхэндэнь шэбэнэбэ: "Хүхочи бөө эзэн хаанай дүү Хасар гэгшын гараар алуулаа. Энээн тухай өөрөө Чингис хаан дүүдээ захираа гэжэ үгэ бии..."

- Юу хэлэнэш?! Эзэн хаамнай дүүдээ Хүхочи бөөе алаха... гэжэ эхилээд, Жана абяагүй болошобо. Чингис хаанай али тухай hүртэй, аймшаттай байhые, гансал эзэн хаанайнгаа нэрэ дуулахадаа, албатанайнь hүгэдэн-hүрдэн шэшэрдэг байhые мүнөө дахинаа Жана мэдэрбэ. Энэ хариин хүмүүн, франк Этьениишье абаад үзэхэдэ, энэ харанхы нүхэн соо хаягдаад, энэ дороо саазалуулхаяа байhаншье hаа, Чингис хаанай захиралтаар Хүхочи-бөөе алаhан тухай гансал шэбэнэн, иишэ-тиишээ айнгяар хараашалан, хөөрэнэ ха юм. Энэ үедэ мүнөө болотор ойндоо хадуужа ябаhан ушарые Жана hанаад абаба. Уулын агы дотор тэрэ мартагдашагүй hүни Тэмүүжэн Хүхочи бөө хоёрой хөөрэлдөөн нюдэнэйнь үзүүртэ харагдан, шэхэндэнь соностоhон мэтэ элихэн hанагдаадхиба. "Тэзд ши өөртөө юу эрихэ байнаш?" - гэжэ Тэмүүжэн тиихэдэ асуугаа бэлэй. Харюудань Хүхочи бөө "энээн тухай хожомоо ярилдахабди" гэжэ хэлээ бэлэй.

Тэмүүжэн дэлхэй дээрэ тэрээнтэй тэн тэнсүү гансахан лэ хүн - Хүхочи бөө би гэжэ мэдэрдэг байгаа болоно. Саашанхи ябадалдань hаад болохо, эзэн хаанай засагые хубаалдаха хүн энэ гэжэ бодоод,

Ехэ Асариие харгыhаа зайсуулаа болоно. hүртэйл байна даа, оршолонто дэлхэй, - гэжэ шэбшэн, Жана маани-тарни уншаба.

Нэгэ хэды абяагүйнүүд байhанай hүүлээр Этьен хөөрөөгөө үргэлжэлүүлбэ.

- 1207 ондо баhа нэгэ хүсэ ехэтэ, баатарлиг аймагтай монголнуудай үүсхэбэ. Дайсад ехэ үсэдөөр тэмсээ hэн. Зэбэ-Шоно, Алаг-баатарнуудай ехэл габьяа гаргаhанай ашаар дайсад илагдаа бэлэй. Энэ илалта туйлаhанайнь түлөө шэн габьяа, шударгы мэргэжэлэйнь түлөө Чингис хаан Зэбые түмэнэй (арба мянганай) дарга болгоо hэн. Алаг-баатар Харуул-ноён (Князь Передовой) гэhэн нэрэ солодо хүртэжэ, мүн тусхай үнэмшэлгэ болгон сагаа мүнгөөр дабтуулhан пайцза шагналда хүртэhэн бэлэй. (Номой авторай ажаглалта: иимэ хоёр пайцза Сибирьтэ олдоhон байна: нэгэниинь алтаар бүтээhэн, тэрээн дээрэнь арсаланай алтан дүрсэ hиилээтэй юм, нүгөөдэ пайцза дээрэнь харсага шубуунай дүрсэ барлагданхай. Эдэ пайцза (толи мэтээр алта мүнгөөр хабтиилгаhан зүйлнүүд) Петербург хотодо хадагалагдадаг байна. Оршуулагшын (Ч.Гомбоинай) ажаглалта: Эдэ бүгэдэhөө XIX зуун жэлэй эсэс багаар зохёогдоhон номой автор Кайенн гэдэг түүхэтэ баримтануудые яhала шудалhан хүн гэжэ тухайлхаар. Илангаяа Рашид-ад-Дин эрдэмтэнэй зохёолнууды уншаа хаш. Мүн Д.Оссоной "Монголой түүхэ" гээшэд удхаараа, тэрэ үеын баатарнуудай нэрэ обог хэрэглэhээрээ ехэ дүтэ. Роман дотор харуулагдаhан хаан, баатар, ваангууд, рыцарьнүүд, хото балагаасангууд нэрэрээшье тэрэ үеын түүхэдэ байhан юм).

- Энэ байлдаан айхабтар шанга байгаа: хоёр талаhаа шуhан нилээд адхараа. Дайсад үсэд шангаар эсэргүүсээ бэлэй, - эдэнэй зориг ехые hайхашаан гайхаhан Чингис хаан тэдээндэ hайн дураараа сухаригты, бидэ таанадые хөөжэ-мүрдэжэ дайлахагүйбди гэжэ долоо дахин дурадхаhан бэлэй. Зүгөөр дайсад зүбшөөнгүй hүүлшын сэрэгшэн хүрэтэрөө тулалдажа, булта хосороо hэн, - гэжэ Этьен саашань хөөрэбэ. - Тэрэл жэл хамаг хиргис аймагуудай ударидагша Уру-хаан диилдэhэнээ мэдэржэ, Чингис хаанай мэдэлтэн болобобди гэжэ тангариг үргэhэн бэлэй. Танай уйгар аймагайхид мүн лэ Монголой Ехэ Уласай харьяатан болохомнай гэhэн мэдүүлгэ манай императорта баряа hэн. Мүнөө танай эсэгэ Эктэльмиг манай Уласай эрдэм бэлиг ехэтэй Елюу Чуцай гэдэгэй туhалагшабэшээшэ тушаалтай болонхой. Эрэлхэг зоригтой танай аха Бэлаа Сүбүдэй-баатарай сэрэгтэ уйгарнуудай мянгата даргаар алба хэнэ. Манай император уйгар аймагаархиниие ехэтэ сэгнэдэг, дээгүүр табидаг гээшэ гэжэ ажагладагби. Танай аймагай Идикут гэжэ ноёндо Чингис хаан өөрынгөө басага хадамда үгэhэн байна.

1210 ондо Дундада Тэнгэриин Улас түрын (Срединное Небесное царство) император тагаалал боложо, тэрэнэй хаан шэрээе эзэлhэн Утубу гэдэг манай Чингис хаанда "намда, Дундада Тэнгэриин Уласай императорта, бидэ монголнууд мэдэлтэй улад гээшэбди гэhэн хайра гуйhан хандалга болон хитадуудта гурбан зуун жэлдэ түлэжэ байhан түлбэри (дань) үтэр түргэн эльгээ" гэжэ эрилтэ хэhэн байна. Эзэн хаан энэ бэшэг абажа, эрилтыень дүүргэхэгүйбди гэжэ шиидэбэ. Иимэ шиидхэбэри абахын урда Чингис хаан хамаг өөрлэгүүдээ, сэрэгэй жанжануудые, сэсэн ухаата туhалагшанараа суглуулжа, зүблөө хээ бэлэй. Бүгэдын дуугаар хитадай эрхэнээ, тэдэнэй дарлалтаhаа гараха гэhэн шиидхэбэри баталан абтаба. Манай Чингис хаан Утубу императорта иимэ харюу-бэшэг эльгээбэ: "Намайе энэ түби дэлхэйн эзэн хаан болохо заяатай хүн гэжэ дээдэ тэнгэриин зальбарал бии юм. Мүнөө минии нэрэ соло дэлхэйгээр суурхажа байнхай. Энэ бэшэг абан сасуу шамайе минии албатан болохом гэhэн гуйлта-мэдүүлгэ барихыеш захирнаб. Энэ захиралтыемни дүүргээгүй бол, би шамда сэрэгээр орохоб. Тэрэ дайнда хэмнай илалта туйлажа жаргахаб, хэмнай бута сохюулжа зобохоб гэhые гансал дээдэ тэнгэри мэдүүжэг!"

Утубу-император уур сухалдаа галзуураашье hаа, гурбахан үгөөр харюу эльгээhэн байна: "Эрилтыемни дүүргэ, үгы hаа, hалагана, шэшэрэ!" - гэжэ бэшээ hэн. Иимэрхүү харюу хүлеэжэ байhан Чингис хаан сэрэгээ хитадууд тээшэ дайнай замаар залахые захирба. Зэбэ-ноён хитадай хото балгаасануудые удаа дараалан эзэлжэ эхилбэ. Би Зэбын ударидалга доро хотохэрэмүүдэй ханые бута сохидог оньhон хэрэгсэлнүүдые эрхилжэ ябааб. Дүшэн хоёрдохи хото хүреэлэн бүhэлөөд байхадаа, Чингис хаан өөрөө сэрэгээ ударидажа, Дайжинг (мүнөөнэй Пекин хотын хуушанай нэрэ) хүрөөд, тэрэниие хүреэлэн байна гэжэ мэдээ абаа hэмди. Иимэ шахардуу байдалда орохон хитадай император яахашье аргань барагдажа, диилдээб гэжэ, мүн арюун hайхан дангина басагаяа Чингис хаанай hамган болгон үгэхэ баатай болоо бэлэй. Хара Хитадай тюрок улад мүн лэ манай албатан болоhоноо мэдүүлээ hэн. Зэбэ-ноён мүн лэ джурджид гэдэг уладые болон солонгосуудые диилэн абаа hэн.

Мүнөө энэ дайн дажар дүрбэн жэл үргэлжэлжэ байна. Энэ Ганг-чеу гэдэг хото Хара Хитадай хаанай эзэлээгүй hүүлшын хото болоно гээшэ. Бидэ энэ хотые үни хада абаха hэмди, зүгөөр бидэнэр далайн онгосогүйнүүд дээрэhээ далай тээhээ добтолхо аргагүйдэжэ тухашараабди.

Зүгөөр Ганг-чеу гэдэгые удаан хамгаалха арга дайсадта үгы боложо байна, тиигээдшье минии хана бута сохидог зэр зэбсэг хэрэгээ бүтээхэл байха...

Энэ үгэнүүдые гэршэлhэн юумэдэл газар тэнгэри хоёрой ниилэжэ байhан мэтэ няжаганаан гаража, оёортонь хаюулаад байhан эдэнэй хаалта хэрэмэй орой катапультаар шэдүүлhэн томо-томо шулуунда дайруулжа, бута hүрэжэ захалба хэбэртэй. Харанхы нүхэнэйньшье хананууд энэ сохилтоhоо гантажа эхилбэ, онгоошхыень бүхэлhэн шабын түмэр бутаржа, ехэхэн нүхэ hүбэ, забhартай болобо. Тэрэ нүхөөр гал соробхилбо.

- Бурхан зайлуулаг! Иихэдээ бидэ хосорбо гээшэбди! - гэжэ Этьен айнгяар хашхарба. - Манай сэрэгшэд энэ манай hууhан хаалта хэрэмэй орой шагаажа буудана. Бутарhан ханын шулуун доро орожо гү, али гал дүлэндэ хёрбоhон болохомнай гээшэл!

Бэшэ яахашье аргагүй болоhон хоёрнай углуу углууда ошожо, мүргэн наманшалбад; нэгэниинь Христос бурхандаа, нүгөөдэнь Аллах ба тэрэнэй пророк Магомедтэ мүргэнэ. Газаа соробхилжо байгаа гал залирба, зүгөөр катапультын шулуун хиидэhээр лэ зандаа. Жана забhар ехэтэй болоhон онгоошходо гүйн ошобо - газаашаа нүхэртэеэ зугадаха гэhэниинь, тэндэнь олон хитадуудай хөөрсэгэнэн байхые обёорбо. Онгоошхоhоо буухатайнь хамта харанхы

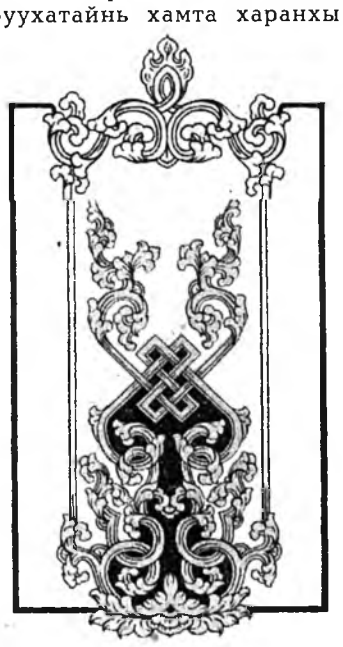

хаалтын үүдэн-сэлигдэжэ, хитад судья хэдэн сэрэгшэдые ба табан хүниие - алажа зобоодог эрдэмтэй алуршадые - дахуулан орожо ерэбэ.

- Дундада Тэнгэриин императорай зарлигаар таанадые, зэрлиг монголнуудай тагнуулшадые, элдэб эсээр зобоожо алахамнай, - гэжэ тэрэ захирба.

Алууршад манай хоёрые хүреэлбэ.

- Хара нохойнууд, алахын урда тээ бурхандаа мүргэхыемни, нүхэртэеэ хахасахыемни зүбшөөхэгүй юм гүт? - гэжэ Жана хашхарба.

Судьяе дахажа эндэ ерэhэн сэрэгэй дарга сэрэгшэ зоной ёhо заншал мэдэдэг тула, алууршадые Жана Этьен хоёрhоо зайсуулжа, хэлэбэ: "Үхэхын урда сэрэгшэ хүндэ бурханда мүргэхэ арга үгэхэ ёhотойбди!"

Үбдэг дээрээ согсойн, Жана бурхандаа зальбаран, богонихон тарни уншаад, Этьендэ ошожо, тэрэнээ шангаар тэбэриhэнэй hүүлээр үгүүлбэ:

- Зай, би бэлэнби. Зобоожо алахаяа захалагты!

Энэ үедэ газаа олон зоной оог хашхараан дуулдаба, хаанаhаашьеб даа нэгэ hомон ерэжэ, сэрэгшэниие шархатуулба. "Монголнууд! Монголнууд хотыемнай эзэлэн абаба, бэеэ аршалая!" - гэжэ хашхаралдан, бүгэдэ газаашаа гүйлдэн гараба.

(Үргэлжэлэлынь хожом гараха).

Залуу наһан - залитай үел:

ЭРХИМ ЗАЛУУШУУЛДА - ГҮРЭНЭЙ ШАНГУУД

Буряад Республикын Залуушуулай хэрэгүүдэй, аяншалгын, физическэ культура болон спортын талаар гүрэнэй хорооной шангууд һая барюулагдаһан байна.

Буряадай гүрэнэй хүдөө ажахын академиин хүдөө ажахын экологиин кафедрын аспирант Ирина Анатольевна Жигжитовада 3 миллион түхэригэй шан ба лауреадай диплом барюулагдаба. Тэрэ мүнөө намартаа эрдэмэй кандидадай диссертаци болзорһоо урид хамгаалхаар хараалаһанхай.

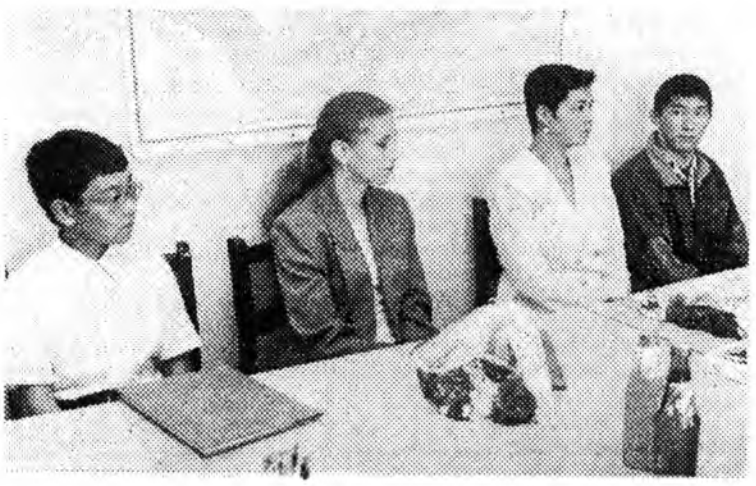

Хото, хүдөөгэй һургуулинуудай эрхим шабинарта мүнөө жэл түрүүшынхеэ гүрэнэй шангууд барюулагдаһан байха юм. Хотын дунда һургуулинуудай шабинарай дундаһаа Улаан-Үдын 14-дэхи гимназиин энэ жэл дүүргэһэн Елена Петрова, хүдөөгэй һургуулинуудай һурагшадай дундаһаа - Багдаринай дунда һургуулиин 10-дахи классай һурагша Сергей Хармакшанов гэгшэд түрүүшын лауреадууд болоо. Лена гимназияа алтан медальтайгаар дүүргэһэн намтартай. Англи хэлээр республиканска олимпиадада илагша байхынгаа хажуугаар, Лена шатараар нэгэдэхи разрядтай, бэрхэ спортсмен юм. Харин Сергей тухай онсо тэмдэглэхэ хэрэгтэй. Тэрэ 13 наһатайшье һаа, 10-дахи класста һурадаг. Энэ жэл Сергей ород хэлээр республиканска олимпиадада түрүү һуури, ахамад классуудай һурагшадай дунда математикаар республиканска олимпиадада гурбадахи һуури эзэлээ. Гадна, тэрэ ород даамаар спортын мастерта кандидат юм.

Дүрэ буляалдалгын барилдаагаар залуушуулай дунда Европын чемпион, БГУ-гай оюутан Бэлигтэ Жаргаловта мүн лэ сэнтэй бэлэг, Хүндэлэлэй грамота залуушуулай хорооной талаһаа барюулагдаа гэжэ онсололтой.

Дээрэ дурсагдаһан шангууд бэлигтэй залуушуулые дэмжэхэ зорилготойгоор зохёогдоһон "Буряадай залуушуул" гэһэн программын нэгэ хуби болгожо эмхидхэгдэһэн байгаа.

Һуралсалдаа эрхимлэгшэдтэ барюулагдаха шангууд болон нэрэтэ стипендинүүд тухай Буряад Республикын Правительствын тогтоолой проект мүнөө бэлдэгдэнхэй гэзэ мэдээсэе.

М. ШАНТАКОВ.

ЗУРАГУУД ДЭЭРЭ: гүрэнэй шангуудые барюулалгын үедэ. АВТОРАЙ фото.

ГАЗАРАЙ ХҮРЬҺЭНДЭ ГАРААРАА ХҮРЭЖЭ...

Газартаа һайнаар, эзэн ёһоор хандажа, тэрэнэй хойноһоо һайнаар харууһалжа, элдүүрилжэ байһан хүн ажалай эрхим үрэ дүн туйлаха, газартаа яажа ханданаш - энээнһээл амжалта дулдыдаха гэжэ манай элинсэг хулинсагууд һайн мэдэдэг байгаа. "Муу газар гэжэ байдаггүй, муу эзэн байдаг" гэһэн һанал тон зүб. Саашадаа хүгжэхын тулада ажамидарха арга бэдэрхые оролдон, манай аймагай һургуулинууд энэ бодолые ажабайдалда нэбтэрүүлхые оролдоно. Жэшээнь, Ехэ-Цахирай дунда һургуулиин дэргэдэхи һуралсалай-туршалгын талмай дээрэ жэлэй дүрбэн сагта ажал зогсодоггүй. Эндэ багшанар һурагшадтаяа хамта ажаллана. Энэ хүдэлмэриие багшанар С.Л.Доржиева, С-Х.Ц.Галданова гэгшэд шадамар бэрхээр хүтэлбэрилнэ.

Һургуулиин дэргэдэхи 3216 дүрбэлжэн метр талмай дээрэ теплицэ соо үгэрсэ, помидор, капуста, хартаабха болон бусад овощ, жэмэс болон шэмэглэлэй элдэб ургамал ургуулагдадаг. Хоорондоо бэе бэедээ таарахаар ургамалнууд таригданхай. дэргэдэхи талмайнуудай хоорондо 1995 ондо үнгэргэгдэһэн харалгада Михайловкын дунда һургуулитай хамта ехэ-цахирайхид нэгэдэхи һуури хубааһан юм. Һургуулиин шэнэ байшанай баригдажа, ашаглалгада үгтэхэдэ, овощ ургуулха ажал ябуулагдажа эхилээ һэн. Тэрэ гэһээр табан жэл боложо байна. Нёдондо жэлдэ 15675 мянган түхэригэй ургаса эндэһээнь абтажа худалдагдаа һэн. Тиигэжэ 1,5 тонно капуста, 10 тонно хартаабха, 350 килограмм морхооб, 180 килограмм свекло гэхэ мэтэ олон тоото овощ, ногоон ургамал хуряагдаһан юм. Суглуулһан ургасань һурагшадай эдеэ хоол эмхидхэхэдэ, ехэ нэмэри боложо үгөө.

1996 ондо 700 мянган түхэригтэ үрэһэн абтажа, морхооб, свекло, хабаагуудые ехээр ургуулжа баһал һайн ургаса хуряагаа. Хабартаа рассада ехээр тарижа, үлэһыень хүнүүдтэ худалдажа, баһал мүнгэн олзо оруулаа. Ажалайнгаа хэшээлнүүдтэ һурагшад үрэһэ хүрэнгын материалнуудые бэлдэжэ сэбэрлэдэг, норгодог, шалгажа үзэдэг. Апрелиин һүүл барһаа газарайнгаа хүрьһые бэлдэжэ эхилнэ. Майн 28-һаа һурагшадай зунайнь ажалай практика эхилдэг.

Энэ жэлдэ класс бүхэндэ газарай багахан участок даалгагдажа, мүрысөөн соносхогдоод, үрэ дүнгүүдынь "Алтан намар" гэһэн заншалта һайндэрэй үедэ мэдэгдэхэ юм. Классай кабинедүүдые ногоон ургамалаар гоёор шэмэглэхэ, гэрэй ургамалнуудые болон огород тарилгаар мүрысөөнүүд мүн лэ үнгэргэгдэдэг.

Һуралсалай -туршалгын талмай дээрэ һурагшад ажаллахадаа, тоонто нютагтаа дурлажа, ажал хэжэ, тэрэниие хүндэлжэ һурана. Газар дээрэ ажаллажа, өөһэдынгөө тариһан ургамалай хойноһоо харууһалжа, ажалайнгаа дүн хаража байхадаа, һурагшад байгаалияа гамнаха, сэгнэхэ, тойроод байгаа оршолоной гоё һайханиие ойлгохо мэдэрэлдэ абтана. Газарай хүрьһэндэ гараараа хүрэжэ, ургуулһан эдеэгээ өөһэдөө түрүүн амталха гээшэ ондоо ааб даа.

Б.ДАМДИНСУРЭН

УРМА ЗОРИГОО АЛДАНАГҮЙЛ

Алишье сагта, илангаяа һүүлшын жэлнүүдтэ, залуушуулда хабаатай асуудалнууд хүн түрэлтэнэй һанаа ехээр зобоодог болонхой гээшэ. Мүнөө үеын залуушуул ямар бэ гэжэ бултанда мэдээжэ. Залуушуул гэхэдэ, заал һаа архитай холбоотой, нэгэ бусадһаа ондоо, муу бодол толгойдо түрөөдхихэ юм. Зай, бүхы зондо мэдээжэ юумые ехээр шашангүйгөөр. Түнхэнэй аймагай Хужар нютагай залуу үетэн тухай хөөрэһүү.

Дээдэ гү, али тусхай дунда мэргэжэлэй һургуули дүүргэжэ, залуушуул хотодо үлэхэеэ оролдоно. Теэд хотодо хүдэлхэ хэдышье ехэ аргатай һаашни, түрэл нютагшни татаад лэ байдаг гэжэ олон залуу үетэмнай хэлсэдэг. Энээниие Хужар тосхоной номой сангые даагша Саяна Таряшинова арсадаггүй. Саяна тон оролдосотойгоор ажалладаг. 1996 оной декабрь һарада Улаан-Үдэ хотодо үнгэргэгдэһэн библиотекарьнүүдэй республиканска мүрысөөндэ түрүү һуури эзэлжэ, бэрхэ мэргэжэлтэн байһанаа тэрэ гэршэлээ...

Сэрэгэй алба хаажа ерэһэнэй һүүлээр хүдэр шамбай бэетэй хүбүүднай ажалгүй һууна гэжэ хэлэхын аргагүй. "Би армиһаа ерээд, тиимэшье үни ажалгүй байгаагүйб. Аймагай түб Хэрэн һуурин ошожо, кочегарай ажалтай болооб. Гэртэхи газаахияа хэжэ, шэбхэ шабааһаяашье түүжэ ябахада - ажал. Дан ехээр уйдахаяа һанахадаа, Чингис нүхэртэеэ загаһашалжа ябашадагби. Дулаанай сагта котельнимнай түлигдэдэггүй. Тиигээд би түрэл совхоздоо пилорама дээрэ хүдэлнэб. Хэды хүндэ сагай ерэбэшье, хүн зон гэр, бани болон бусадшье юумэ барижал, ажалтайхан лэ байгданал даа" - гэжэ Намсарай Малзуров хөөрэбэ. "Намсарай нүхэрни зүб хэлэнэ. Сагай хэды хүндэшье һаа, хүн зомнай мүнгэ зөөритэй байна ха юм, - гэжэ Чингис Шагдуров хөөрэлдөөндэмнай оролсоно. - Би баһа эндэ хүдэлнэб. Ямаршье ажалай дайралдахада, хэхэ гэжэ оролдоноб". Чингис Намсарай хоёр һургуулида намтай суг һурahан юм. Эдэ хоёр хүбүүд хара ажалда һуранхай. Энэ тэрэ юумэндэ шадамар бэрхэнүүд. Иимэ хүнүүдһээ ажал айдаг гэжэ хэлсэдэг. "Армиһаа бусаһаар нарашье болоогүй байнаб. Зундаа гэртэхиндээ туһалаад, намартаа һуралсалаа үргэлжэлүүлхэеэ ошохо нанаатайб. Ивалгын совхоз-техникумдэ һуража байхадам, намайе сэрэгэй албанда татаа һэн... Армиһаа наяхана бусаһан Жаргал Патархеев, Виталий Пурбоев, Виталий Дондоков гэһэн нүхэдни юу хэхэеэ үшөө мэдэнэгүй" - гэжэ Дугар Шаглаев "Ямар зорилго урдаа табяад байнабши?" - гэһэн асуудалдам харюусаа бэлэй.

Ямарханшье ажалай дайралдахада: үбэлдөө түлеэ бэлэдхэлгэ гү, хабарай тарилга гү, зундаа үбһэ хуряалга дээрэ гү, намартаа таряа хуряалгада гү, залуушуул хүдэлхэеэ оролдонод. Тэдэнэй нэгэн - Баяр Комиссаров. Тэрэнэй Түнхэнэй 32-дохи СПТУ дүүргээд ерэхэдэ, түрэл совхоздоньэзэгүй трактор үгы байшоо. Нэгэ һандархай-эмдэрхэй трактор заһажа унахамни гэхэдэнь, совхозой ноёд энеэбхилээд лэ, зүбшөөгөө бэлэй. Баяр заһабарилгада "хамсыгаа шуужа" ороод, хоёр һарашье болгонгүй, тэрэ тракторааараа гүйлгэжэ ябаа һэн. "Тиихэдэ энэ трактор заһаагүй һаа, мүнөө ажалгүй байха байгааб даа" - гэжэ Баяр урмашан хэлэнэ.

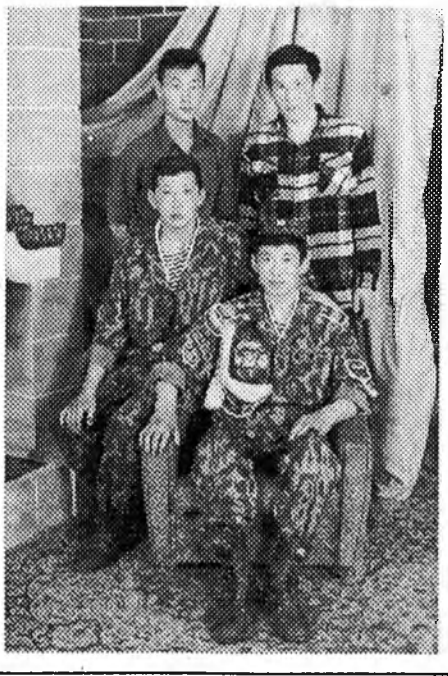

Нютагайнгаа һургуули мүнөө жэл 18 хүбүүд басагад дүүргэбэ. Олониинь хото город руу ошожо дээдэ гү, али тусхай мэргэжэлэй һургуулинуудта орохо һанаатай мордонхой. "Хүдөө ажахын академидэ орохоо һананаб" - гэжэ Жаргал Жамбаловай хэлэхэдэ, хүдөөдэ хэрэгтэй мэргэжэл шэлэжэ, һүүлээрнь хүдөө ажахыгаа дээшэнь үргэхэ зон үшөө бии ха юм даа гэһэн дулаахан бодолдо абтаа һэм. Теэд һургуули дүүргэгшэд хуу булта ошоогүй. Гэртээ үлэһэн хүбүүд басагадта ажал бэдэрхэ гэһэн хүнгэн бэшэ хэрэг гарахань.

Хужарта ажал хэдэггүй залуушуул бии юм даа. Хатуу харада дуратайшуулшье үсөөн бэшэ. Залуушуулай архи уудаггүй газар мүнөө сагта бии юм гү?

Тус нютагай хүбүүд, басагад сүлөө сагаа яһала һайнаар үнгэргэнэ гэжэ хэлэхэ хэрэгтэй. Юундэб гэхэдэ, нютагай соёлой байшан хаагдаагүй, саг үргэлжэ элдэб янзын хэмжээ ябуулганууд, тэрэ тоодо долоон хоногто гурба дахин дискотекэ үнгэргэгдэжэ байдаг. Һуралсалай жэлэй үедэ залуушуул дунда һургуулиин дэргэдэхи спортын байшанда ерэжэ наадаха, бэеэ һорихо аргатай.

Иигээд лэ байдаг байнал даа, Хужар нютагайм залуушуул.

Хэрбэеэ хэн нэгэн өөрынгөө нютагай залуушуулай ажабайдал тухай хөөрэжэ үгэхэеэ һанабал, бэшэг бэшэжэ, маанадтаа эльгээгыт гэһэн дурадхал оруулха байнабди. Олон ондоо хүдөө нютагуудай залуушуулай ажабайдал тухай "Үнэнэймнай", "Үүрэй солбоноймнай" уншагшад мэдэжэ абахал, һонирхохол.

Борис БАЛДАНОВ.

ЗУРАГ ДЭЭРЭ: Хужар нютагай залуу түлөөлэгшэ Дугар Шаглаев (кресло соо, һууна) сэрэгэй албанһаа бусажа ябахадаа.

(Гэр бүлын альбомһоо).

ЗҮРХЭ СЭДЬХЭЛЭЙ МҮРНҮҮД,
ЗҮБШЭХЭ ЁҺОТОЙ ЗҮЙЛНҮҮД

ҺУРГУУЛИНУУД БАГШАНАРГҮЙ ҮЛЭХЭГҮЙ!

1997 ондо Буряадай хүдөө ажахын академи очноор 420 хүн, тэрэ тоодо 37 агроном, малай 138 эмшэн, 80 механик, 115 экономист-бухгалтер, 60 зоотехник дүүргэжэ гараба. Эдээн соохоо 50 гаран хүбүүд, басагад эрхим зэргын - "улаан" дипломуудта хүртөө. Хүдөө ажахын мэргэжэлтэдые үшөө М.Ербановай нэрэмжэтэ Буряадай республиканска совхоз-колледждо бэлдэдэг гээшэ. Энэ жэл тус колледжые 214 хүн дүүргээд, хүдөө ажахыда хэрэгтэй агроном, малай эмшэн, зоотехник, фермер мэргэжэлтэй болоо юм. Энээнһээ гадна, тус колледжһоо бухгалтер, юрист мэргэжэлтэн гараа бшуу. Хүдөө ажахынгаа орёо хүндэ байдалда ороод байхада, залуу үетэмнай тэрэнээ дээшэнь үргэхээ ошохол байха гэжэ найдая... Хүдөө ажахынхид һүүлэй 4-5 жэлнүүдтэ "амиды" мүнгэ хараагүй. Теэд багшанаршье хэдэн һараараа салингаа абанагүй. Иимэ хүшэр байдалда һуралсалай һалбари ороо гэжэ мэдээшье һаа, залуу нүхэднай багшанарай мэргэжэл шэлэнэ. Жэшээлбэл, мүнөө жэл Буряадай республиканска багшанарай колледждо оролгын шалгалтануудай үедэ нэгэ һуурида 2 хүн тэмсээ бшуу. БГУ-да нэгэ һуурида нэгэнһээ табан болотор хүнэй конкурс байгаа гэжэ тэмдэглэлтэй.

Мүнөө жэл Буряадай гүрэнэй университедые 800 гаран хүн очноор дүүргээ. Улаан-Үдын багшанарай 2-дохи училищи 79 хүн, тэдээнэй 13-ниинь эрхимээр дүүргэжэ, хүүгэдэй саадай хүмүүжүүлэгшэ гэһэн мэргэжэлтэй боложо гараа һэн. Эхин классуудай, буряад хэлэнэй, уран зурагай болон черчениин, хүгжэмэй багшанарые Буряадай республиканска багшанарай колледж бэлдэдэг. Тус һургуули 160 гаран хүн дүүргэжэ, ажалай хүнгэн бэшэ замда гараа юм. Бүхы дүүргэгшэд булта энэ мэргэжэлээрээ хүдэлхэгүй гээд бултанда мэдээжэ. Хэды тиигэбэшье, һургуулинуудная багшанаргүй үлэхэгүй гэжэ найдаха дуран хүрэнэ. Эдэнэртэ, мүн бусад дээдэ гү, али тусхай мэргэжэлэй дунда һургуулинуудые дүүргэгшэдтэ элүүр энхые, зол жаргал, амжалта хүсэе.

Борис БАЛДАНОВ.

БУРЯАД ДУУН АНГЛИДА ЗЭДЭЛХЭНЬ

Үндэһэн буряад лицей-интернадай "Наран" ансамбль олондо мэдээжэ болоһоор үнинэй. Дууша, хатарша хүбүүд, басагад аха дүү ороходоо, иимэ һонин юумэ хөөрэбэ:

- Һургуулияа бараг һайн дүүргээд, Зүүн Сибириин гүрэнэй соёлой болон искусствын академидэ шалгалтагүйгөөр орохо болобоб. Ехэл харюусалгатай ажал урдамни хүлеэжэ байна.

Харин мүнөө һаяар, июлиин 27-ноор Улаан-Үдэһөө Москва ниидэхэбди. Багшанартайгаа хамта 35 хүн Англи ошохомнай. Тэндээ 11 үдэр соо байха юм хабди.

- Тиихэдээ ошохо ерэхэ харгытаяа хамта һара шахуу ябаха болоноолта. Ямар гоё юм бэ, хари холын газар харахатнай, өөһэдыгөө харуулхатнай, - гэбэб.

- Хатарай бүлэг, мүн ятаг дээрэ наададаг басагад, ансамблиин дуушад Великобританиин хүн зондо уран бэлигээ бэлэглэн, түрэл арадайнгаа түлөөлэгшэд - элшэн сайдууд болохонь гээшэ. Бултандань амжалта хүсэе!

Т.САМБЯЛОВА.

Монгол, Хальмаг оронуудта айлшалжа, уран бэлигээ харуулһан байна. Нёдондо "Подмосковные вечера" гэһэн уласхоорондын фестивальда амжалта-тайгаар хабаадаа һэн. Ансамблиин солистнууд Дымбрен Цыренов, Бадма-Ханда Аюшеева хонгёо һайхан хоолойгоороо суурханхай.

Һаяхан Бадма-Ханда Аюшеева редакцидамнай

ЗУРАГУУД ДЭЭРЭ: Бадма-Ханда Аюшеева дуулана; ансамблиин хатаршад; ятаг дээрэ наададаг басагад.

Г.САМБЯЛОВАЙ фото.

Дурасхаалынь нангин

"ЭСЭГЭ ОРОНОО ХАМГААЛАХАА ЭРХЭШ БЭШЭЭР МОРДООА ДАА..."

Эсэгэ ороноо хамгаалгын Агууехэ дайнай дүлэнэй соробхилхоёо болиһоор 52 жэл үнгэрбэ. Хархис муухай фашистнуудай Эхэ орондомнай добтолон орохон үдэрһөө хойшо 57 жэл болобо. Бидэ, залуу үетэн, дайн байлдаанай хёрбоно амсаагүйшье һаа, тэрээн тухай ходо мэдэхэ, илалта шэрээлсэһэн үбгэд эсэгэнэрээ ходо хүндэлжэ ябаха ёһотойбди. Амгалан тайбан ажаһуухадаа бидэ ехэ жаргалтайбди: толгой дээрэмнай үүлэгүй сэнхир огторгой, үглөө бүхэндэ һуняан бодоходомнай угтадаг илдамхан шаргал наран... Үлгэн һайхан дэлхэйдэ үхэлтэ дайн байлдаан бү болоһой гэһэн бодол мүнгэн дуулгата Мүнхэ-һарьдагай сахандал хайлангүй ходо зүрхэ сэдьхэлыемнай эзэлэн байг лэ.

... Дайнай ветерануудые харахадаа, зүрхэндэмни онсо мэдэрэл түрэдэг юм. Эсэгэ ороноо хамгаалгын Агууехэ дайнай эхилхэдэ, тэдэ хүдэр шамбай бэетэй, зориг шадал ехэтэй эдир залуу хүбүүд байгаа бшуу. Аяар дүрбэн жэлэй туршада үргэлжэлһэн шуһата муухай дайнда тэдэ хүсэ шадалаа гамнангүй, ами наһаяа хайрлангүй Эсэгэ ороноо хамгаалжа ябаа. Мүнөө тэдэниие харахадашни, талада һалбардаг нямняа сэсэгүүдтэл саб сагаан толгойнуудтай болонхой. Жэл ошохо тума ветерануудай үсөөржэ, хүрьһэтэ дайдатаяа хахасажа байһаниинь харамтай. Теэд яахабши, юртэмсын жама ёно иимэл ха юм даа.

...Минии тоонто - Бархан үндэрэй хормойдо оршодог Элһэн нютагһаа Эсэгэ ороноо хамгаалгын Агууехэ дайнда 312 хүн мордоһон юм. Тэдэнэй 196-ниинь түрэл нютагаа бусаагүй. Миниишье үбгэ эсэгэнэр тэдэнэй тоодо оролсоно. Холын хари газарта мүнхэ нойроор нойрсонод...

Майн 9-нэй наратай дулаан үглөөгүүр түрэл Элһэнэйнгээ ветерануудые харахадамни, ямар үсөөн болошонхой байгаа һэм! Долоо-найман жэлэй саада тээ, дунда һургуулиин шаби ябахадамни, нютаг соомнай аяар 40-өөд ветеран тоологдогшо бэлэй. Харин мүнөө 160-аад үрхэтэ айлһаа бүридэдэг минии түрэл тосхондо оройдоол 10 ветеран үлэнхэй. Аха, дүү Ланзат болон Базар Малановууд, Очир Мухтарович Бухаев, Бата Тысхенович Гармаев, Нима Будазанаевич Будаев, Цыдып Цыдыпович Цыренов, Ринчин Николаевич Эрдынеев, Даша-Нима Аханаевич Бадмаев, Кубулей Ринчинович Урбашкеев болон Базар Эрдэнеевич Эрдэнеев гэгшэд хатуу шэрүүн жэлнүүдтэ амгалан тайбан ажабайдалаймнай түлөө тэмсээ бшуу.

Дайнда алуулагшадай нэрэнүүд "Дурасхаалай дэбтэртэ" бэшэгдэнхэй. Гэхэтэй хамта, дайнай һүүлдэ наһа барахан ветерануудай нэрэнүүд тэрээн соо бэшэгдэжэ мүнхэлэгдөө һаа, һайн байгаа гээд һанагшаб.

Дайн дүүрээ, үбшэ хабшан, зоной зоболон дүүрээ гэжэ тоолоходо, тон буруу. Дайнай орхиһон тэмдэгүүд тиимэ бэлээр һаладаггүй, сэдьхэлэй шарха тиимэ түргэн эдэгдэгтүй. Тиимэһээ хүндэтэ үбгэ эсэгэнэрээ, ветерануудаа үгын зөөлэнөөр угтажа, хүндэлжэ ябаял!

Соёлма РАДНАЕВА.

ГЭДЭҺЭЭ МЭХЭЛХЭ АРГА БЭДЭРНЭБДИ

Заатагүй мяхатай шүлэ шанахаяа һанаа һаатнай, зааханшье мяхан таниие "абарха" шадалтай.

* * *

Шүлэн соо шүлэнэй тэбхэрхэниие (бульонный кубик) хэжэрхёо һаатнай, тэрэнэй амтан эли бодоор һайжарха. Тиихэдээ тахяагай мяхаар шанагдаһан шүлэндэ заал һаа тахяагайхиие, үхэрэй мяхаар шанагдаһанда-үхэрэйхиие хэхэ гэжэ бү оролдогты: холижорхёо һаатнай, бүри амтатай боложо магад.

* * *

Мяхаар шүлэ гаргабал, тэрээндээ овощ нэмэхэдээ, гонзогороор хэршэгты. Харин ургамалай (мяхагүй) шүлэндэ тэбхэрээр хэршэхэдэ зохисотой юм. Тиигээгүй һаа, танихын аргагүй каша шанажархихабди гэжэ мэдэгты.

* * *

Шүлэн соогоо томат нэмэжэ

эдихэ дуратай һаа, тэрэнэйнгээ болохоео байхада, томадуудаа хэхэдэ һайн гэжэ мэдэхэ хэрэгтэй. Ушар юуб гэхэдэ, томат - шүлэ шаналгые удааруулха шанартай овощ мүн. Томатна пастагүй һаа, бү голхорогты, ямаршье соус тэрэнэй орондо хэрэглэжэ боломоор бшуу.

* * *

Ямарханшье шүлэндэ һархяаг хэхэеэ бү айгты. Хатаагдаһан, дабһалагдаһан, консервированнэ һархяаг щи, борщ, рассольник болон бусад шүлэнүүдтэ мартагдашагүй амта оруулдаг. Тахяагай мяхаар шанагдаһан лапшаатай шүлэндэшье тэрэ тааража ядадаггүй юм.

* * *

Лаврово намаануудые шүлэтэй табаг соогоо түүжэ һуухагүйн, хахад намаа обеоронгүй залгяад, хахана аа гүб гэжэ айхагүйн түлөө шүлэндөө тэрэнэй шүүһыень хэхэдэ тааруу юм. Шанагдажа байһан шүлэ руу тэрэниие хэхынгээ урда тээ намаануудые ондоо амһарта соо бэлдээд, шүүрээр шүүрдэгты.

* * *

Хүршынгөө хүүхэнтэй холшор залуугайнгаа хоб-жэб хөөрэлдэжэ һуутартнай, пеэшэн дээрэхи шүлэнтнай шэргэтэрээ бусалшаба гү, али дэбэржэ гарашаба гэлэй. Тиихэдэнь та хүйтэн уһа нэмэхэеэ бү яарагты. Тиинхаар электро-гүсэ соогоо уһа бусалгаад, бусалһан уһа нэмээ һаатнай, һураггүй дээрэ

байха.

* * *

Хэр түргөөр ургамалай (мяхагүй) шүлэ шананабта, тэрэтнай тэдыл зэргэ амтатай байха.

* * *

Шүлэнэйнгөө болоһон хойно дабһалхада һайн гэлсэгшэ. Юундэб гэхэдэ, дабһан - "сагаан хоро" мүн. Тиимэһээ орой дабһалхадаа, бага хоро эдихэ болонот.

* * *

Шүлэнэйнгөө боломсоор, электро-пеэшэнээ болюулаад, тэрэнээ табагууд руу аялгалһанай хэрэггүй. Болоһоной һүүлдэ шүлэн 20-30 минутын туршада байхадаа, бүри амтатай болодог юм. Яаралгүйгөөр хилээмэеэ зүһөөд, гэртэхиндээ гараа угаахыень даабари үгэжэ, столоо шэмэглэһэнэйнгээ удаа шүлөө табагууд руунь аягалбалтнай, угаа амтатай байхал даа!

Б.БАДМАСАНЖИН
хэблэлдэ бэлдэбэ.

НЭРЭ ТОМЬЁОГОЙ КОМИССИДА БАТАЛАГДАҺАН ОРШУУЛГАНУУД

О

Общение (языковое) - хэлэ хэрэглэлгын, харилсалгын.

Общеобразовательные школы - юрэнхы эрдэмэй һургуулинууд.

Общественное мнение - олониитын һанамжа.

Опротестовать - буруушааха, арсаха, болюулха.

Оптимизм - хүн зоной урматай, соггой этигэл.

Органы - зургаанууд **(органы местного самоуправления).**

Основополагающий - үндэһэ һуури боложо үгэхэ.

Отдача - харюугай ашаг үрэ, хаба шадалаа гаргажа.

Остаточный принцип - үлөөдэһэ мүнгэ үгэлгэ.

Общественное обсуждение законопроекта - хуулиин проектые олониитын зүбшэн хэлсэлгэ.

Общественный транспорт - ниитын транспорт.

Общественное имущество - хамтын зөөри.

Общественные потребности - ниитын эрилтэ хэрэглэмжэнүүд.

Обеспечить определенность текста закона, его внутреннюю логику - хуулиин текстые нэгэл тодорхой удхатай, мүн доторoо тааруу зохид удхын холбоотой байлгыень хангаха; **логическое развитие темы законопроекта** - хуулиин проектын темын доторой удхые хүргөөн.

Отклонить законодательное предложение - хуули гаргалгын дурадхалые буруушаан абахагүй.

Отправление религиозных и культовых обрядов - шажан мүргэлэй ёнололнуудые үнгэргэлгэ.

Отчисление - түлбэри түлэдэг.

Официально установленное Народным Хуралом предписание - Арадай Хуралай хуулита ёноор тогтоохон заршам заабари.

Оформление законопроекта - хуулиин проектые хуулиин түхэлтэй болголго.

Оценить заключение эксперта по внутреннему убеждению - шэнжэлэн шалгагшын дүгнэлтые сэдьхэлэйнгээ гүн үзэлэй үүдэнһээ сэгнэдэг.

Л

Лихорадочный - ухаа мэдээгээ алдан, хумхаарһан мэтээр.

Лицевой счет экономии - арьбалалтын хубиин тоосоотой байха.

Логика - бодомжолго.

Локальный - нютагай шанартай.

М

Межличностные неофициальные отношения - албан ёһоной бэшэ ушарнуудта хэлэ яажа хэрэглэхэб гэжэ заанагүй.

Мелочная опека - жэжэ бутархай зүйлөөр харгалзалга.

Мелочная регламентация - шашаг бутархай зүйлнүүдээр заабаришалан журамнаха.

Механизм - арга оньһон.

Милитаризм - дай жүрөөдэдэг ябуулга, дайн сэрэгтэ бэлдэлгэ, милитаризм.

Мирный - амгалан тайбан байдалай.

Мировое сообщество - дэлхэй дээрэ суг амидарагша арадууд.

Монополия - бүрин эзэмдэлгэ, гансаараа эзэмжэлгэ, гансаараа ехэ туйлалтануудтай.

Мотивированное решение - үндэһэлэгдэһэн шиидхэбэри.

Н

Надзор - хиналта.

Неприкосновенный - ойроо хүртэшэгүй байлга.

Носитель - бэелүүлэгшэ.

Насильственное действие - хүсөөр хэгдэһэн, хүсэрхэлгын ябуулга.

Недр - газарай гүн дундахи баялиг.

Носить рекомендательный характер - дурадхахы шанартай байха.

Назначение и сроки проведения экспертизы - шэнжэлэн шалгалга үнгэргэхэ тухай шиидхэбэри ба тэрэниие хэхэ болзор.

Норма закона - хуулиин нормо.

ЭЛИТЭ ЭХЭНЭРНҮТДЭЙ ХУБИ ЗАЯАН

Сэбэр һайхан эхэнэрэй эди шэдиие хэрэглэн, дайсанай сэрэгэй нюусануудые мэдэжэ абадаг байһан гэжэ Мата Хари тухай бэшэдэг. Теэд тэрэ үнэхөөрөө тагнуулшан байһан гү?

МАТА ХАРИ

- Би француз үндэһэтэн бэшэб. Тиимэһээ Франциттай дайлалдажа байһан оронуудташье нүхэдтэй байхыемни хорихо эрхэгүйт. Алишье талада хабаагүйемни француз офицернүүд мэдэржэ, эрхэ сүлөө намда үршөөхэ бэзэ гэжэ найданаб, - гээд Мата Хари 1917 оной июлиин 24-дэ трибуналай урда хайра гуйлта эриһэн гэхэ. Энэ гуйлтын һүүлээр удааншье болонгүй Мата Хариие тагнуулшан гэжэ нэрлээд, сүүд буудажа алаха гэһэн шиидхэбэри абаһан байгаа.

Энэдхэг хатаршанби гэжэ өөрыгөө нэрлэһэн Мата Хариин бодото нэрэһээ эхилээд, гаталһан замыень хараад үзэе.

Голландиин Левардене хотодо 1876 оной августын 7-до Зелле гэжэ наймаашанай бүлэдэ басаган түрэжэ, Маргарета Гертруда гэжэ нэрлэгдээ һэн ха. 14-тэй болоходонь эхэнэрэй һургуулида гэрэй ажал хэжэ һурахыень эльгээбэ (басагад хадамда гарахынгаа урда тээ иимэ бэлэдхэл заатагүй гарадаг байһан). Теэд Гертруда ёһотойл инаг дуран юун бэ гэжэ мэдэрэнгүй 18-тайдаа аяар 21 аха хүндэ, Голландиин армиин офицер Маклеодта хадамда гараһан байна.

1897 ондо Ява олтирог дээрэхи батальоной командираар эльгээгдэһэн үбгэнэйнгөө хойноһоо хүбүүн басаган хоёртоёо ошоһон Гертруда зобохые зобоһон, үзэхые үзэһэн, байха юм. Маклеод архи уугаад, элдэб эхэнэрнүүдтэй ябаха, һамгаяа, үхибүүдээ сохихо...

Гэнтэ хүбүүниинь наһа баража, Маклеодой доромжолһон барлаг эхэнэр үһөөгөө абан, тэрэниие хорлоо гэһэн һураг сууараһан байна.

1902 ондо Голландияа бусаһан Гертруда үбгэнһөө һалажа, басагаяа түрэлхидтөө орхёод, шэнэ заяагаа бэдэрэн, Париж хүрэжэ ерэбэ ха.

Шива бурханда шүтэдэг энэдхэг хатаршан гээшэб гэжэ өөрыгөө нэрлээд, үндэр гоё бэетэй, елэн хара үһэтэй, мойһон хара нюдэтэй Маргарета Франциин ниислэлые хүлгүүлжэ захалба. Богонихон саг соо бүхы Европо тэрэниие мэдэхэ болоод байгаа. Эгээн ехэ түлбэритэй хатаршан эхэнэр Монте-Карло, Берлин, Вена, София, Милан, Мадрид хотонуудаар концертнүүдые харуулһанай удаа 1915 оной эсэс багта һөөргөө Париж бусажа ерэбэ ха. Немец хэлэн дээрэ сэбэрээр дуугардаг болоод ерэһэн Мата Хариие француз засагаархид Германиин тагнуулшан гэжэ тоолоод, түрмэдэ хаахые баадхаба. Залуу эхэнэрэй таһа арсабашье, Франциин тагнуулшан болохые баадхаад,

Бельги, Испани эльгээһэн гэхэ.

1917 оной февралиин 12-то Мата Хари Париж ерэжэ, "Плаза-Атене" отельдэ буухатайнь адли баряад, нэгжэлгэ хэхэдээ, 5000 франк мүнгэнэй чек, онсо ондоогоор бэшэдэг хүхэ бэхэ гэхэ мэтые олоһон байгаа. Тагнуулшан лэ иимэ хэрэгсэлнүүдтэй ябаха гэжэ гэмнэгдээд, Сен-Лазарай түрмэдэ хаагдашоо.

Хэдэн һарын туршада мүрдэлгэ мүшхэбэри хэгдэжэ, 1917 оной июлиин 24-дэ үнгэргэгдэһэн трибуналай заседани дээрэ сүүдэй түрүүлэгшэ болон тэрэнэй туһалагшанар Мата Хариие зэмэтэй болгохо гэжэ бүхы шадалаараа оролдоо.

"Ямаршье орондо олон нүхэдтэйб, теэд хэниинь-шье тагнуулшан болохыемни дурадхаагүй. Баян эхэнэр гэнгүт? Теэд ехэ мүнгөөр ноёд, һайдта бэеэ худалдадаг байһыемни мэдэнэ ха юмта," - гэжэ Мата Хариин арсахадашье, туһа болоогүй...

Октябриин 15-най үглөгүүр сүүдэй шиидхэбэри бэелүүлэгдэжэ, 41-тэй сэбэр һайхан эхэнэрэй ами наһан таһарһан юм. Зэмыень гэршэлһэн баримтануудолдоошьегүй, байгаашьегүй. Тиихэдээ суута Мата Хари хэнэйшьеб харгы хүндэлэн гаража, хаалта табиһан байжа болоо...

"Великие тайны прошлого" гэжэ номһоо
Д.ЭРДЫНИЕВА оршуулан абаба.

Далан худалша

ХУДЭЛХЭДӨӨШЬЕ, ХӨӨРЭХЭДӨӨШЬЕ БЭРХЭ БЭЛЭЙ

"Хүн болохо багаһаа, хүлэг болохо унаганһаа" гэжэ зүб лэ хэлсэдэг гээшэ ха. Сэдэнэй Сэрэн багаһаа үетэнһөө илгаруухан, өөрөө трактор, машина, элдэб түхеэрэлгэнүүдые дархалаад наададаг һэн гэжэ мүнөөшье хэлсэдэг.

Эсэгэ ороноо хамгаалгын Агууехэ дайнай эхилхэһээ абан ГАЗ-АА, ЗИС-5 түхэлэй автомашинануудые жолоодожо, олон фронтнуудта алба хээ. Гадна "Катюша" тодхоһон болон Америкэ, Германидашье бүтээгдэһэн машинануудта һууһан намтартай, энгэрээр дүүрэн орден, медальнуудые толоруулһаар нютагаа бусажа ерэһэн гэдэг.

Дайнһаа бусахадаа, Хэрэнэй МТС-тэ жолоошоноор, гаражые даагшаар, механигааршье ажаллаа.

Нэгэтэ Сэдэнэй Сэрэн иигэжэ хөөрэбэ:

- Сельпогой түрүүлэгшэ Тапхын Ошортой Жэмһэгһээ Хүлтүүг тээшэ май һарын эхеэр ошобобди. Тооро тосхон хүрэхэдэмнай 38 литрэй нэгэ нэгэ бидонтой табан эхэнэр угтажа, машинадамни һууба. Тэдэнэр Слюдянка абаашыт гэжэ гуйһан юм. Арбаад модоной илгаа һайн машинатай хүндэ бараг һааб даа, ябууд туһалха гэжэ бодоод лэ, яаралтай гүйлгэбэб. Нюдэ балай харайлгажа ябатарни машинамни гэнтэ ондогод гээд дээшээ һүрөөд абаба.

Түргэн байлгажа харахадамни, нөөхи һүнэймнай бидонгууд талаар мухарилдажа ябаба. Һамгадни кузов соогоо гонзойлдошонхой хэбтэбэ. Гайхаһандаа кабина руугаа харахадамни хажуудахи нүхэрэймни тархинь үгы.

- Тархинь хайшаа орошобо гээшэб, - гэжэ шагнагшадай нэгэн асууба.

- Дермантинаар бүриһэн фанерэ ороёнь сүмэ сохёод газаа гарашаһан байгаа гүбэ, - гэжэ сожоошье татангүй харюусана.

Тэдэнээ бодхожо һэгээ оруулаад, гэдэргээ дүшөөд метр ошожо харахадамни, түмэр хоолойгоор хэһэн хүүргэ задалаатай 4-5 метр үргэнтэй, 2 метр шахуу гүнзэгы нүхэн болошоод байгаа бшуу. Заһабарилга хэгдэнэ гэһэн замай тэмдэгэй үгы хада би хаанаһаа мэдэхэбиб? Харайлгажа гарашоо ха юмбиб.

- Та дайнай гал дүлэн соо дүрбэн жэлдэ ябахадаа шархатаагүй һэн гүт? - гэжэ шагнажа һууһан Иринчин асууба.

- Нэгэтэ "Катюшаар" буудажа байтарнай снаряднай дууһашоо. Тэрэ үедэ манайхинай сэрэгшэд ехэ добтолгодо орожо байгаа. Хараһаар байтарни полкын туг барижа ябаһан солдат хүлөө шархатаад унашоо. Би тэрэ тугыень зүүн гартаа, ППШ-автомадаа баруун гартаа шангаар баряад лэ урагшаа гүйбэб.

Гэнтэ хажуудам минэ тэнэржэ, гэдэһэндэм халуу бутараад унаа, алдабашье, хүсэлжэ буу туг хоёроо гэдэһэндээ хашаад, "Эхэ оронойнгоо түлөө, Сталинай түлөө!" гэжэ һүхирһөөр ябатарни, медсестра хүсэжэ, тугыемни ондоо хүндэ үгүүлһэн юм. Тэндээ түргэн туһаламжа үзүүлээд, госпиталь эльгээгээ, һааб даа, - гэбэ.

Нэгэтэ залуу хүбүүдтэ хөөрэжэ һуухыень шагнаа һэм:

- Би хэрмэ агнахадаа нохой дахуулдаггүйб. Минии буудаһан хэрмэнэйл арһанда нэгэшье нүхэ олохогүйт. Бага калибрай буугаар буудахадам нэгэ нюдөөрнь ороод, шэхээрнь гү, али амаарнь гарашадаг юм. Таанар элдэб калибрай мэлигэн амата буугаар буудахадаа, арһыень һагшуур болгожорхинот, - гэжэ галгаажа, залуушуулай хорыень малтажа һуугаа һэн.

Хэр тиигэжэ буудадаг байһыень бу мэдэе, зүгөөр буушье заһадаг, бага зэргэ агнадаг байһан юм.

Б.БИРБАЕВ.

АВТОМОБИЛИСТНҮҮДЭЙ АНХАРАЛДА

Расшифровка моторных масел

Например, М 6з/10 В обозначает:

- М - моторное масло;
- цифра 6 - класс вязкости (при -18°С);
- буква З - масло, загущенное вязкостной присадкой, предназначено для применения зимой и летом;
- цифра 10 - вязкость (при 100°С);
- буква В - масло, предназначенное для среднефорсированного двигателя;
- если после буквы, например В, цифра 1 - масло для карбюраторных двигателей, цифра 2 - для дизелей (если цифры нет, то для карбюраторных и дизелей);
- буква И (например, М-10ГИ) - в масле присутствуют импортные присадки.

Взаимозаменяемость масел двигателей внутреннего сгорания

Чем выше группа масла, тем больше в нем присадок. Одна и та же присадка может вести себя по-разному в присутствии других присадок, поэтому нельзя смешивать масла разных групп. Избыток присадок так же вреден, как и их недостаток. Масло с присадками, по сравнению с чистыми, более склонно к коксованию, имеет повышенную зольность, при несоответствующих температурах дает осадки. Если дизельное масло, например, можно использовать вместо масел группы Б1, Б1 - вместо В1, В1 - вместо Г1, но при условии сокращения вдвое пробега между сроками смены масла.

2. Масла группы Г1 можно использовать во всех карбюраторных двигателях с исправной системой смазки; достаточно высоком (не менее 2 кгс/см² на прогретом двигателе) давлении в магистрали и незагрязненном фильтрующем элементе.

3. Допустимо дизельное масло группы В2 и В2 использовать в "Запорожцах" (кроме "Таврии") при эксплуатации в теплое время года, так как двигатели воздушного охлаждения имеют более высокую рабочую температуру.

4. Для повышения вязкости допустимо добавлять в масла всех групп авиационные масла МС-14 и МС-20, не имеющие присадок и обладающие высокими качествами. Вязкость смеси масел, имеющих вязкости х1 и х2, примерно составит:

X смеси = x1Y + x2 (1 - Y),

где Y - доля первого масла в смеси.

5. Когда двигатель изношен, нужно переходить на более густое масло. Если авиационное масло достать не удается, то остается одно: воспользоваться дизельным - все равно хуже не будет, а 15...20 тыс. км ещё можно проехать.

Как мы видим, оба новых масла загущенные, но различаются по вязкости. Более жидкое М5з/10Г1 наилучшим образом подходит для круглогодичного использования в средней полосе и холодных районах.

Более густое масло М6з/12Г1 с равным успехом может круглогодично использоваться в средней полосе (оно обеспечивает холодный пуск на уровне М6з/10Г, а особенно подходит для жарких районов, поскольку сохраняет нужную вязкость даже при повышенном нагреве двигателя).

По своим качествам и техническим показателям приведенные моторные масла находятся на уровне лучших современных аналогов этого класса, выпускаемых за рубежом.

Основные технические данные моторных масел М5з/10 Г1 и М6з/12 Г1 в сравнении с М6з/10 Г1
(показатели получены при испытании основных партий масел)

Показатель	Марка моторного масла		
	М6з/10Г1	М5з/10Г1	М6з/12Г1
Вязкость кинематическая, сСт, при температуре +100°С	10,1	10,3	12,1
Вязкость динамическая, сПз, при температуре -18°С	3200	2200	5100
Температура застывания, °С	-32	-40	-34
Сульфатная зольность, %	1,6	0,8	1,2
Противоизносные свойства, оцененные удельной потерей массы трущихся деталей на специальном стенде, мг	0,120	0,085	0,090
Пробег автомобиля до замены масла, тыс. км	10	15	15

ЭЛЬГЭНЭЙ, БӨӨРЫН, ҺҮЛҺЭНЭЙ СУУХА СООХИ ШУЛУУ ХАЙШАН ГЭЖЭ ГАРГАХАБ, ХАЙЛУУЛХАБ?

• Оливково тоно эдеэлхэнээ 30 минута урид хахад сайн халбагаар уужа эхилээд, сайн стакан хүрэтэр ехэ болгоно. 2-3 долоон хоногой туршада ууха хэрэгтэй.

• Хэдэн свёкло сэбэрлэжэ, сироп болоторнь шанажа, 3/4 стаканаар үдэрэй хэды дахин ууха. Иигэжэ оло дахин уухада, шулуун хайлашадаг.

• Столово халбага ойн үлжөөргэнэ набшаһантайнь хамта орьёлтороо бусалһан халуун уһан соо 20 минута байлгажа, үдэрэй гурба дахин стаканаар уудаг байха.

• Редькын шүүһэ зүгын тоһонтой холижо, хахад стаканаар үдэрэй нэгэ дахин ууха. Иимэ холисо эльгэнэй үбшэнһөө һэргылдэг.

• Морхообой үрэнэ порошок болоторнь бутарган үрэжэ, эдеэлхэнээ 30 минута урид 1 граммаар үдэрэй 3 дахин ууха шухала.

• Петрушка, тэрэнэй үндэнэ, набшаһа жэжэхэнээр хэршэжэ, нэгэ стакан уһа нэмээд, дулаанаар орёожо, 2-3 часай туршада байлгагты. Тиигээд 3 дахин эдеэнэй урда тээ уухат.

• Нохойн хоншоорой үндэнэ жэжэхэнээр хэршэжэ, 2 стакан уһан соо 15-20 минутын туршада бусалгаха. Хахад стаканаар 4 дахин (бүлеэхэн байха ёнотой) ууха. Иимэ шүүһэ долоон хоногой туршада хэрэглэбэлтнай, түһатай байха.

• Хабартаа хуһанай шүүһэ эдеэнэй урда тээ үдэр бүхэндэ гурба дахин стаканаар ууха. Хуһанай шүүһэн бөөрэ болон сууха соохоо элнэ, шулуу туужа гаргадаг.

"Лечение без лекарств" гэжэ номһоо Д.Эрдыниева оршуулба.

ЦЕНТР ВОСТОЧНОЙ МЕДИЦИНЫ

Министерства здравоохранения Республики Бурятия

предлагает помощь для разрешения Ваших проблем, связанных со здоровьем, лечением и профилактикой заболеваний.

Врачи и специалисты применяют оригинальные методики диагностики и лечения, основанные на традициях врачевания Востока и современных научных достижениях, используют знания и опыт, накопленные эмчи-ламами Буддийских дацанов.

Проводится обследование на уникальном автоматизированном пульсодиагностическом комплексе, лечение иглоукалыванием, массажем и другими методами тибетской медицины, подбор и изготовление индивидуальных сборов из трав, собранных в экологически чистых районах Бурятии.

Предлагаем путёвки на 12 дней для лечения в клинике Центра, стоимостью 1680000 рублей.

Предприятиям предоставляется возможность заключения договоров о медицинском обслуживании сотрудников и членов их семей по взаиморасчёту и на других условиях.

Поликлиника работает с 8.30 до 19.00 часов, в субботу с 9.30 до 14.00 часов

АДРЕС:

ул. Линховоина, 10. ТЕЛ. 2-29-70
Клиника - Верхняя Берёзовка. ТЕЛ. 1-22-00, 1-20-00
ФИТОАПТЕКА РАБОТАЕТ С 9.00 ДО 17.00 ЧАСОВ
ул. Линховоина, 10. ТЕЛ. 2-29-70
ул. Широких-Полянских. ТЕЛ. 3-32-15

ОТДЫХ И ЛЕЧЕНИЕ

НА ПРАВИТЕЛЬСТВЕННЫХ ДАЧАХ!

Реабилитационный комплекс "Здоровье", расположенный в п. Сотниково, предлагает путёвки на 15 дней для отдыха и лечения:

"МАТЬ И ДИТЯ" - по цене 1 млн. 950 т. р.

"АЛЛЕРГО-ПУЛЬМОНОЛОГИЧЕСКОЕ" - по цене 800000 руб. принимаются дети в возрасте от 2-х до 14 лет. В стоимость путёвки для детей входит комплексное лечение: массаж, биомассаж, физиолечение, стоматолог, лазеролечение, лечение по методу су-джок, баня, сауна, бассейн, пятиразовое питание, кабинет тибетской медицины (травы, прием астролога, тибетолога, эмчи-ламы).

"Лечебное голодание" - по цене 1 100 000 руб. на 21 день. Полное голодание под наблюдением врача.

Показания: бронхиальная астма, бронхит, ожирение, гипертоническая болезнь, кожные заболевания, заболевания суставов и позвоночников и т.д.

Для взрослых - комплексное лечение за дополнительную плату.

Также мы приглашаем вас провести выходные или праздничные дни на комфортабельных дачах.

"Люкс" - 80000 руб. в сутки (без питания), остальные - 50000 руб. в сутки (без питания). Стоимость питания - всего 30000 руб. в сутки!

Заезд автобусом РК от автостоянки рядом с театром оперы и балета.

СПРАВКИ ПО ТЕЛ:
3-94-1-24, 2-34-02.

ГРАФИК ЗАЕЗДОВ В РК "ЗДОРОВЬЕ".

АЛЛЕРГО-ПУЛЬМОНОЛОГИЧЕСКОЕ ОТД.	(МАТЬ И ДИТЯ)
29.07.97 г. по 12.08.97 г.	02.08.97 г. по 16.08.97 г.
14.08.97 г. по 28.08.97 г.	18.08.97 г. по 01.09.97 г.
30.08.97 г. по 13.09.97 г.	

Шүрэ

зурагай буулгабариие барлаhан байна. Фотограф С.Конечных Б.Тайсаевай зурагhаа буулгабари хээ.

Залуубар hүрэгэй бэлигтэ уран зураашадай нэгэн Баир Тайсаев Д.Банзаровай түрэhөөр 175 жэлэй ойе угтуулан, энэ зурагаа бүтээгээ. Залуухан шэгтэй, бодолгото болон, алад холые шэртэhэн гушигтайхан нюдэтэй Доржо Банзаров Байгалай эрьеэр ябана хэбэртэй. Арадань, холошог хабсагайнуудай дунда шоро шобогор хада харагдана. Огторгойн хаяада - шэнэ hарын эбэр.

БАИРТА БАЯР ХҮРГЭН...

Манай Россин Федерациин Хэлхеэ холбооной министерствын "Марка" гэжэ хэблэлэй түб конвертын шэмэг болгон, Буряад Республикын габьяата уран зураша Баир Тайсаевай "Доржо Банзаров, түрүүшын буряад эрдэмтэ-востоковед" гэhэн уран зурагай буулгабариие барлаhан байна. Фотограф С.Конечных Б.Тайсаевай зурагhаа буулгабари хээ.

Залуубар hүрэгэй бэлигтэ уран зураашадай нэгэн Баир Тайсаев Д.Банзаровай түрэhөөр 175 жэлэй ойе угтуулан, энэ зурагаа бүтээгээ. Залуухан шэгтэй, бодолгото болон, алад холые шэртэhэн гушигтайхан нюдэтэй Доржо Банзаров Байгалай эрьеэр ябана хэбэртэй. Арадань, холошог хабсагайнуудай дунда шоро шобогор хада харагдана. Огторгойн хаяада - шэнэ hарын эбэр.

Түрүүшын буряад эрдэмтын дүрэ шарайе өөрынхеэрээ тайлбарилан зураhан Баир Табанович Тайсаевта энэ ушараар баяр хүргэн амаршалаад, саашанхи ажалдань амжалта хүсэл даа.

Ц.ДОНДОГОЙ.

Модо hиилэхэ гээшэмнай миин хэрэг бэшэ ха юм даа. Нилээдхэн лэ гараа холгоожо, хэдэн олон эскиз, зурагуудые хэхэ саг гарадаг. Харахада хабтагай модон гү, али түлеэнэй шүүрхэ гэхэдэш, hиилүүршын халуун амисхалhаа, шэдитэй хүнэй шэбшэжэ байhандал хурса хутагын үзүүрhээ hиилэгдэhэн образууд тобойн гаража ерэдэг. Иигэжэ урлаhан бүтээлнүүдынь олондо hайшаагдаhан ба арба гаран выставкэнүүдтэ табигдаhан байха юм. Энэ ехэ ажал хэхынгээ хажуугаар, Булад дүү хүбүүгээ hиилүүршэ дархан болгожо үрдеэ. Мүнөө Булад бурхануудай хүрэг hиилэхэ дүршэлтэй болоо гэжэ тэмдэглэе. 1991 онhоо Цыден-Жап Анандаевич Сүүгэлэй дасаниие hэльбэн шэнэлэлгэдэ хубитаяа оруулаа.

ДОГОЙ НЮТАГАЙ hИИЛҮҮРШЭ ДАРХАН

Агын тойрогой Догой нютагта түрэhэн залуу hиилүүршэ, модошо дархан Цыден-Жап Анандаевич Цыбжитов Буряад орондоо ба Ага нютагтаа сууда гараhаар үнинэй юм. Буряадай Уран зураашадай холбоондо 1979 ондо ерэжэ, республикын габьяата уран зураша Булад Дагбаевич Энкеевэй шаби боложо, дүй дүршэлөө дээшэлүүлhэн байна.

Элбэг МАНЗАРОВ.

Кроссворд

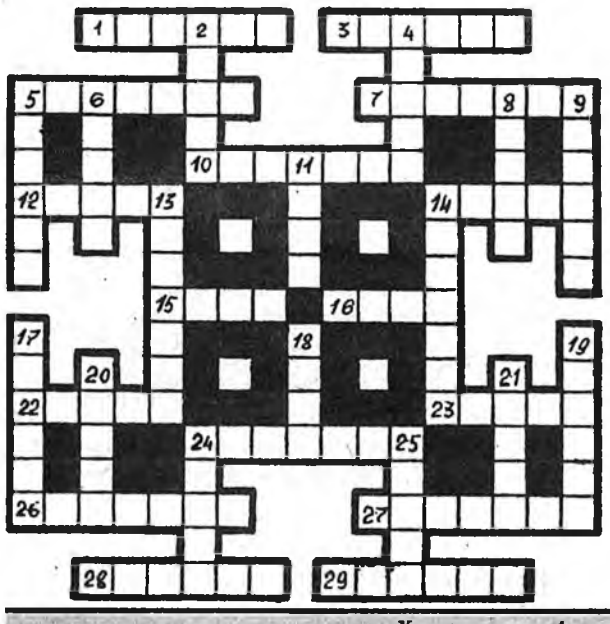

Хажуу тээшээ: 1 - hүнhоо абтаhан хоол (орооhо, тибhэ гэхэ мэтэтэй бусалгаад уудаг). 2 - гахайн гадар өөхэн. 5 - hү хөөрүүлхэдэ, амhартада няалдаhан үлөөдэhэн. 7 - худалдаа наймаанай газар. 10 - хуураhан обёосой гурил. 12 - ... сэмгэн. 14 - эдеэ хоолой үлөөдэhэн. 15 - ... табаг. 16 - үбэлдөө эдихэ мяханай нөөсэ. 22 - аагаhан (ондоогоор нэрлэлгэ). 23 - "... натуу, хабар хатуу" (о. үгэ). 24 - хартаабха (түнхэнэй үгэ). 26 - шалхамаг (син.). 27 - талхаар хэгдэжэ, нарихан соргодол адляар хэгдэhэн эдеэ хоолой зүйл. 28 - "Хүнды соо хүхэ шоно" (тааб.). 29 - омог (син.).

Дээрэhээ доошоо: 2 - өөхэн (син.). 4 - мяха ... (паарна үгэ).5 - зүhэм (син.). 6 - "Хүнды хангай нютагтай, хүхэ дэльбэн шэхэтэй, яhан хобол эжытэй ягаан hайхан хүүгэн" (тааб.). 8 - "Энэ хоёр ... үгы болгонгүйгөөр, hайн хадагалаад байгаарай" (Х.Намсараев). 9 - сайн орондо хэрэглэгдэдэг томо сэсэгүүдтэй үндэр ногоон ургамал (хориин үгэ). 11 - ... хорзо 9 (паарна үгэ). 13 - хатажа хатуу болоhон талхан. 14 - хоол ... (паарна үгэ). 17 - шэнгэнээр худхаhан гурил шаража болгоhон хоол. 18 - хүндэдэ гэжэ табигдадаг хониной нэрэтэ мяхан. 19 - түүдэгэй галда эдеэ унда бэлдэхэдээ хэрэглэдэг модон. 20 - уhа ехээр уудаг хүн. 21 - "Орооhо, гурил хэдэг туламай ... боохо". 24 - загаhанай нэрэ. 25 - эдеэ хоолой зүйл хадагалдаг таг (баргажанай үгэ).

Б.ГОМБОЕВ зохёобо.

Июлиин 17-ной "Дүхэриг тэ" толилогдоhон кроссвордын харюу.

Хажуу тээшээ: 4 - нагаhай. 5 - сэргэ. 6 - буура. 9 - нарба. 11 - хотошо. 13 - хаамаг. 14 - хог. 15 - гал. 18 - зогдор. 19 - нармай. 20 - минаа. 22 - нахал. 23 - тахал. 25 - маналга.

Дээрэhээ доошоо: 1 - унай. 2 - дааган. 3 - маюуза. 5 - сомоо. 7 - ардаг. 8 - hоёолон. 10 - хашараг. 12 - оодор. 13 - хотон. 16 - едүүн. 17 - аргал. 20 - маадай. 21 - азарга. 24 - заар.

РИНЧИНОВ СЕРГЕЙ ДУГАРЖАПОВИЧ

Буряад Республикын, Россин Федерациин соёлой габьяата хүдэлмэрилэгшэ Ринчинов Сергей Дугаржапович бэлиг шадабариингаа түлэг hалбаржа байхада, манhаа хахасан ошобо. Бэлигтэ журналист, шадабари ехэтэ эмхидхэлшэ, hайхан сэдьхэлтэй, hайн хүн, инаг нүхэр, хүүгэдтээ эмээхэй эсэгэ хүниие гэнтэ хүрэжэ ерэhэн үхэл манhаа хахасуулба.

С.Д.Ринчинов 1936 оной сентябриин 15-да БурАССР-эй Сэлэнгын аймагай Ноёхоной сомоной Советэй Дзалан нютагта түрэhэн юм. Доржи Банзаровай нэрэмжэтэ БГПИ дүүргэhэнэйнгээ hүүлээр Сэлэнгын аймагай Зүй-hүтэйн 8 жэлэй hургуулиин багшаар, завучаар наhанайнгаа ажалые эхилhэн намтартай. Бэрхэ шадамар багша, эмхидхэлшэ гэжэ тодорhон С.Д.Ринчинов 1963 ондо Хяагтын арадай гэгээрэлэй таhагай инспекторээр дэбжүүлэгдээ hэн. Тэрэл жэлдээ Хяагтын хүдөөгэй үйлэдбэриин управлениин парткомой политическэ гэгээрэлэй кабинедые даагшаар тэрэ томилогдоо.

1965 оной январьhаа Сэлэнгын аймагта партиин хүдэлмэридэ дэбжүүлэгдэн, полит-гэгээрэлэй кабинедые даагша болоо.

1966-1968 онуудта Новосибирскын ВПШ-да hураба. 1968 оной сентябрьhаа 1970 оной январь болотор КПСС-эй Сэлэнгын РК-гай пропаганда болон агитациин таhагые даагшаар ажаллаа. 1970 онhоо 1978 он болотор - партиин Сэлэнгын РК-гай секретарь. 1978 онhоо 1983 он болотор КПСС-эй обкомой хэблэлэй хэлтэсые даагшаар ажаллаба.

1983 оной июль hарада С.Д.Ринчинов газетын хүдэлмэридэ эльгээгдэжэ, "Буряад үнэн" газетын редакциин хүдөө ажахын таhагые даагшаар ажаллаба. 1985 оной декабриин 21-hээ энэл редакциин харюусалгата секретарь. 1991 оной январьда С.Д.Ринчинов "Буряад үнэн" газетын редакторай орлогшоор томилогдоо hэн.

Хаанашье ажаллахадаа, С.Д.Ринчинов бүхы хэрэгүүдтэ тон харюусалгатайгаар, бодолтойгоор, зохёохы ёhоор хандадаг байгаа. Ниитын ажабайдалда тэрэ угаа эдэбхитэй бэлэй. КПСС-эй Сэлэнгын райкомой гэшүүнээр, Гусиноозёрскын горсоведэй, Сэлэнгын райсоведэй, Улаан-Удын горсоведэй депутадаар нэгэнтэ бэшэ hунгагдаhан юм.

Оролдосото hайн ажалайнгаа түлөө засаг түрын хайра шагналда хүртэдэг байгаа. "Шэн зоригто ажалай түлөө. В.И.Ленинэй түрэhөөр 100 жэлэй ойн хүндэлэлдэ", "Байгал Амарай магистраль барилгын түлөө", "Ажалай ветеран" гэhэн медальнуудаар, БурАССР-эй Верховно Советэй Хүндэлэлэй грамотаар шагнагданхай. Гадна "Буряад Республикын соёлой габьяата хүдэлмэрилэгшэ", "Россин Федерациин соёлой габьяата хүдэлмэрилэгшэ" гэhэн хүндэтэ нэрэ зэргэнүүд тэрээндэ олгогдонхой байгаа юм.

Сергей Дугаржапович Ринчинов тухай гэрэлтэ hайхан дурасхаал тэрэниие мэдэхэ бүхы зоной, хамта hураhан, ажаллаhан хүнүүдэй сэдьхэлдэ хэтын хэтэдэ үлэхэл.

Потапов Л.В., Семёнов М.И., Агалов В.К., Карнышев А.Д., Нимаева Л.Ч., Лубсанов А.Г., Боросгоев Д.Ч., Санжиев Д.Г., Сундарон Д.Д., Митыпов В.Г., Ангархаев А.Л., Дагбаев Э.Д., Базархандаев А.Р., Дружинин А.Л., Дашеева Г.Х., Балданов Б-М.Ж., Дондогой Ц.Ц., Очиров С.Д., Намжилов М.Д., Самбялова Т.В., Пинтаев В.И.

"Буряад үнэн" газетын редакторай орлогшо, Буряад Республикын болон Россин Федерациин соёлой габьяата хүдэлмэрилэгшэ

РИНЧИНОВ

Сергей Дугаржаповичай

сагhаа урид гэнтэ наhа бараhан ушараар республикын Журналистнуудай холбоон, "Буряад үнэн", "Бурятия", "Правда Бурятии", "Буряадай залуучуул" газетэнүүдэй редакцинуудай коллективүүд гэр бүлэдэнь, дүтынь хүнүүдтэ гүнзэгы шаналал гашуудалаа мэдүүлнэ.

Хэблэлэй байшанда (Каландаришвилиин нэрэмжэтэ үйлсын 23) июлиин 25-да үдэрэй 13 сагhаа 14 саг болотор хахасалгын ёhо гурим болохо.

Эмхидхэн байгуулагшад - Буряад Республикын Президент, Арадай Хурал болон Правительство

Редактор А.Л. АНГАРХАЕВ.

РЕДАКЦИОННО КОЛЛЕГИ: С.Д. РИНЧИНОВ (редакторай орлогшо), Г. Х. ДАШЕЕВА (редакторай орлогшо), Б-М.Ж. БАЛДАНОВ (харюусалгата секретарь), Р.Б. ГАРМАЕВ, Д.Д. СУНДАРОН (Буряад Республикын Арадай Хурал), таhагуудые даагшад: Ц. Ц. ДОНДОГОЙ, С. Д. ОЧИРОВ, Т.В.САМБЯЛОВА, В.И.ПИНТАЕВ (хэблэлэй директор).

Манай адрес: 670000, Улаан-Удэ, Каландаришвилиин үйлсэ, 23, "Буряад үнэн" газетын редакци.

Газетэ хэблэлэй 5 хуудаhан хэмжээтэй. Индекс 73877. Хэhэг 36038. Хэблэлдэ тушаагдаhан саг 17.00.

"Республиканска типографи" гэhэн АО-до газетэ хэблэгдээ. Директорэйнь телефон: 2-40-45. Б-0079-дэхи номертойгоор бүридхэлдэ абтанхай. Заказ № 7838.

Редакциин телефонууд: редакторай - 1-50-96, приёмный - 1-54-54, редакторай орлогшонорой - 1-68-08, 1-64-36, харюусалгата секретариин - 1-50-52, секретариадай - 1-62-62, таhагууд: үндэhэтэнэй болон политическэ асуудалнуудаар - 1-55-97 (даагшань), 1-61-35, 1-34-05, экономикын - 1-63-86, 1-61-35, соёлой болон түүхын - 1-60-21 (даагшань), 1-57-63, залуушуулай, оюутадай ажабайдалай болон олониитын хүдэлмэриин - 1-54-93 (даагшань), 1-69-58, мэдээсэлэй болон соносхолой - 1-67-81, корректорнүүдэй - 1-33-61, компьютерна түбэй - 1-66-76.

" Бурятия" хэблэлэй телефонууд: директор - 1-49-94, бухгалтери - 1-23-67, вахта - 1-35-95.

Тоонуудай, болото баримтануудай, хүнэй, нютагай нэрэнүүдэй бэшэлгые хазагайруулhан ушарта авторнуудынь харюусалгатай. Редакциин hанамжа авторайхитай адли бэшэ байжа магад.